

Engruixint el patrimoni de can Caselles

199. De l'antic patrimoni de can Vinyals. — 200. El mas Sa Coma o mas Pau. — 201. De Malhivern. — 202. Dels masos Garrofa. — 203. Notícies de can Surell i Cassart.

199. De l'antic patrimoni de can Vinyals

A 8 de maig de 1325¹, En Bernat Vinyals i Simona, la seva consort, juraren, confessaren i reconegueren el que posseïen a La Garriga en domini directe i allodial del monestir de monjos benets de Santa Maria de Ripoll; és a dir: el mas Vinyals, amb les seves terres, honors i possessions; les quals confinaven a ponent amb un marge² i pel nord, amb un torrent; una peça de terra, amb arbres i un colomar, prop del mas, la qual peça de terra confinava, a llevant, amb el camí que portava a Sant Celoni; al sud, amb terres d'En Bernat Serramitjana o Serra de Sant Gervés; una peça de terra, situada en el lloc anomenat el Roure de l'Hort, sobre la capella de Sant Gervés, que afronta amb terres dels masos Perafita, Pujol i Català; l'Homastell, que afronta amb els masos Camps i Comes; la Rovira d'En Lledó, que afronta amb terres dels masos Lladrera, Brassó, Pla i Comes; el Pla de Lledó; i una altra peça, situada prop de Llerona; altres terres existents prop del Congost, anomenades el Prat, els Horts; altra finca entre can Terrés i can Rosselló; el Camp Llarg situat sobre la capella de Santa Maria del Camí, i confinava a llevant, amb el camí

1. Arxiu de can Terrés, pergami número 171, *capbreu*, segons el *Llibre Registre* corresponent.

2. Que segurament és el que encara avui existeix entre el carrer de Sancho Marraco i la carretera de Barcelona.

públic de Barcelona a Vic, i part amb honors del Mas Malhivern; una peça de terra sobre Sant Gervés; el Camp Padrós; una altra peça que afronta amb els masos Vilanova i Rosselló Sobirà; una altra que tenia a tramuntana el torrent dels Cendrells; i finalment el Rouretell.

És de ben notar que en la sentència arbitral de Guadalupe ³, sota el títol: *Los codemnants per la sentència Reial de sa Majestat, són los següents, s'esmenta precisament en Marc Vinyals de La Garriga* ⁴.

A 20 de febrer de 1551 ⁵, s'atorgà un capbreu dels rèdits, censos i drets de la Camareria de Ripoll, que percebeix dit monestir, de les terres, mas i demés possessions del dit mas Vinyals, gairebé idèntic que el capbreu abans descrit. Però tot seguit comença la davallada de can Vinyals: a 24 de setembre de 1551, Pere Vinyals ven a carta de gràcia, per preu 122 lliures i 15, de Barcelona, a Jaume Caselles, ballester de dita parròquia, divuit quarteres de la finca; a 18 de novembre de 1552, el mateix Vinyals ven a carta de gràcia per preu de 60 lliures i 12 sous barcelonesos, a Jaume Caselles, ballester, de dita parròquia, tot lo dret de lluir i quitar, que tinc de Joan Mallol, aquella peça de terra, cultiva, de sembradura 12 quarteres, poc més o menos, situada en La Garriga, sota i bastant prop del mas Vinyals ⁶; el mateix dia es completa l'adquisició, car l'esmentat Joan Mallol vengué aquella peça que tenia, empenyada de Pere Vinyals, a favor de Jaume Caselles ⁷. Podeu veure algunes de les qüestions judicials que tingué En Pere Vinyals en el número 171.

A 18 d'agost de 1586 s'atorgà una venda feta per execució de Cort, a favor de Antic Bellsoley, àlia Caselles, de dues peces de terra del mas Vinyals, de sis quarteres, en total; i dites peces de terra limitaven a tramuntana ab les parets del mas Vinyals, a migdia ab les

3. *Constitucions i altres drets de Catalunya*, volum II, *Pragmàtiques i altres drets de Catalunya*, llibre IV, títol XIII, *De hòmens propis e de remensa*, 2, Ferrando segon, en la sentència arbitral dada en Guadalupe a 21 de abril 1486, pàgs. 126 a 137; aquesta sentència representa el pas decisiu en l'obra de l'emancipació dels pagesos de remença. Vegeu EDUARDO DE HINOJOSA, *El régimen...*, pàg. 311 i següents.

4. El rei, per tal d'evitar que els excessos dels pagesos revoltats restessin impunes, condemnà tots els pagesos, de remença o no, que havien ajudat la insurrecció, a pagar entre tots 50.000 lliures barcelonines, en deu anys, a la tresoreria reial.

5. *Rúbrica*, número 124.

6. *Rúbrica*, número 121.

7. *Rúbrica*, número 120.

*cases o parets de la casa i corral del dit mas Vinyals i ab lo pou allí construir*⁸; a 13 de febrer de 1567 s'atorgà una *addició de 13 lliures i 6 sous barcelonesos feta per Antic Bellsoley, àlias Caselles, a Pere Vinyals*⁹; i finalment, a 21 d'abril de 1581, s'atorgà una escriptura en la qual consta que els Caselles havien pagat 615 lliures, 10 sous i 10 diners, com a preu de diferents vendes a carta de gràcia, fetes pels Vinyals.

El nom d'un actual carrer de La Garriga ha perpetuat fins als nostres dies el record de can Vinyals.

200. El mas Sa Coma o mas Pau

A 5 de les calendes de desembre de l'any 1308, *Pere, prior de la casa de Santa Anna de Barcelona, ab los demás del Convent, de nou estableix a Elisenda, muller de Bernat de Vinyals, àlias anomenat Bernat de Coma, filla i hereva universal de Bernat des Poy, quondam, i Sibila, muller d'ell, vivent, una peça de terra amb oliveres*¹. A 8 de setembre de 1399, de manera anàloga, el prior Ribalta establí una altra *peça de terra, cerca del mas Sa Coma, a favor de Bernat Sa Coma*².

A 15 de desembre de 1486 *Francesc Gorcs, àlias Vinyals, Miquela, sua muller, mestresa del mas Vinyals, i los fills dels dits cònjuges, de Sant Esteve de La Garriga, bisbat de Barcelona, absolen a Elianor, muller de Narcís Pau, de dita parròquia, de aquells cens de 3 quarteres de faves, mesura de dita parròquia, i un parell de gallines, que nos fan per Nadal, per lo mas vulgarment anomenat de la Coma, situat en dita parròquia, posseït per Narcís Pau*³. A 17 de febrer de 1488 *Guillem Ramon de Centelles, com a procurador general constituït del noble Lluís de Centelles, aprova i ratifica a Narcís Pau, pagès... lo mas vulgarment anomenat Coma, ab tots los honors i possessions...; el qual limita: a solixent, ab lo camí real que's va de Barcelona a Vic; a migdia, en honor d'En Rosselló de Sant Gervés i part en honor de Jaume Oliveró; a ponent, ab honors del mas Comas i part en honor de dit*

8. Rúbrica, número 119.

9. Rúbrica, número 118.

1. Rúbrica, número 122.

2. Rúbrica, número 17.

3. Rúbrica, número 101.

Rosselló; a tramuntana, part ab honors del mas de Perafita i part en honor de Guillem Rosselló de Bellsolà ⁴.

A 25 de gener de 1529, Joan Pau, major de dies, teixidor de panyos, de la parròquia de Sant Esteve de La Garriga, Bisbat de Barcelona, procurador constituït per Rafel Pau, ven a Jaume Sants, àlies Caselles, ballester, de dita parròquia, tot aquell mas deshabitada, anomenat lo mas Coma, àlies Pau, ab tots els honors i possessions ⁵. A 28 de juliol de 1531, Joan Pau, teixidor de lli, de la parròquia de Sant Esteve de La Garriga, bisbat de Barcelona, i Francisco Pau, sastre, descendent de dita parròquia, ara habitant en Barcelona, i Joan Bofill, cirurgià de la vila de Granollers, tutors i curadors personals de Joan i Bartomeua Pau, germans i germanes pubills de Joan Pau, teixidor de lli, mort intestat, i Eulàlia, muller sua, vivint en La Garriga, venen a carta de gràcia, per preu de 27 lliures, moneda barcelonesa, a Bartomeua Caselles, viuda, muller de Pere Caselles, ballester, de dita parròquia, un cens de 36 sous ⁶; el mateix dia els mateixos atorgants vengueren a carta de gràcia, per 45 lliures, a Bartomeua Caselles, una peça de terra regativa, de sembradura una quartera i mija ⁷; i, a 16 de novembre de 1534, és Antoni Pau, fill de Narcís Pau, el qui ven a Jaume Caselles tots els drets del mas Pau ⁸.

Com a conseqüència de tot, a 13 d'octubre de 1539, Dona Toda de Centelles i de Carrós, aprova, testifica i de nou estableix a Jaume Caselles, fill de Jaume Sants, àlies Caselles, tot lo mas Coma, àlies Pau, ab los honors i possessions assenyalats a Narcís Pau... i, encara, una peça de terra, que termena a solixent en honor de Joan Mallol, mediant lo camí públic que se va del veïnat de Sant Gervasi a la iglésia parroquial de La Garriga, a migdia en honor de Joan Mallol, mediant lo camí que's va de la capella balnear al veïnat del garrigans...; item absol Dona Toda de Centelles a Jaume Caselles i los seus de les servituts personals ⁹.

---

4. Rúbrica, número 32.

5. Rúbrica, número 35.

6. Rúbrica, número 48.

7. Rúbrica, número 53.

8. Rúbrica, número 34.

9. Rúbrica, número 36.

201. De Malhivern

A 23 d'abril de 1364¹ s'atorgà una carta precària pels procuradors del *Senyor Berenguer, per la gràcia de Déu Abat, i Venerable Convent Santa Maria de l'Estany, a favor de Bernat Malhivern i Simona, sa muller, de La Garriga, del mas Malhivern, ab la terra en la qual és fundat, ab tots los honors i possessions, pertenenècies, etc., qual de temps antic havien posseït los predecessors del Mas Malhivern.* En el mes d'abril de 1375² Bernat Malhivern i la seva muller, permutaren unes terres amb Jaume Rosselló i la seva muller.

A 29 de febrer de 1516 *Hipòlit Riera, àlias Malhivern i la seva muller, Antoni Malhivern, fill dels dits cónjuges, de la parròquia de Sant Esteve de La Garriga, vengueren a Jaume Sants, àlias Caselles, una peça de terra, bastant prop del mas Pau i la seva coma; semblantment, a 16 de febrer de 1519 i a 24 d'octubre de 1532, els Malhivern vengueren a carta de gràcia altres peces de terra als Caselles*³.

A 12 d'agost de 1542 *Pere Malhivern, pagès de La Garriga, bisbat de Barcelona, procurador constituït per Beneta, viuda, muller de Hipòlit Riera, àlias Malhivern, ven a carta de gràcia, una altra peça de terra; a 30 d'abril de 1545 el mateix Pere Malhivern rebé de Jaume Caselles addició de preu de dita venda; consemblantment Pere Malhivern vengué a carta de gràcia una peça de terra a 5 de maig de 1547; a 28 de juny de 1550 *Pere Malhivern, hereu del Mas Malhivern, ven a carta de gràcia, per preu de 5 lliures i 10 sous, moneda de Barcelona, a Jaume Caselles, ballester, una altra peça de terra*⁴.*

A 14 de juny de 1552 *Pere Malhivern, pagès de La Garriga, bisbat de Barcelona, i la sua muller, venen a Jaume Caselles, de dita parròquia, tot lo mas Malhivern, ab cases, terres, honors i possessions del mateix mas, tant cultives com ermes, situat a La Garriga, en lo lloc anomenat Sant Gervés; i lo mateix mas, ab terres, honors i possessions, és en senyoria i alou de Manlleu, succeïnt al monestir de l'Estany, amb pagament de cens i delme; i també se ha de pagar delme de carne-*

1. *Calendari de 1817*, número 146.

2. *Rúbrica*, números 129 i 132.

3. *Rúbrica*, números 139, 140 i 141.

4. *Rúbrica*, números 163, 138, 162 i 137.

latge, és a saber: un anyell o cabrit, 4 formatges, un belló de llana, un poll, un porcell, si en dit mas se cria bestiar; si e-hi ha bous o vaques, o altre bestiar gros, ha de pagar, per cada bèstia que neix del bestiar gros, si és mascle, una polla o gallina, i si naix femella, un poll; item dit Malhivern ven a dit Caselles tot lo dret de lluir i quitar totes les terres, camps, boscos, vinyes, arbres i altres honors ⁵

A 17 de maig de 1558, Antiga, muller de Salvador Gorgt... filla de Hipòlit Riera, àlias Malhivern, i Beneta, sua muller, difunts de la parròquia de La Garriga, dóna, absol, dirrimeix i relaxa a Joana Caselles, viuda deixada de Jaume Caselles, posseint la heretat i tots los béns que foren de Jaume Caselles, tots los drets meus, accions reals i personals, mixtes, útils, directes, ordinàries i extraordinàries i qualssevol altres, competents a mi sobre lo meu mas Malhivern, situat en La Garriga, amb terres, honors i possessions, del mateix i sobre la heretat i béns que foren de mos pares, tant per raó de pare i mare, com per la quarta trebeliànica i qualssevol altres drets, títols, presents i futurs, i de qualsevol vincle fet en lo testament de mos pares; semblant document atorgà Antoni Malhivern a favor d'Antic Bellsoley, àlias Caselles, a 28 de juny de 1569; altre tant féu el fill d'un tal Pere Malhivern, a 8 d'octubre de 1576 ⁶.

Finalment, a 13 de juny de 1602, en Benet Caselles, amo útil i propietari de la casa d'En Caselles, situada en dita parròquia i de les altres cases i masos, de la dita casa d'En Caselles, unides, permuta amb els Nualart una peça de terra de 3 quarteres i mitja, situada en lo lloc anomenat antigament Sant Gervés, ara lo camp del mas Malhivern, o les parets destruïdes del mateix mas ⁷.

De la masia de Malhivern no ens ha restat altra cosa que quatre ruïnes insignificants, entre elles les del pou, i el nom, amb el qual encara és conegut el bonic paratge on radicava el mas.

5. Rúbrica, número 153.

6. Rúbrica, números 157, 155 i 156.

7. Rúbrica, número 125.

202. Dels masos Garrofa

HI ha una nota en el *Calendari de 1817* de l'arxiu de can Terrés que diu així: *Rodalia de lo que en lo any 1816 posseeix la casa de Rosselló, Caselles i Terrés, del Mas Puig de la Garrofa, vulgo Borbó, aglevat ab aquest...* però això no sembla pas del tot exacte; car sembla que un mas Garrofa estava edificat en el pla de la riera, prop de la desembocadura del torrent de can Busquets; un altre mas Garrofa, d'ínfima categoria, sembla que radicava en la rodalia de la capella de Sant Gervasi; vegeu, si no, les següents notes:

a. — Hi ha notícia que Joan Cendra, de Seva, hereu de Joana Garrofa i, com a tal, hereu del mas Garrofa de La Garriga, estableix a Ramon Cortada, pagès, tot lo mas Garrofa, a 4 d'abril de 1580¹; que Ramon Cortada, pagès, senyor útil i propietari del mas Puig de la Garrofa, de Sant Esteve de La Garriga, bisbat de Barcelona, ven a carta de gràcia a Antic Bellsoley, àlies Caselles, de la parròquia de Sant Esteve de La Garriga, tot lo mas Puig de la Garrofa, terres, honors i possessions, a 29 de novembre de 1584²; i que a 19 de gener de 1622, encara tenia el susdit mas Puig de la Garrofa i Brull en Benet Caselles³; a 22 de juny de 1649 el posseïa Bernat Caselles⁴, el qual aleshores comprà el cens que pagava el repetit mas Puig de la Garrofa i Brull.

b.—A 5 de setembre de 1591 En Rafel Llaudés, mercader de la vila de Besalú, i en la ciutat de Barcelona domiciliat, senyor del Castell de Cànoves i Samalús, com a succeïnt a Don Lluís de Carrós i de Centelles, comte de Quirra i de la baronia de Centelles, estableix a Joan Illa, pagès de la parròquia de Sant Esteve de La Garriga, bisbat de Barcelona, tot lo mas de la Garrofa, enter..., que termena, ab tots los honors, terres i possessions, a solixent, en la riera del Congost, a migdia, en honor de dit Illa, a ponent, en honor vostre, que fou del mas Brassó i part ab honor del mas Brassó, el qual posseeix ara en Caselles, i part en honor d'En Garrigu, part en honor de dit Brassó⁵; però a

1. Rúbrica, número 75.
2. Rúbrica, número 5.
3. Rúbrica, número 74.
4. *Calendari de 1817*, número 202.
5. Rúbrica, número 72.

5 de setembre del mateix any, l'esmentat Illa retornava el mas de la Garrofa a *Jaume Bradiac* ⁶, antic propietari del mas.

Benet Caselles, tutor i curador de *Rafel Avebriac*, fill del quondam *Jaume Avebriac de La Garriga*, atorgà, a 10 de novembre de 1641, un establiment a favor de *Pere Pujol*, pagès de *La Garriga*, de tota aquella casa i peça de terra, en la qual està edificada dita casa anomenada *Garrofa*, de sembradura tres quarteres; i, a 21 de juny de 1687, s'atorgà la venda a carta de gràcia, feta per execució de *Cort*, en resistència de *Francesc Pujol de La Garriga*, a favor del Magnífic *Sebastià Rosselló i Caselles*, ciutadà honrat de *Barcelona*, en *La Garriga* domiciliat, del mas *Garrofa*, ab la peça de terra en la qual és edificada la casa del dit mas, que és de sembradura, cinc quarteres de forment ⁷.

203. Notícies de can Surell i Cassart

EN 1540 s'atorga una carta de gràcia feta per *Dona Toda de Centelles i de Carrós*, vídua de *Don Lluís de Centelles*, a *Joan Cassart*, major de dies, de la parròquia de *La Garriga*, del *Mas Capella*, camp contiguo a dit mas, de tinguda quatre quarteres i altres peces de terra ¹.

A 16 de setembre de 1698 s'atorgà un establiment fet per lo *Molt Illustre Batlle General de Catalunya*, a *Pau Surell i Cassart*, pagès de *La Garriga*, de la facultat de fer mines, pous, recs i demés aqüeductos necessaris per passar la aigua del *Torrent d'En Vinyals* i de *Tolosa*, per lo fi de regar las sues dos possessions anomenades la *Quintana de Dalt* i la *Quintana de baix* ².

Na *Maria Surell*, vídua de *Francesc Surell*, del lloc de *La Garriga*, promogué plet contra *Anton de Magarola*, en *Barcelona* domiciliat, en lo qual, ab sentència publicada a 6 de febrer de 1754, lo *Noble Magarola*, com a possessor del mas *Vilanova*, fou condemnat a indemnitzar a la mencionada *Maria Surell*, per raó d'evicció ³.

A 8 de juny de 1790 s'autoritza una concòrdia entre parts de *Jaume Surell y Cassart* i *Josep Surell-Cassart* i *Partegàs*, pare i fill, de una

6 Rúbrica, número 73.

7. *Calendari de 1817*, números 209 i 210.

1. Nota posada en el *Calendari de 1817*, al final del número 21.

2. *Calendari de 1817*, número 23.

3. *Calendari de 1817*, número 10 B, segona nota.

part; i Ramon Mallol Surell i Cassart, possessor del mas Surell i Cassart, part altra; tots pagesos de la parròquia de La Garriga: Ate-
nent que Francesc Surell, fill de Francesc Surell i Maria, muller sua,
féu dos testaments, rebuts en poder de un mateix, a 20 de juliol de 1746,
estos se encontran en la Doma menor de esta de La Garriga, ab los quals
fu hereus diferents, a saber lo un a l'antecessor de Jaume Surell i lo
altre a l'antecessor de Ramon Mallol; per ço, han concordat que lo
Mas Surell i Cassart quedés a favor de Ramon Mallol Surell i Cassart,
i aquest cedeix als mencionats pare i fill la Quintana de baix, entre
altres coses ⁴; la qual Quintana de baix limitava, a migdia ab Rosselló,
mediant lo Torrent anomenat de la Creueta.

A 16 i 31 de desembre de 1788 l'esmentat Ramon Mallol Surell-
Cassart, vengué a carta de gràcia, altres dues peces de terra del mateix
paratge, de regadiu; a 11 de març de 1790 vengué a Josep Rosselló-
Caselles i Terrés, el dret de recuperar-les; cosa que fou assolida en
favor dels fills d'aquest a 10 de juny de 1804 ⁵.

El mateix Ramon Mallol Surell-Cassart, a 3 d'octubre de 1791,
vengué a certa de gràcia a l'esmentat Josep de Rosselló-Caselles i Terrés
dues peces de terra; una d'elles, de la Quintana de Dalt, confinava, a
ponent, part ab dit Mallol venedor, part mediant un camí i un marge,
part ab les parets de la pellissa i casa nomenada lo mas Cassart, pròpia
del venedor, part ab Andreu Mateu i Figueres, part ab Josep Mateu,
mediant paret, i part ab lo celler del Mas Caselles, i a tramuntana ab
los corrals del Mas Caselles, posseït per lo mateix Rosselló, comprador
mediant xaragall o torrent; a 24 d'agost de 1794, En Rosselló comprà
també el dret de lluir-la i quitar-la ⁶. Anàlogues vendes s'atorgaren res-
pectivament a 31 de desembre de 1791 i 26 d'agost de 1794 ⁷.

En els anys successius, i particularment en l'any 1794, s'atorga-
ren semblantment un seguit de vendes a carta de gràcia, vendes del
dret de lluir i quitar i retrovendes, en virtut de les quals els Rosselló
de can Terrés, adquiriren unes peces de terra del mas Surell ⁸. L'es-
mentat Ramon Mallol Surell-Cassart morí en 1809, deixant una filla.

4. Calendari de 1817, número 10 B, nota.

5. Calendari de 1817, números 11 i 11 A.

6. Calendari de 1817, números 9, 16 i 19.

7. Calendari de 1817, números 10 i 19.

8. Poden veure's en el Calendari de 1817, des del número 12 al 22.

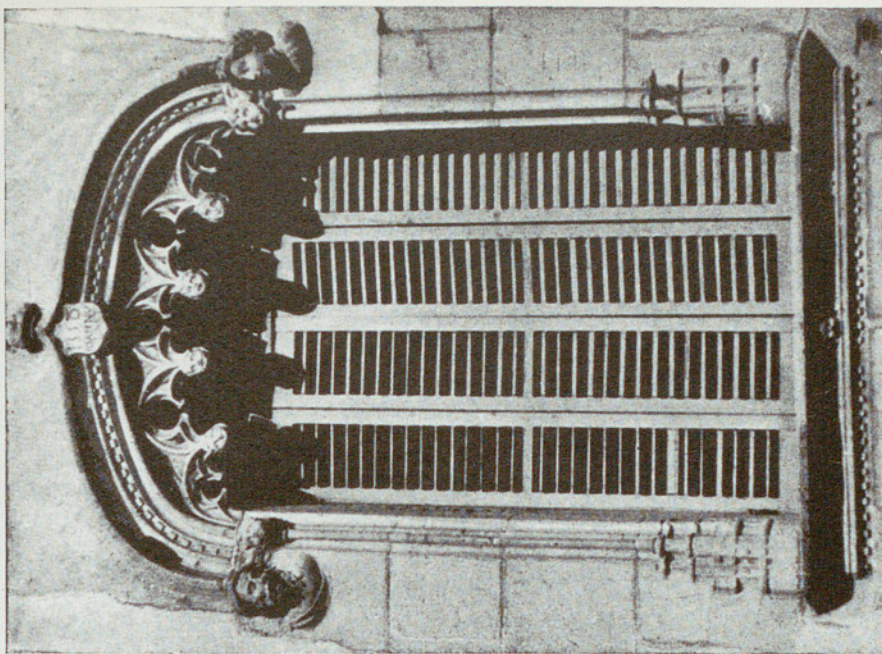
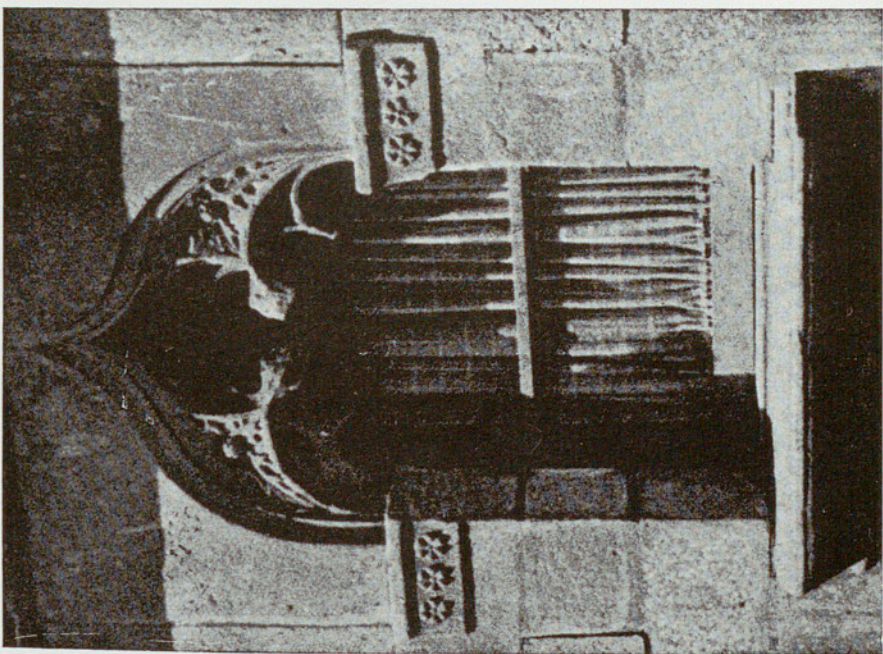

La bonica casa dels Surell estava edificada tocant a les parets de la capella del Balneari Blancafort. La portalada, amb dovelles, en les quals hi havia un escut en relleu amb l'anagrama de Jesús, era tancada amb portes de fusta, en una de les quals es veia una creu, l'anagrama de Jesús i una inscripció, que s'iniciava amb el nom d'ELISABET; hi havia una espaiosa finestra rectangular amb bonic guardapols; una altra finestra s'obria més amunt i la façana era coronada amb un ràfec; a les parets exteriors lluïa una senzilla decoració; a les golfes, el sostre tenia uns cairons pintats de manera original. La façana d'aquesta casa ha estat reproduïda en el Poble Espanyol de Montjuïc de Barcelona. En l'escut dels Surell figurava una mà ⁹.

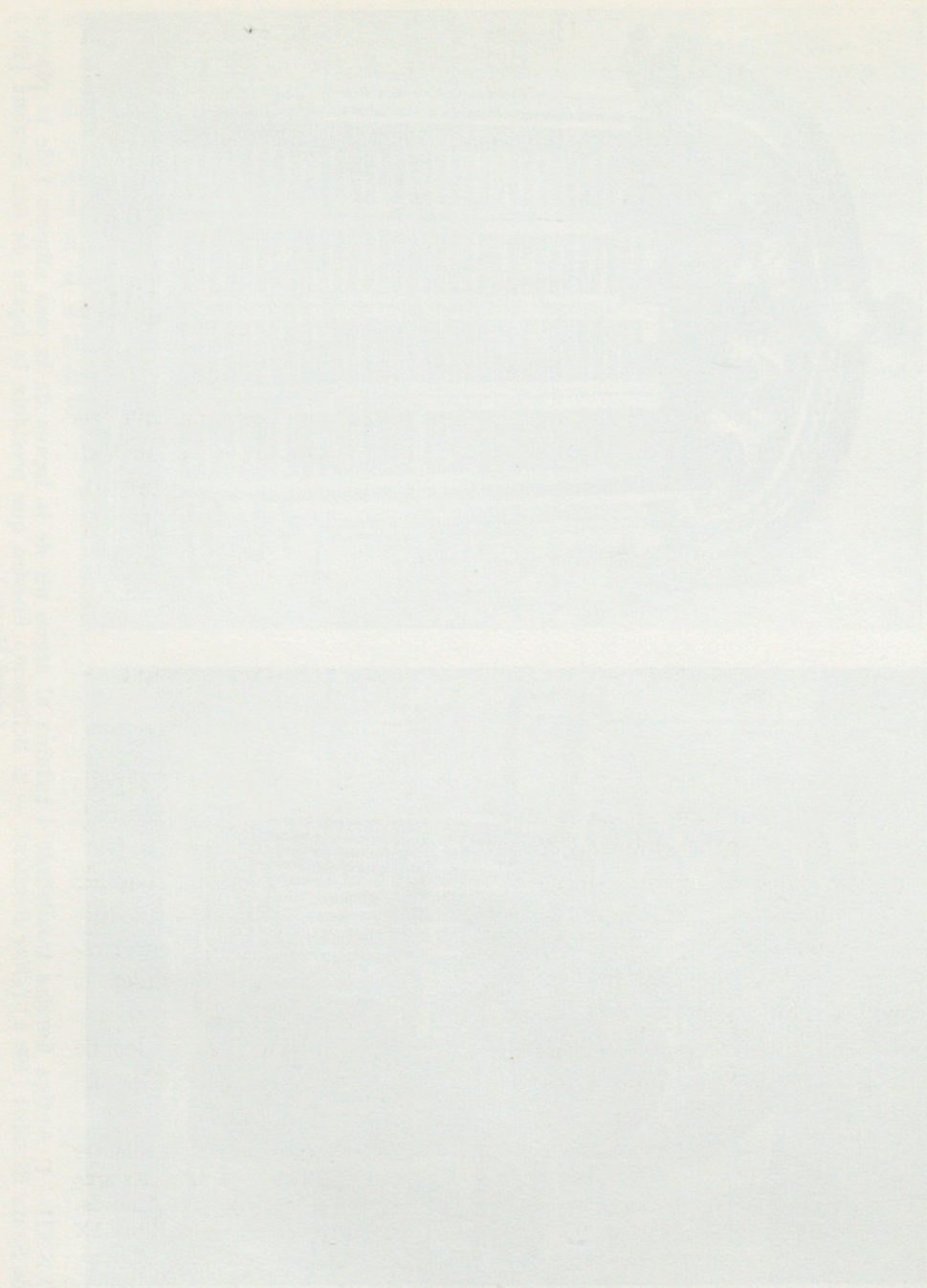
9. Segons el comte de Vilanova.

XXXII. - 1. Antiga finestra traslladada i reduïda al segon pis de la façana de la casa número 1 de la placeta de Santa Elisabet [198 a] (*clixé Benítez*). — 2. Bellíssima finestra que presideix la façana de can Nualart [207] (*clixé Ruatx*).

Del veïnat de Sant Gervasi i de ca N'Ílla

204. La capella de Sant Gervasi i Sant Protasi de can Nualart —
 205. De can Rosselló de Vall. — 206. Enllaços dels Rosselló de Vall
 amb altres cases de La Garriga. — 207. De can Nualart. — 208. De
 ca N'Ílla. — 209. El testament d'una piadosa garriguenca del segle XV.
 210. De l'arqueologia de ca N'Ílla.

204. La capella de Sant Gervasi i Sant Protasi de can Nualart

MEREIX, evidentment, una atenció especial la millenària capella dels màrtirs Sant Gervasi i Sant Protasi, de can Nualart ¹. Ella demostra que, ja en els inicis de la parròquia de La Garriga, va sentir-se la necessitat d'una església amb serveis parroquials en la banda de llevant de la riera del Congost, particularment en èpoques en què les pluges feien difícilment traspassable la riera, car l'església de Sant Gervasi fou sufragània de la parroquial ². Potser la capella recollia sota la seva jurisdicció les cases de la riba esquerra del Congost, reservant-se l'església parroquial de Sant Esteve les de la riba dreta. L'activitat parroquial de la capella de Sant Gervasi

1. Els màrtirs milanesos Sant Gervasi i Sant Protasi varen fer-se cèlebres en l'Església a causa de les extraordinàries circumstàncies i els miracles que acompanyaren el descobriment dels seus cossos pel bisbe de Milà Sant Ambrós. Ens els descriu estupendament SANT AGUSTÍ, que hi era present, en el llibre IX de les *Confessions*, VII, 15 i 16, traducció del canonge Josep Maria Llovera, Barcelona 1931, pàgs. 290 i segs. SCHUSTER, *Liber Sacramentorum*, VII, Barcelona 1947, pàgs. 301 i 302. La festa d'aquests màrtirs se celebra el dia 19 de juny.

2. Vegeu número 21.

sembla confirmada per les freqüents troballes d'esquelets humans prop de la capella. És de notar que les actes de les més antigues visites pastorals a La Garriga no parlen pas d'aquesta capella. Això fa sospitar que potser va ésser destruïda o profanada.

Per altra part, havent desaparegut l'arxiu de can Nualart, són ben poques les notes dels arxius locals directament referents a l'església de Sant Gervasi i Sant Protasi; heus-ne ací algunes³: Consta que els Rosselló de Vall pagaven delmes al rector de La Garriga: per una peça de terra, anomenada *lo Prat d'En Rosselló de Sant Gervés...*, *terra de ragadiu, de sembradura, cinc quarteres forment, part prat de pastura circuit de parets, i part campa, situada al costat del camí reial que va de Vic a Barcelona*; el qual camí formava el límit oriental de la peça; i per una altra peça de terra, *situada en La Garriga, en lo lloc anomenat Fontanelles, que termena... a ponent, antigament ab lo camí públic que anava de Vic a Barcelona, i ara ab honor d'En Terrés de La Garriga, i a tramuntana ab honor del dit Nualart, mediant lo torrent anomenat de Fontanelles*.

Ara bé, els vells documents que ressenyem, referint-se al Prat de Sant Gervasi, afegeixen, més detalladament, que estava *en senyoria de la Capella de Sant Gervasi, el qual benefici és unit ab la Rectoria de La Garriga, baix la prestació de delme i primícia de tots fruits de pa i de vi, en lloc de tasca de la undècima part. Especta al dit Rafel Rosselló com a succeïnt per sos títols a Bernat de Sant Gervasi i Beneta, sa muller, de La Garriga, als quals pertanyia per títol de precari o nou establiment a son favor fet per lo Venerable Arnau de Amigdalo, prevere i domer major de la Iglésia de Sant Esteve de La Garriga, a 7 dels idus de juliol de 1321*; i altre tant explica referent a les quarteres de Fontanelles.

Sembla que la primitiva capella de Sant Gervasi i Sant Protasi tindria una orientació distinta de l'actual, car l'absis seria a llevant i la façana a ponent; encara indiquen aquesta disposició algunes particularitats de l'esmentada façana de ponent⁴. En el campanar d'espadanya de la capella hi ha una antiquíssima esquella que el poble considera com un ex-vot dedicat als Sants Gervasi i Protasi⁵. Abans de

3. En el *Calendari de 1817* de l'arxiu de can Terrés, números 100 a 102 i nota anterior al 100; 180.

4. Una porta i un rosetó tapiats; l'existència d'un vell xiprer, etc.

5. Per un carreter que havent blasfemat dient: *Que Sant Gervasi i Protasi siguin sota la cua del meu ruc*, fou castigat amb una ceguesa, de la

la revolució de 1936 en aquesta capella, com a cosa d'interès, es podia veure solament un reliquiari amb la següent inscripció: *Ex ossibus St. Libori ep.*, amb la corresponent autèntica; i un senzill retaule, pintat sobre xarpellera, amb les següents inscripcions: *Augusti XXVII de MDCCXXXII- Josefus Nualart me fesit*; representava els Sants patrons, la Mare de Déu de la Llet i altres dos Sants, en compartiments separats. Fou expoliada durant la darrera guerra civil; ha estat restaurat el seu interior, en 1946, amb materials més nobles que els anteriors.

205. De can Rosselló de Vall

Als volts de la capella de Sant Gervasi va haver-hi una sèrie de construccions. A 9 de juny de 1193¹ Bernat, cavaller, de la paròquia de La Garriga, va cedir a Vives de Sant Gervasi i a la seva muller Ermesendis, una peça de terra, amb aigua per a regar, havent, però, de lliurar al concedent la cinquena part dels fruits de la terra.

Segons les recensions fetes per l'ordenador de l'arxiu de can Terrés², Guerau i Sibilla, germans de Bernat de Sant Gervés varen vendre a Pere Vila, agricultor, del poble de La Garriga, el mas de Sant Gervasi, pel preu de 150 sous; consignant que l'expressat mas pagava censos a l'abat de Santa Maria de l'Estany.

A 8 de juliol de 1263³ el prevere Guillem, prior de la Casa de Santa Maria de l'Estany, com a senyor directe i lliure, va confirmar a favor de Pere de Vila i de la seva muller Maria, l'establiment emfiteùtic, el domini útil que abans tenia Bernat de Sant Gervasi, del Mas de Sant Gervasi, amb les cases i totes les seves terres, cultius i ermots, oliveres, vinyes, boscos, prats, herbes, aigües i aqüeductes, amb tots els seus *honors*, terres i possessions, a cens de vint sous, pagadors per Nadal. A 6 dels idus de febrer de l'any 1275 l'abat del monestir de l'Estany establí tres peces de terra a favor dels esmen-tats consorts⁴; les quals terres estaven situades en el lloc anomenat de sobre Sant Gervasi i confinaven amb terres del mas Vinyals.

---

qual guarí precisament quan, penedit de la seva malifeta, invocà la protecció dels dos Sants.

1. Arxiu de can Terrés, de La Garriga, pergami número 377.
2. Pergami número 905.
3. Arxiu de can Terrés, pergami número 689, i *Rúbrica*, número 112.
4. *Rúbrica*, número 173, i *Calendari de 1817*, número 139.

Per altra part, consta ⁵ que a 3 de les calendes d'agost de l'any 1282, Arnau Rosseió restà emfiteuta d'una peça de terra situada a La Garriga, en lo lloc anomenat Sant Gervasi; que el dia abans de les calendes de març de l'any 1285 s'atorgà una venda feta per Pere Pasqual Poy i Elisenda, sa muller, de La Garriga, a Arnau de Rosseió, de un mas anomenat de Comas, situat en La Garriga, ab totes ses dependències, honors i possessions; i que a 8 de les calendes de juny de l'any 1285, Guerau de Noguera, la seva consort Guilleuma i llur fill Simó, de La Garriga, establiren a Arnau Rosselló de La Garriga, tres peces de terra, sites en La Garriga, en lo lloc dit Rouratell. Segons la Rúbrica de l'arxiu de can Terrés, número 107, a 15 de les calendes d'abril de l'any 1300, En Ramon Triola de Palaudàries vengué a Arnald Rosselló un cens i un agrer que gravaven unes cases i honors en los quals les mateixes cases són construïdes, i ab una peça de terra que es devant lo Rouratell; segons el número 127, en el mes de juny de l'any 1314, el Batlle del monestir de l'Estany, en lo territori del Vallès, ven a Arnald Rosselló, de la parròquia de Sant Esteve de La Garriga, bisbat de Barcelona, aquelles dos peces de terra, ab aigua per a regar...; i segons el número 135 Arnald Rosselló comprà el mas anomenat Rouratell... ab tots los honors i pertinençies sues i ab les cases i altres coses de dit mas.

A 21 d'abril de 1364 ⁶, Arnald de Dosrius i el prevere Pere Coll, procuradors de l'abat de Santa Maria de l'Estany, confirmaren a favor d'Arnau de Rosselló el domini útil del mas Rosselló de Sant Gervasi, que els seus avantpassats ja tenien molt temps ha, amb totes les terres, honors i possessions que tenia en domini directe l'expressat abat, a cens de part dels fruits, de manera que ara es modificava la prestació, instituint en lloc de la part dels fruits, un cens de dues quarteres d'oli, dues gallines i vint-i-cinc sous per Nadal, no restant altre senyor emfiteutic que l'expressat abat.

De 3 de gener de 1370 ⁷ és una aprovació i reconeixença feta per Nòs Bernat, per la gràcia de Déu prior del monestir de Santa Maria de Manlleu, a favor de Arnau Roseió de La Garriga, ab la qual se declara que lo mencionat prior està enterament satisfet fins al dia present, de tot lo que li havia de correspondre lo mencionat Rosseió. A 23

5. Calendari de 1817, números 167, 170 i 173.

6. Arxiu de can Terrés, pergami número 700, i Rúbrica, número 128.

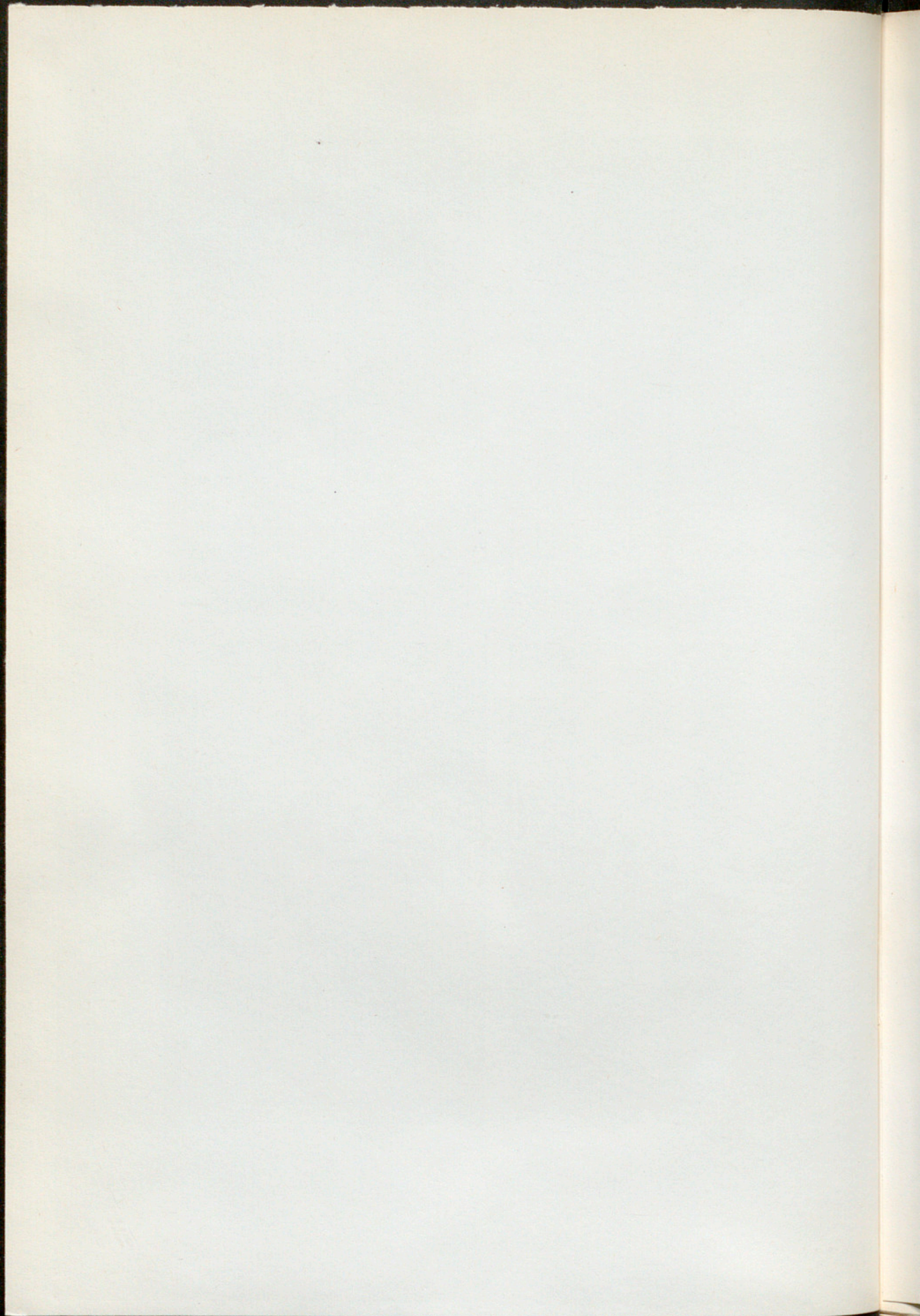
7. Calendari de 1817, número 141.

XXXIII. - 1. Antiga creu de ferro de la capella de Sant Macari, avui a la capella de can Terrés [36] (*clixé Gudiol*). — 2. Sant Cristòfol; taula afegida al retaule de Sant Esteve de La Doma [132] (*clixé Mas*). — 3. Sant Miquel Arcàngel; imatge d'alabastre policromat, existent a can Nualart [207] (*clixé Ruaix*). — 4. La Mare de Déu del Camí; talla destruïda en 1936 [215] (*reproducció d'una antiga fotografia*).

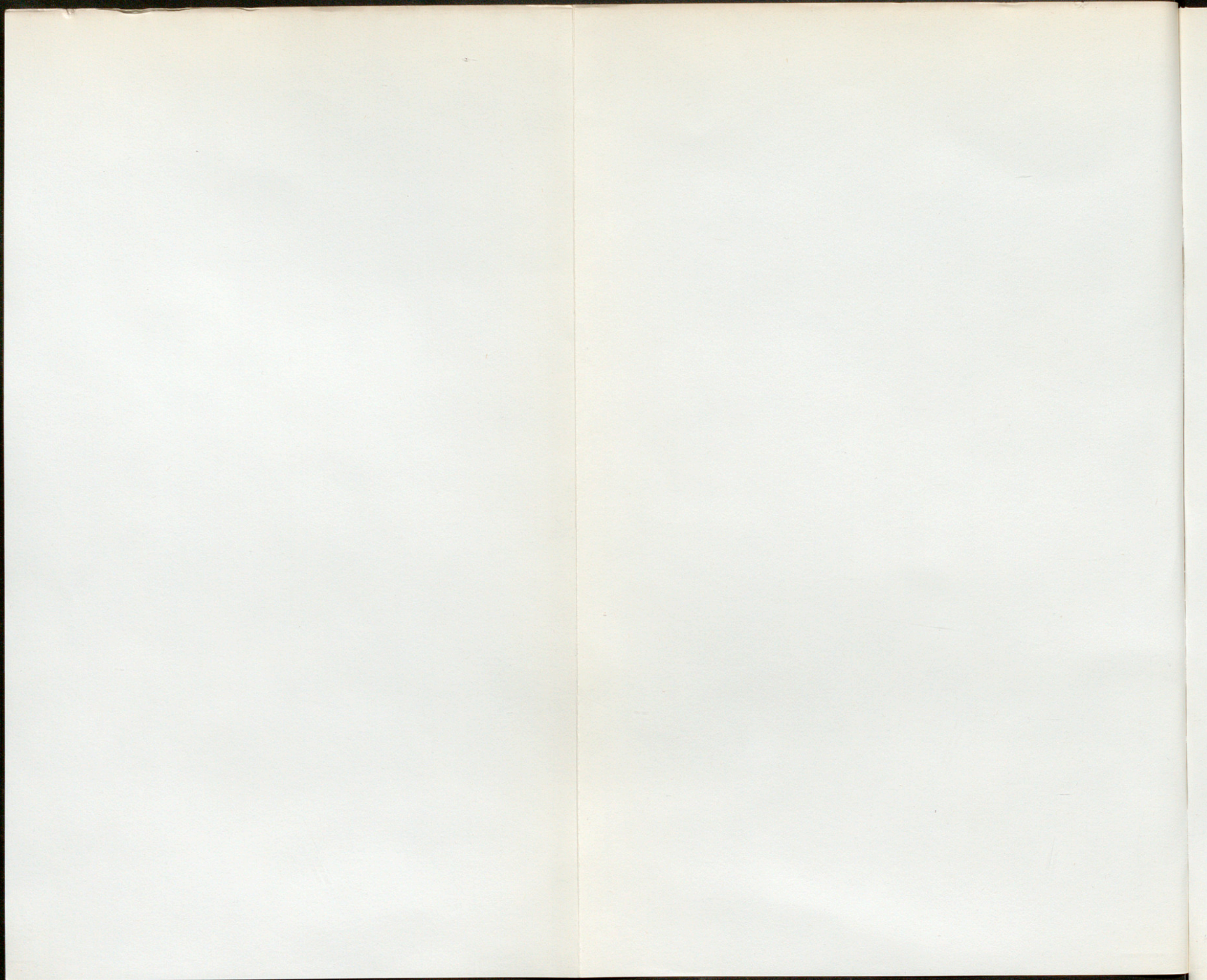

d'agost de 1552 s'atorgà ⁸ un precari o nou establiment fet per Narcís Pou, prevere i procurador de l'Il·lustre Canonge de la Iglésia Catedral de Vic, Don Sagimón Estanyol, llicenciat en Dret, obtentor del benefici baix invocació de Santa Maria en la Iglésia de Manlleu, fundat per lo quondam Bernat Sacavalleria, prior del monestir de Manlleu, a favor de Joan Vilanova, àlias Rosselló, pagès usufructuari, i Joana, sa muller, hereva del mas Rosselló de Sant Gervés de La Garriga. Primerament: De tot lo dit mas Rosselló, en el qual se deu fer contínua residència personal; a saber, cases, era, quintana, i demés terres, honors i possessions, en quant són cerca les cases de dit mas, que són de tinguda cerca 10 jornals de bous, situat en La Garriga, en lo pou de Sant Gervasi: Termena lo referit mas, ab la terra a ell contígua, a orient, ab lo mas Vinyals; a migdia ab lo mas Nualart, àlias Tascal; a ponent amb lo mas Malhivern, i ab un camí públic, i a tramuntana part ab honor de Guillem de Cumbis, que posseeix Joan Nualart, i part ab el mas Vinyals; i d'una sèrie de peces de terra situades en el lloc dit Camp de Sopera, Roatell, Camp de Saulinard, Camp des Torrent, Camp ses Pedrusques, Tascal, Feixa de Cases noves, des Lac, Camp de s'Estrada, Colomer, Feixa de Santa Maria, Vilardell, Pla de Sant Gervés, i dues altres.

206. Enllaços dels Rosselló de Vall amb altres cases de La Garriga

EL senyor Marc de Rosselló va morir assassinat, i, a 8 d'octubre de 1527, la seva filla Joana de Rosselló Riera i el seu marit varen absoldre Joan Terrés, de La Garriga, i Joan Pey, de França, de la inculpció del dit assassinat. La pubilla Joana s'havia casat, com hem dit, amb un cabaler de can Vilanova, anomenat Joan de Vilanova Caselles ¹, amb capítols fets a 16 de setembre de 1524, però de manera que els descendents portaren, no el nom de Vilanova, sinó el de Rosselló.

Va succeir-los llur fill Rafael de Rosselló, que, pel seu mal cap, va ésser declarat judicialment pròdig, a 3 de març de 1568, i varen nomenar-se-li curadors; els quals a 23 d'agost del mateix any, amb con-

8. *Calendari de 1817*, número 143.

1. *Rúbrica*, número 181.

sentiment judicial, varen vendre béns del dit Rafael, per valor de dues mil lliures, per a pagar part dels seus deutes. El va succeir el seu fill Joan de Rosselló Rolf, el qual, en el seu testament atorgat a 9 d'abril de 1593, va fundar el fideïcomís de can Rosselló de Vall a favor dels seus descendents. Una filla seva, Eulàlia de Rosselló Alguer, va contraure matrimoni en 1594 amb Jaume Parera Surell; i per manca de descendents i havent mort també la seva germana Maria, el seu patrimoni de can Rosselló de Vall, per sentència judicial de 4 de setembre de 1603, passà al seu oncle i successor Antoni de Rosselló Rolf ², el qual obtingué capbreu de *tot lo mas anomenat Rosselló de Sant Gervasi de La Garriga, antigament anomenat Vives*, a 27 de setembre del mateix any.

Antoni de Rosselló Rolf va ésser elegit a 31 d'octubre de 1616 *trentener* o capità de les forces de La Garriga que s'havien d'unir a les de Barcelona. La seva vídua, Isabel Torra de la Riba, a primer de febrer de 1628 va obtenir confirmació del Batlle General de Catalunya sobre les aigües dels torrents anomenats Pineda, Alzina Corba i Prat d'En Serra. Va succeir-los llur fill Joan-Pau, el qual, a 10 de desembre de 1640, capitanejant les forces de La Garriga va plantar cara, prop del Figaró, a les tropes franceses que baixaven de Vic, comandades pel capità comte de La Serre. En la lluita caigué ferit i presoner en Joan-Pau de Rosselló, però La Serre va consentir en el rescat del ferit mitjançant el pagament de dues mil dobles, a 27 de desembre del mateix any.

Joan-Pau de Rosselló i Torra de la Riba, mitjançant capítols firmats a 17 de novembre de 1633, va contraure matrimoni amb Antiga Belloley i Caselles, pubilla de can Caselles; conseqüentment, llur fill i hereu, Sebastià, va reunir els patrimonis de can Rosselló de Vall i de can Caselles ³. Aquest, a 9 de setembre de 1655 va obtenir el títol de ciutadà honorat de Barcelona, amb un autògraf del rei Felip III ⁴; a 30 d'agost de 1669, va ésser nomenat capità de cent homes d'armes. Un nomenament semblant va obtenir, a 29 de gener de 1686, el seu fill i successor Francesc de Rosselló i Sors, el qual, en la guerra de Successió lluità per l'arxiduc Carles d'Àustria, i contribuí a la causa amb bones aportacions de blat, per la qual cosa va rebre una

2. *Rúbrica*, número 133.

3. Vegeu número 192.

4. Felip IV d'Espanya. Pergamí número 725 de l'arxiu de can Terrés.

carta reial, d'agraïment, signada a 5 d'abril de 1705⁵. Va succeir-lo el seu fill Josep de Rosselló Umbert, que per sentència de l'Audiència de Barcelona, va haver de pagar als comtes de Vallcabra quatre-centes lliures per pensions endarrerides de can Caselles. El seu fill i hereu, Francesc de Rosselló, va casar-se amb la pubilla de can Terrés, Margarida Terrés i Antich, a 15 d'abril de 1749, de manera que llur fill i hereu, Josep de Rosselló i Terrés, va reunir en una sola mà els antics patrimonis de can Rosselló de Vall, can Caselles i can Terrés⁶.

Les ruïnes de la masia de can Rosselló de Vall es troben tocant a les parets de can Nualart, cap a nord-oest. En enderrocar-se l'edifici, les pedres dels finestrals i portalades varen dipositar-se en un pati interior de can Nualart.

207. De can Nualart

ENS asseguren que l'arxiu de can Nualart, que comprenia l'arxiu estRICTE de can Nualart i el de can Vilanova¹, va ésser destruït en 1936. Els arxius locals, però, estan plens d'allusions a aquesta antiga masia, de la mateixa manera que parlen del veïnat de Sant Gervés. El cognom Nualart apareix citat ja en el segle XI².

El nucli principal de les edificacions de can Nualart té la seva façana mirant a migjorn. Sobre un portal amb dovelles hi ha la regina de les finestres de La Garriga; va presidida per un escut on es llegeix la següent inscripció: 1558 IOAN NVLART; segueix després l'es-

5. Precisament l'arxiduc d'Austria, que més tard fou emperador amb el títol de Carles VI, va concedir, a 23 de maig de 1719, el títol de comte de Vilanova a Josep de Vilanova Guitart, tinent coronel dels seus exèrcits. Aquest títol va ésser revalidat per reial decret de 14 d'agost de 1924 en virtut de les clàusules del tractat de Viena, de manera que el segon comte de Vilanova fou don Ramon de Rosselló Donato i, havent estat assassinat aquest, durant la revolució de 1936, el títol comtal ha passat al seu cosí, l'actual comte de Vilanova, don Carles de Rosselló Roig.

6. Totes les notes d'aquest número, de les quals no s'indica altra procedència, les hem extretes dels papers inèdits de l'esmentat Ramón de Rosselló i Donato. Vegeu el número 228.

1. Vegeu número 228.

2. Vegeu GALLARDO, *opus cit.* COMERMA, *Els cognoms catalans*, pàg. 106, diu que el mot Nualart és compost del cognom feudal Ualart, al qual s'avantposà, a manera d'article, el mot En, convertit en N', o sigui: En Ualart, N'Ualart. La família possessora del mas Nualart continua duent aquest cognom.

tractura el·líptica del dintell de la finestra, amb uns petits arcs finament trepats i acabats amb quatre testes infantils i dues d'àngels; a tall de capitells hi ha a cada banda de la finestra una testa, l'una baronívola, l'altra femenina; són molt belles i, sens dubte, les millors entre les semblants que existeixen a La Garriga; els angles inferiors del finestral presenten també fins dibuixos; a la part forana de l'ampit hi ha, encara, una testa alada, entre dues roses. A cada costat d'aquesta finestra principal hi ha dues finestres rectangulars; la de la part de llevant presenta l'escut de la casa, que té, en la part inferior, una creu, i en la superior una flor de lis acompanyada de dos besants³. Al segon pis hi ha una finestra central amb la següent inscripció: † BERNAT NVALART IOSEPH NVALART SON FILL ABRIL ANY 1705. A l'inferior del mateix segon pis hi ha una portalada, amb marc de pedra picada, en el dintell de la qual es llegeix MARIANA NVALART Y MARIANGELA NVALART FILLA 1705. Hi ha una correcta finestra rectangular, amb marc de pedra, que mira a llevant. A la casa hi ha una torre, probablement antiga, però reformada. Altres edificacions estan afegides al nucli central de la masia i a la capella de Sant Gervasi⁴.

La casa Nualart posseeix també: una bonica i graciosa imatge, en alabastre policromat, d'estil barroc, que representa Sant Miquel Arcàngel; un gran quadre a l'oli, d'estil barroc, de dos metres d'alçada per un metre vint-i-cinc centímetres d'amplada, que representa Sant Esteve Protomàrtir; dues pintures sobre fusta, atribuïdes al segle XVI, que amiden un metre setanta-cinc centímetres d'alçada per setanta-cinc centímetres d'amplada; l'una representa Sant Pere, amb la inscripció: *Tu es Petrus et supra petram*; l'altra representa Sant Pau, i porta la inscripció: *Paule apostolo Doctor Gentium*. Hi ha també, una bonica caixa.

208. De ca N'illa

ALS 20 de gener de l'any 1368 Berenguer Nualart, de la parròquia de La Garriga, establí a *Bernardo de Insula et Sibilie, eius exori de dicta parochia* una peça de terra, amb arbres, en el lloc anomenat *Sa Illa*, que posseïa per Bernat Sa Cavalleria, prior del monestir

3. El COMTE DE VILANOVA descriu l'escut de can Nualart dient que és d'argent, amb una creu de güella, i en cap, de güella, una flor de lis d'or, acompanyada de dos besants també d'or.

4. Vegeu número 204.

de Santa Maria de Manlleu. En el mes de març de l'any 1419, Guillem Nualart, propietari del mas Nualart de la parròquia *Sancti Stephani de Garriga* establí a Bartomeu *Sa Illa* una peça de terra, amb aigua per a regar i amb algunes oliveres, situada prop del mas anomenat *Sa Illa*. L'esposa del dit Bartomeu, anomenada Margarida, atorgà testament a 4 de maig de 1449, a favor de llur fill anomenat Esteve Illa. A 7 de setembre de 1455, *Pere Rosselló de Bellsolà, de la parròquia de Sant Esteve de La Garriga*, establí en emfiteusi al dit Esteve Illa una petita peça de terra, que aquell tenia en lliure i franc alou, *en el lloc anomenat les Clotes, molt a prop de la capella de Santa Maria del Camí*, que limitava, a occident, amb el camí reial.

Heus ací uns retalls de l'original d'un bonic document atorgat el dia 3 del mes de maig de l'any 1466: *En nom de Nostre Senyor Déu Jesucrist sia, e de la Verge Madona Sancta Maria, mare sua. Amén. Capítols e concòrdia, inits, fets e fermats entre lo honorable En Bernat Roger de Rosanes, donzell, senyor de la casa de Torruella, en la parròquia de Sant Esteve de La Garriga del Vallès, situada, de una part; e n'Esteve Illa, de la parròquia de La Garriga, de part altra, sobre un tros de terra aigual, que li havia establert la mare d'aquell, Elionor de Rosanes, a 13 de desembre de 1456; e atermena, a solixent, lo dit prat, apellat de la Pineda, en la riera del Congost; a migjorn, en lo torrent apellat d'Arenys, alou de la dita casa de Turricella. Per en Rosanes és estada moguda e feta qüestió e era pretès que lo dit establiment era nulla e afretura de tota força e valor; però amb aquesta concòrdia ratificava l'establiment fet per sa mare, i restava entès e declarat que si, en lo dit prat, bastiar de ell dit mossèn Rosanes feia dan o talava alguns condreus, que aquell sia tingut pagar lo dit mossèn Rosanes, i N'Illa restava obligat a altres prestacions.*

A 3 d'agost de 1543 es firmà la carta de pagament d'un dot de 65 lliures que Jaume Illa havia donat a sa germana Joana. El dijous, 10 de gener de 1566, *En Giralt Perer, pagès, senyor útil i propietari i possessor del mas i heretat Parer, de la parròquia de Sant Esteve de La Garriga, fill de Sagimon Perer, vengué a Jaume Illa, pagès, senyor útil i propietari i possessor del mas i heretat Illa, una peça de terra situada als horts de la Illa.*

A 14 de juny de 1588, *Joan Ros, prevere, oriünd de la parròquia de Sant Esteve de La Garriga i Antic Pont de Palau, procuradors de Pere-Pau Llobet i Torró, pagès, senyor i possessor del mas i heretat*

Torró de dita parròquia de La Garriga, vengueren a Joan Illa el cens que es pagava per una peça de terra, situada en el carrer o sagrera de dita parròquia de La Garriga, que limita amb la via o camí pel qual se va a la ciutat de Vic..., en la qual avui hi ha una casa edificada... amb un hort o eixida. El dijous 4 de juny de 1592, Elisabet, muller de Samçó Viusa, propietària de la casa i heretat d'En Viusa, filla legítima i natural de Jaume Viusa, vengué a Joan Illa el dret de lluir i quitar una peça de terra situada al lloc anomenat els horts. A 17 de juny de 1593, Antic Roca i Planell vengué a l'honorable Joan Illa, pagès, senyor útil i possessor del mas Illa, dos censos.

A 15 de juliol de 1595, Madona Angela Illa renuncià a favor de Pau Illa l'usdefruit del mas Illa, amb ses terres, honors i possessions que foren del seu marit difunt Joan Illa i del seu sogre, també difunt, Jaume Illa, amb el pacte de recuperar 120 lliures, cofres i joies del seu dot, 10 lliures d'escreix, 50 lliures d'un llegat del seu marit; que no li fos fet perjudici en els esplets sembrats, fins a la Mare de Déu de setembre; que la palla, les olives i les aglans seran de Pau Illa; però que en descàrrec del vi, blat i altres grans esmentats en l'inventari fet per la usufructuària, lliurarà 45 quarteres de forment; que En Pau Illa li pagarà cada any 8 quarteres de forment i 15 lliures, i que en seguretat del compliment d'aquestes prestacions, en nom propi i com a pare i legítim administrador de sos fills heretats, amb decret de l'honorable Balle de La Garriga¹, obliga el vinyet, els horts que afronten a ponent amb la Riera, les esteperes, les peces de terra del Vilardell o de Valldeoliva, sa Illa, de prop lo mas Illa, que afronta a solixent ab lo camí qui va de la casa del mas Planell a la casa del mas Illa, mitjançant un marge. Ho aprova el Batlle de La Garriga Pere Camp i Romaní.

El dijous dia 3 de setembre de 1626, En Pau Busquets retrovengué a Joan Pau Illa una peça de terra d'hort i regadiu, d'uns sis quartans de sembradura, bastant aprop de la casa d'En Illa, cap al poble de La Garriga; l'Illa havia adquirit el dret de lluir i quitar l'esmentada finca per venda que li atorgaren En Pere Poy i el seu fill Jaume Poy, a 9 de juliol de 1626; i l'esmentat Busquets havia adquirit el domini a carta de gràcia per herència del seu pare Sebastià Canyelles Busquets, el qual l'havia adquirit per venda atorgada pels esmentats Poy, el 29 de

1. Els fills es deien Joan Pau Illa, Pere-Pau Illa i hi havia també una filleta anomenada Caterina.

maig de 1602. El dimarts 26 de març de 1627, Antoni Roca i Planell, propietari del Mas Planell, vengué a Joan Pau Illa una peça de ferra de Vilardell ².

209. El testament d'una piadosa garriguenca del segle XV

PER raó de les moltes coses i institucions que anomena i perquè serveix admirablement per a fer-se càrrec de l'ambient i de les preocupacions de l'època, traduïm íntegrament el següent testament:

En nom de Déu, que a ningú no vol condemnar, i salva, regeix i governa tots els que esperen en ell i els adoptats condueix a la felicitat dels gaudis del paradís.

Jo, Margarida, muller de Bartomeu Sa Illa, difunt, de la parròquia de Sant Esteve "de Garígia", de la diòcesi de Barcelona, patint en malaltia corporal de la qual temo morir, emperò en el meu ple seny i memòria íntegra, amb parla ferma i perfecta, faig i ordeno el meu últim testament o la meua última voluntat.

En primer lloc i abans que tot, si m'esdevé que em mori, vull, abans que altra cosa faci o ordeni, que totes les injúries meves o deutes que verament apareguin, per legítims documents o per altres que puguin ésser provats, siguin satisfets i siguin restituïts sense estrèpit ni figura de judici.

Conseqüentment deixo el meu cos al cementiri de l'esmentada església de Sant Esteve "De Garígia", en el qual foren sepultats els meus predecessors. I elegeixo marmessors meus i executors d'aquest darrer testament meu Esteve Illa, fill meu, i Antoni Terrés, tots de la parròquia esmentada, als quals prego amb tot amor i els confereixo plena potestat perquè executin els llegats fets i ordenats per mi més avall.

Emperò prenc cent sous per a la meua ànima, dels meus pares, i de tots els fidels difunts; aiximateix vull que en el dia de la meua mort es faci un honorífic enterrament del meu cos, segons és acostumat en la dita església i parròquia, i vull que hi hagi sis preveres que celebrin

2. Vegeu els mots finals del número 210.

una missa i preguin a Déu per la meua ànima, i vull que en el dia novè hi hagi quatre preveres que preguin a Déu per la meua ànima.

Aiximateix vull que en aquesta novena es doni als pobres, de caritat de pa, davant les portes de la predita església de Sant Esteve, una quartera de blat de la mesura del terme i parròquia predita.

Aiximateix deixo dotze lliures a l'altar major, o sigui de Sant Esteve, per a celebrar una missa; aiximateix deixo a l'altar de Santa Maria, de l'església predita, sis diners; aiximateix deixo a l'altar de Sant Martí, quatre diners.

Aiximateix deixo per a la llàntia del Cos de Nostre Senyor Jesucrist, dos sous; aiximateix deixo a les ànimes del purgatori, dotze diners; aiximateix, deixo per a la candela de la gloriosa Verge Maria, de l'esmentada església, dotze diners; aiximateix deixo per a la llàntia de Santa Maria de Montserrat, dotze sous¹.

Aiximateix, en el cap d'any, vull que hi hagi quatre preveres que celebrin misses i preguin per la meua ànima i vull que es doni als pobres, de caritat, per l'amor de Déu, davant les portes de l'esmentada església, de pa, una quartera de blat, segons la mesura del terme i parròquia esmentada.

Aiximateix vull que dins de l'any siguin celebrades en la predita església de Sant Esteve, les misses de l'anomenat trentenari de Sant Amador, per la meua ànima, dels meus pares i de tots els fidels dirjunts².

Aiximateix deixo als meus marmessors, pel treball de la marmessoreria, un sou a cada un; i el residu que sobri dels esmentats cent sous es donin per a celebrar misses o en altres pies causes, segons el pensament i la voluntat dels meus marmessors.

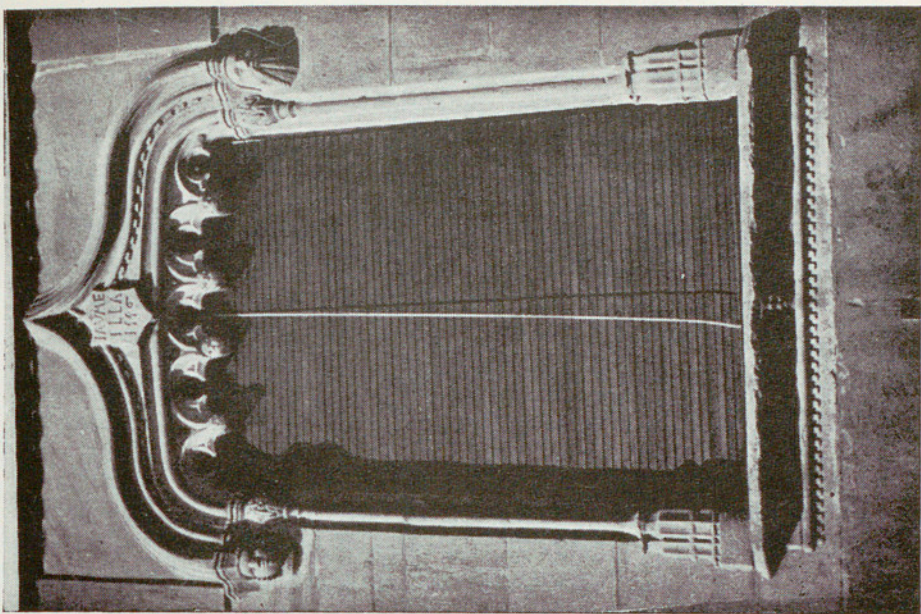
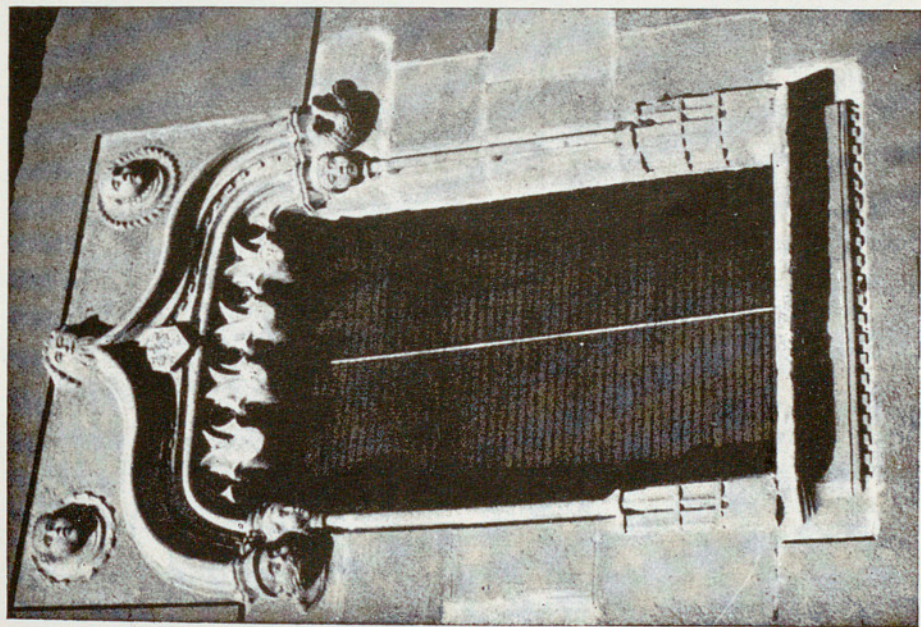
Aiximateix, dels altres béns meus, deixo a Francesc Illa, fill meu, dotze diners. Aiximateix deixo al meu senyor terrenal, per dret i domini, dotze diners³. Aiximateix deixo a tots els "nepotis meus, sive néts i nêtes", quatre diners a cada un.

1. Evidentment es refereix al monestir de Montserrat.

2. Les misses de Sant Amador tenien una certa analogia amb les anomenades misses gregorianes; però aquelles tenien ja un matís supersticiós; consistien en 30 o 33 misses celebrades sense interrupció dintre de l'any del traspàs. Vegeu FORTIÀ SOLÀ, *Hist. de Torelló*, pàg. 182.

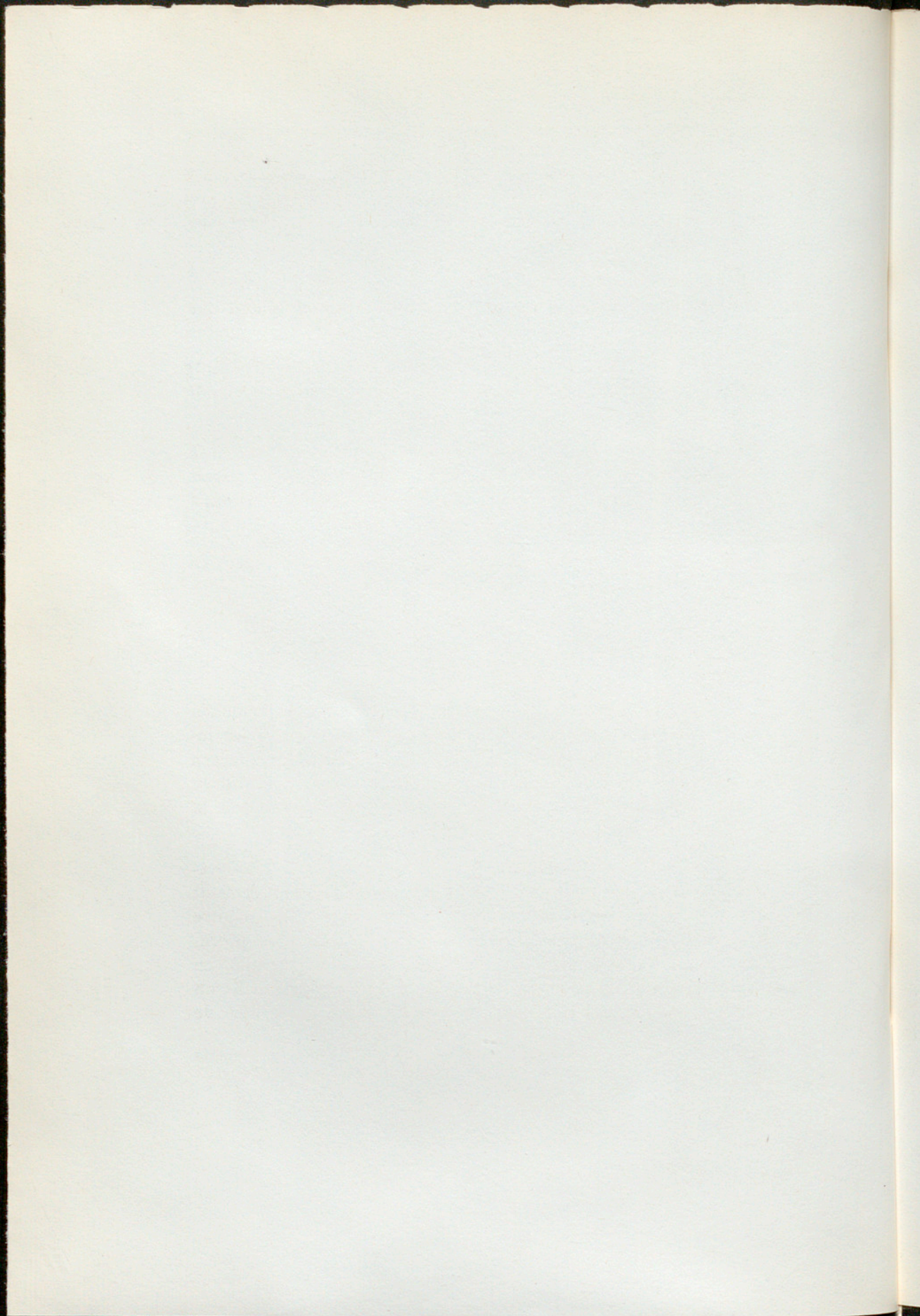
3. En alguns llocs era costum que el vassall rústic deixés forçosament, en morir, un llegat, *leixa* o *laxatio*, al senyor feudal; de vegades la quantitat

XXXIV. Finestrals de la façana de ca N'Il·la [210] (*clixés Ruatx*).

Deixo tots els altres béns meus, mobles i immobles, haguts i per haver, que em pertanyin o hagin de pertànyer, en qualsevol lloc que siguin, per qualsevol títol, causa o acció, i tots els meus drets, al meu fill Esteve Illa, i el faig, ordeno i institueixo hereu universal.

Aquesta és la meua darrera voluntat o el meu últim testament; el qual vull que almenys valgui per dret de codicil o per altre dret que més pugui valdre i sostenir-se en dret.

Això va ésser fet en la parròquia de Sant Esteve "de Garígia", el dia quatre del mes de maig de l'any de la Nativitat del Senyor mil quatre-cents quaranta-nou.

Sigfne de l'esmentada Margarida, que això aprovo, concedeixo, juro i firmo. Els testimonis d'aquesta cosa, cridats i pregats, són el discret senyor Guillem de Banyols prevere, vicari de Sant Feliu de Codines i Pau Illa, del terme i parròquia "de Garígia".

Segueix el signe i altres identificacions de l'autoritzant, però en lletra tan esborrada que no es comprèn clarament qui era ⁴.

210. De l'arqueologia de ca N'Illa

MENTRE que la majoria de les masies tenen una façana apuntada per raó que els vessants de la teulada davallen cap a les façanes laterals, en canvi la masia de ca N'Illa té una façana principal rectangular perquè el vessant de la teulada davalla tot al llarg de la façana principal. És en aquesta afortunada façana on trobem la millor collecció de finestrals antics de La Garriga.

En efecte: cap al cantó de tramuntana hi ha una porta amb dovelles, sobre de la qual s'obre un petit finestral, de pedra picada, rematat per una creu. A prop d'aquest, però més cap al migjorn, hi ha un altre finestral, molt ric d'ornamentació en escultures i relleus en pedra, presidit per una testa barbuda; a cada costat hi ha un medalló, en cada un dels quals hi ha una cara; a sota de la testa barbuda hi ha un escut amb la inscripció J H S 1563; a sota hi ha un bonic fistó de

era fixada per les lleis, altres vegades es deixava a arbitri del pagès; si s'ometia la deixa s'incorria en determinades penes. HINOJOSA, *El régimen señorial...*, pàgines 179, 268.

4. Vegeu els mots finals del número 210.

pedra picada, rematat amb moltes figures de testes humanes ; als extrems del fistó, a tall de capitells, dos escuts a cada banda, que representen tres cares i un ocell ; sota de l'ampit de la finestra hi ha una espitllera. Més cap al sud, encara, de l'esmentat finestral, n'hi ha un altre, obert damunt d'una portalada amb dovelles ; en aquest finestral, semblant a l'anterior, veiem per capçalera un altre escut amb la inscripció JAUME ILLA 1556 ; a sota hi ha també un fistó de pedra picada amb les corresponents figures de testes humanes per terminals ; a cada un dels extrems, a manera de capitells, hi ha un escut amb una cara ; la del costat de tramuntana és barbuda ; a sota d'un bonic ampit de finestral s'obre també una espitllera. Finalment, prop de la cantonada de migjorn, a l'alçada del primer pis, s'obre un finestral de pedra picada, rematat amb una creu, i sota d'aquest finestral se n'obre un altre molt interessant, de forma rectangular, presidit per l'anagrama de Jesús: I H S, 1630, JOAN PAV ILLA ; a cada flanc hi ha l'esquema d'una torre emmerletada, sobre l'estilització d'un corrent d'aigües, i a cada costat de les torres una estrella ; potser es tracta del símbol o escut de la casa, alludint potser a una illa que fos propera al Congost. Actualment, afegida a la casa, hi ha també una torre.

En els nostres temps la masia de ca N'Illa va ésser alienada ¹ i el seu arxiu va dispersar-se ; d'uns pergamins d'aquest arxiu que han arribat a les nostres mans i formen part del nostre arxiu particular, hem extret directament totes les notícies de ca N'Illa publicades en els dos números anteriors.

---

1. Fou adquirida pel senyor Antoni Balcells Teixidor.

De la rodalia de Santa Maria del Camí

211. De la dotació del benefici de Santa Maria del Camí. — 212. El retaule gòtic de Santa Maria del Camí. — 213. De can Terrés. — 214. De la gran masia de can Terrés, dels Rosselló. — 215. De les darreres reformes fetes a la capella del Camí. — 216. Miscel·lània de can Terrés.

211. De la dotació del benefici de Santa Maria del Camí

S'ignora qui va ésser el fundador d'un benefici establert a la capella de Santa Maria del Camí, però ja es té notícia ¹ que l'any 1305, havent renunciat Bernat de Torra el dit benefici, va ésser conferit a Ramon Esteve; en la visita pastoral de l'any 1336 trobem de beneficiat Francesc Bernat Barranus; el 3 de desembre de 1361, havent també renunciat el benefici Guillem de Moles, va obtenir-lo el prevere Bernat Boada; consta també, que hi havia el benefici, en les visites pastorals, com hem vist anteriorment. El patró d'aquesta fundació era el cantonge de la capella de Sant Andreu de la Catedral de Barcelona ².

A 8 de setembre de 1422 ³, Bernat Ullar, prevere, beneficiat de la capella de Santa Maria del Camí, exposà que, atenent que, per tal títol, posseïa cases, pallissa, terres, honors i possessions a La Garriga, però que no reportaven gran utilitat, sinó més aviat perjudici, car, per ésser tan velles les construccions, amenaçaven ruïna i, en part, ja eren derrocades, i, ultra això, per ésser les cases molt grans,

1. Arxiu de la Catedral de Barcelona, *Speculum*.

2. Notes del *Speculum*.

3. Arxiu de can Terrés, número 14 de la *Rúbrica*, i pergami 446, establiment.

resultava més avantatjós que en lloc d'arrendar-les fossin cedides a cens emfitèutic, obligant el censatari a tornar les coses al seu degut estat, i a reparar-les a costes seves, de manera que la capella de Santa Maria del Camí tingués solament el domini directe o allodial; i — afegeix el vell document — que, havent obtingut autorització del canonge Pere Regasol, del dit altar de Sant Andreu, i amb consentiment del bisbe Bernat, o del seu vicari capitular, mossèn Bernat Ullar establia Antoni Terrés, boter o ballester, de La Garriga, en les dites cases; les quals confinaven, a llevant amb el camí, a migjorn amb algunes cases de la dita capella, i al nord amb terrenys del mas Terrés; i establia també a En Terrés nombroses peces de terra contigües, o situades no molt lluny de la capella; a saber: el Camp llarg o d'En Llac; dues peces de l'era d'En Comes, cap al Congost, que confinaven amb la borda d'En Prats; les feixes d'En Saurina; les Hortes, que es regaven amb el rec del molí; el Prat; l'horta Poyeda; una altra del lloc dit Rec Monar del Molí; els camps de Sant Joan; les peces de terra de les Fonts; la vinya vella, la peça de terra del Puig de l'Antiga, la de l'alzina d'En Guilla; una peça de terra, situada darrera de la capella, que confina, a llevant amb unes cases derrocades de la dita capella, i al sud amb el camí públic; una altra peça de terra situada allà a prop; i una casa anomenada la Pallissa, situada a llevant del camí reial, tocant a la pleta i a l'era.

Per tot això En Terrés havia de pagar: un cens d'un quartà d'oli, net i acceptable, mesura de Granollers, o, per ell, quatre sous de Barcelona, el dia de Nadal; quaranta-sis sous pagadors la meitat per Sant Joan; sis quartans de blat i un quartà per quartera, per Sant Pere i Félix d'agost; els Terrés serien homes propis de dita capella de Santa Maria del Camí i de *sos beneficiats i prestar-los homenatge de fidelitat i fer contínua residència personal* en les dites cases, o deixar un hereu que les regís i administrés, etc.; i que, *per la reducció i remissió de totes servituts personals i de mals usos, pagassen, cada any, dos sous.*

El concedent va rebre setze lliures i deu sous, que prometé invertir en utilitat de la capella. Actuà de perit per inspeccionar l'estat de les cases, Francesc Inmoroll; en nom del bisbe de Barcelona les inspeccionaren el Rector de Belulla i el de Santa Eulàlia, i l'Il·lustre Francesc Puig, expressament comissionat pel Senyor Bisbe, i En Jaume Malhivern, En Bartomeu Illa i En Joan Planell, de La Garriga.

A 14 d'octubre de 1497 ⁴ En Joan Terrés jurà i confessà, tocant els quatre evangelis, que posseïa les dites finques en emfiteusi de la capella de Santa Maria del Camí.

Segons el *Calendari de 1817* de l'arxiu de can Terrés, les cases Rosselló-Caselles pagaven al *benefici de Nostra Senyora del Camí, fundat en una Capella, situada en la Parròquia de La Garriga, per peça de una quartera, cerca lo Mas Pau i la sua Coma, a cens de una gallina; i, encara, consta dels Llibres de rebudes, haver-se pagat a dit Benefici: dos gallines, dos pollastres, una quartera de forment i un vuitè de civada, de l'any 1579 a l'any 1605; de l'any 1612 al 1683, una quartera de forment, dues gallines i dos pollastres, i no altra cosa.*

212. El retaule gòtic de Santa Maria del Camí

Es conserva encara a can Terrés l'antic retaule gòtic de la Mare de Déu del Camí. Es compon de predella i retauló. La predella té cinc petites taules, quasi d'igual amplada, uns vint centímetres, per una alçada d'uns quaranta centímetres; estan separades per una talla en fusta daurada; la taula central representa el Crist en la forma anomenada Pietat ¹, o sigui dret, mort, sortint del sepulcre, i entre tres instruments de la passió: l'escala, l'esponja i la llança; les altres quatre taules representen la part superior de quatre figures de santes; o sigui: Santa Bàrbara, a l'extrem de l'epístola; Santa Eulàlia de Barcelona, a la seva immediata; Santa Caterina, coronada, a la taula immediata a la Pietat, per la banda de l'Evangeli; i la taula de l'extrem d'aquest costat representa una santa que, a la mà dreta, porta una creu i una corda a la qual està lligat un monstre, i, a la mà esquerra, un llibre i una palma; Chandler Rathfon Post ² diu que representa Santa Quitèria; però podria representar Santa Digna o Santa Margarida, ambdues tan venerades a la veïna parròquia de Lle-

4. Arxiu de can Terrés, pergami, número 181.

1. Vegeu número 121. Vegeu com GILLET, *op. cit.*, pàg. 156, descriu *el Crist de la pietat* o *Crist de la missa de Sant Gregori: Es veu Jesús, sortint en part de la tomba, exsangüe, amb els ulls closos tal com el transformà la mort, extenuat encara per un excés de dolors, cadàver adolorit i a l'extrem dels suplicis, i tanmateix animat per una vaga i dèbil vida que solament és feta de records i de les petjades dels seus sofriments.* La figura va tenir un èxit extraordinari durant dos segles.

2. En *A history of Spanish Painting*, Cambridge 1938; volum VII, pàgina 482.

rona. En el fons de les taules on figuren les quatre santes hi ha un estofat d'or que representa unes flors estilitzades, amb una mena de guspireig al voltant; Post³ diu que aquests estofats tenen una semblança amb els que usaren els pintors Espalargues i Pere Garcia de Benabarre.

El retauló del retaule que descrivim presenta tres taulons. En el tauló central, que amida uns quaranta-cinc centímetres d'amplada per més d'un metre d'alçada, hi ha una figura de la Mare de Déu, en actitud entre dreta i asseguda en un banc, que porta el nen Jesús al braç esquerre; el Jesús duu a la mà dreta la bola del món i al coll un collaret amb un fragment de coral; ambdós semblen beneir; la Verge porta corona de regina; al fons, a través d'uns arcs, es veu un senzill panorama i, més al fons, hi ha un estofat d'or, semblant, però no igual, al de la predella; el sòl representa un enrajolat.

Els taulons laterals amiden uns trenta-cinc centímetres d'ample per uns noranta centímetres d'alçada; estan repartits transversalment, de manera que cada tauló té dos panys pintats; el superior de la part de l'evangeli representa l'Anunciació; el superior de la part de l'epístola representa el Naixement de Jesús, en la qual escena, com a particularitat, cal esmentar una dona jove, figurada prop de la Mare de Déu, i un pastor, prop de Sant Josep; aquest aguanta un ciri encès⁴ i porta un ganivet penjat al cenyidor; l'escena de la part inferior del costat de l'evangeli representa l'Adoració dels Sants Reis, i s'hi troba també una dona jove prop de la Mare de Déu; l'escena de la part inferior del tauló del costat de l'epístola representa la Resurrecció, i hi ha dos soldats a cada costat del sepulcre; en el fons d'aquests taulons laterals hi ha també estofat d'or.

Els tres taulons del retauló rematen amb uns relleus en fusta daurada que representen arcs i les característiques estilitzacions vegetals gòtiques. El retauló està emmarcat per un senzill guardapols d'uns deu centímetres d'amplada.

El pintor del retaule de can Terrés estigué íntimament relacionat amb els del grup on es classifica el retaule gòtic de Sant Esteve de La Doma; és evident, però, que la categoria artística del de can Ter-

3. *Opus cit.*, pàg. 480.

4. Els pintors del segle xv introduïren detalls subtils i tendres, com el de la llum que porta Sant Josep en el Naixement. Vegeu SÁNCHEZ CANTÓN, *Nacimiento e Infancia de Cristo*, Madrid 1948, pàg. 23.

rés és inferior a la del retaule de La Doma. Així Post ⁵ alludéix breument el retaule de can Terrés considerant-lo com un pobre exemplar que cal posar ben a prop de l'altre retaule gòtic garriguenc. Cal, doncs, classificar-lo en l'escola de l'Huguet, en el grup de seguidors dels Vergós; la seva data pot ésser dels primers anys del segle XVI o dels darrers del segle XV.

213. De can Terrés ¹

LA primera notícia de can Terrés l'hem trobada en una donació feta per Joan Sorts... a favor de Jaume Terrés... de tota aquella peça de terra la qual lo dit Sorts, donador, tenia i posseïa, sots domini i franc alou del senyor Rei, situada part en la parròquia de La Garriga i part en la parròquia de Samalús, en lo lloc nomenat La Poieda, junt amb lo seu mas i altres peces de terra... a 10 de les calendes de maig de 1353 ². A 3 de setembre de 1377 s'atorgà un establiment a favor de Joan Terrés, d'esta parròquia de Sant Esteve de La Garriga, i dels seus, perpètuament, de tota aquella peça de terra amb arbres de diversos gèneros plantada, que lo dit Serra tenia i posseïa, situada sobre la capella dita del Camí, en dita parròquia de La Garriga; i afronta, a solixent i migdia, amb altra terra, lo dia present i devall escrit, li havia establert lo dit Serra, amb altro acte, la qual se té sots domini de Bernat Garriga, debaix la franquesa del senyor de la Roca; a ponent, amb lo camí per lo qual se va de Sent Gervés a la vila de Granollers, a tremuntana amb terres del mas Comes, lo qual el dit Serra tenia sots domini i alou del reverend Prior de Santa Anna de Barcelona i de dita casa de l'Orde del Sant Sepulcre de Jerusalem ³.

Fou un esdeveniment transcendent per a la casa d'En Terrés i per a la capella de Santa Maria del Camí l'establiment que el bene-

5. *Opus. cit.*, pàg. 480.

1. De l'arxiu de can Terrés, per a la redacció d'aquest número, ens hem valgut principalment d'una *Rúbrica de notes i calendaris de actes de la Casa i heretat de Terrés de la Parròquia de Sant Esteve de La Garriga, feta per Isidro Nualart i Terrés i Maria Terrés i Nualart, cònjuges, en lo any 1680, per Josep Almúnia i Casasses notari públic real, ciutadà de Barcelona i de Vic*; però cal advertir que, des del número 20 de la rúbrica es veu que van intervenir altres mans en l'elaboració del llibre.

2. Número 6 de la dita Rúbrica.

3. Número 8 de la dita Rúbrica.

ficiat d'aquesta atorgà a favor dels Terrés, a 8 de setembre de 1422. L'hem ressenyat detalladament en el número 211.

A 30 de gener de 1488, s'atorgà un *precari fet per los egregis i nobles comtes de Centelles, pare i fill, a favor de Joan Terrés, pagès de la dita parròquia de La Garriga, de tota aquella peça de terra de tinguda dos jornals de bous, poc mes o manco, a on hi havia casa, que després fonc dirruïda, la qual dit Terrés ja tenia i sos passats tenien i posseïen, situada en dita parròquia en lo lloc nomenat Santa Maria del Camí...; i afronta dita peça de terra, a solixent, part amb lo camí nomenat de Sant Gervés i part amb lo torrent dit dels Cendrells, a migdia, part amb honor de dit Terrés, que fonc de la capella de Nostra Senyora del Camí, i part amb lo camí real, a ponent, part amb lo pou qui allí és i amb la plaça que antigament se deia La Garriga... Anàlegs conceptes es repeteixen en una altra carta precària feta a 17 d'octubre de 1529⁴.*

A 19 de setembre de 1543 s'atorgà *sentència arbitral feta en la causa i qüestió que's tingué entre Joan Terrés, pagès d'esta parròquia de La Garriga, de una part, i Jaume Illa, Joan Illa i Jaume Illa, germans, fills del dit Jaume Illa, Pere Vilanova i Joan Viusa, tots pagesos d'esta parròquia, de part altra, sobre unes terres confinants amb la riera del Congost i també per raó de qualsevol arbres que una part i altre haguessen tallats o arrencats en les dites peçes de terra i també per raó dels gastos, de la causa de querella de pau i treva, fets i sustentats per les dites parts*⁵.

El nom de Terrés s'hauria perdut moltes de vegades per manca d'hereus barons. Així a finals del segle xv entrà a la casa el nebot de Bartomeu Terrés, anomenat Joan Llampaies; a finals del xvi fou la pubilla Joana Terrés qui conservà el nom de la casa; a finals del xvii, la pubilla Maria Terrés i Vidal casà amb Isidre Nualart. En el segle xviii una néta d'aquest, anomenada Margarida Nualart i Terrés, pubilla de can Terrés, va mullerar-se amb Francesc de Rosselló i Caselles, senyor de can Rosselló de Vall i de can Caselles; atorgaren capítols matrimonials a 10 d'octubre de 1753⁶; des d'aleshores les tres cases Terrés, Rosselló i Caselles han estat unides.

4. *Rúbrica* esmentada, números 12 i 40.

5. *Rúbrica* esmentada, número 39.

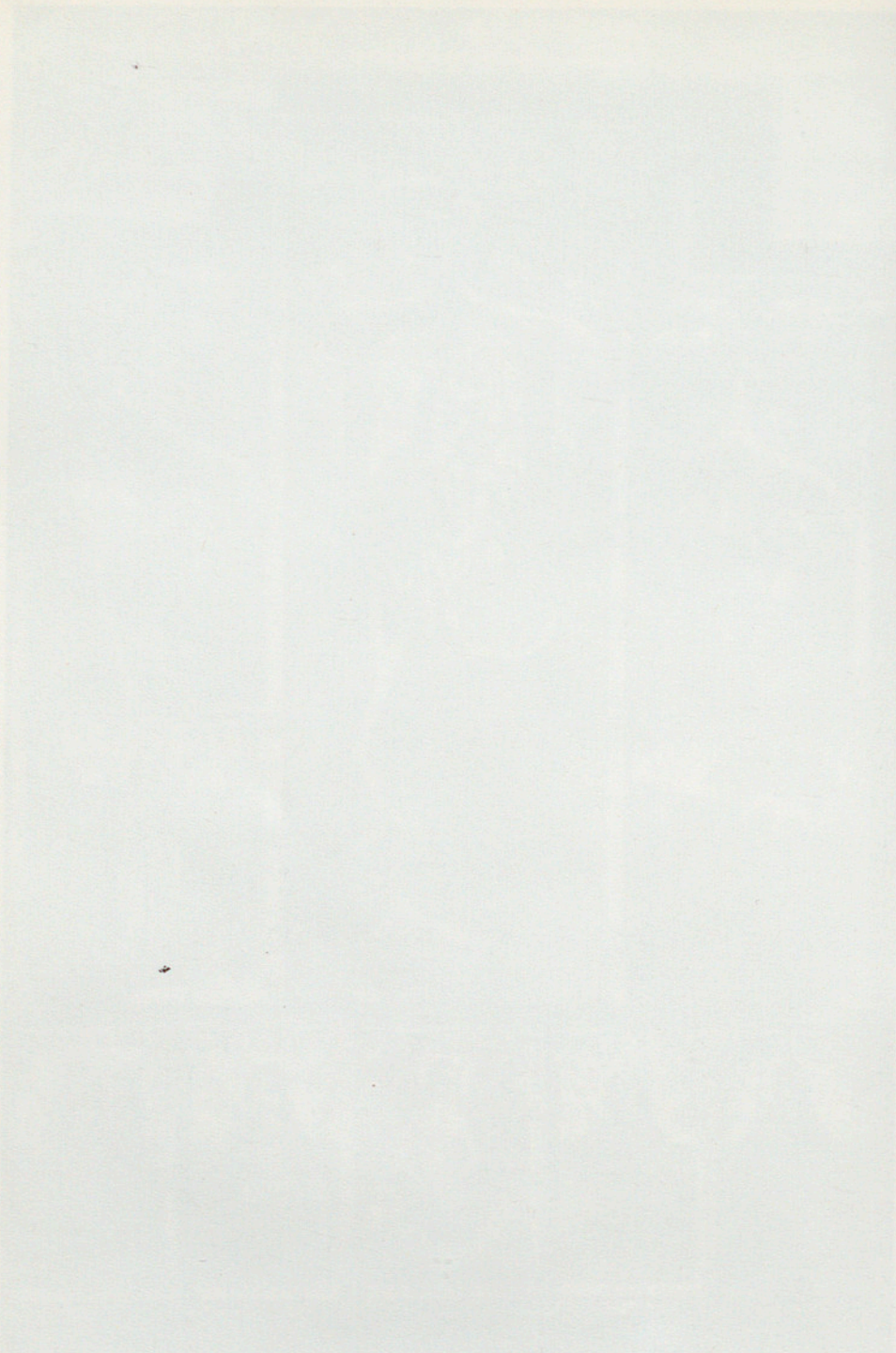
6. *Rúbrica* esmentada, número 69.

XXXV. Retaule gòtic de Santa Maria del Camí, de la capella de can Terrés [212]
(clixé Gudiol).

Faint, illegible text or markings at the bottom of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

214. De la gran masia de can Terrés, dels Rosselló

HEM vist com, almenys des de l'octubre de 1753, de fet restaren en unes soles mans totes les propietats dels Caselles, Rosselló de Vall i Terrés; però de dret solament va consumir-se la unitat en mans de Josep Rosselló i Terrés, el qual va adquirir, per herència del seu pare, tot el patrimoni Caselles i Rosselló de Vall, a 2 de setembre de 1794, i adquirí el patrimoni de can Terrés, per herència de la seva mare.

El germà del dit hereu, el fadrístern Francesc de Rosselló i Terrés, va cursar la carrera eclesiàstica i fou vicari de la parròquia de La Garriga en 1772, i rector del mateix lloc des de 1780 a 1784, en què fou nomenat beneficiat a Canovelles¹. Un altre germà seu, també cabaler, anomenat Tomàs de Rosselló i Terrés, fou batejat a La Garriga, a 22 de gener de 1760; va estudiar al Seminari Conciliar de Barcelona; va actuar de vicari de La Garriga des d'abans del 10 de juny de 1791, fins a 26 de maig de 1793; després va ésser rector de la parròquia de Sant Cugat de Barcelona; va fer testament a Barcelona, a 13 de maig de 1794, a favor del seu germà Josep.

Dels fills de Josep de Rosselló i Terrés, l'un, l'hereu, Francesc de Rosselló i Draper, es distingí durant la guerra contra els francesos; la casa pairal serví sovint d'alberg als soldats; i la Junta de defensa del Principat de Catalunya va nomenar-lo individu honorari pels serveis que prestà durant la guerra napoleònica. Els seus germans, Bernat, Ramon i Pau de Rosselló i Draper, també exerciren càrrecs militars durant la invasió francesa. El darrer d'ells, Pau-Esteve de Rosselló i Draper, abandonà la carrera de les armes en 1830, per a ingressar en l'Orde de la Trapa; passà el noviciat a Aigüesbelles del Delinat; tornà a Espanya en 1838; però va fer un viatge a Roma i obtingué del papa Pius IX la dispensa de part dels seus vots, i particularment de la vida conventual; morí a La Garriga en 1879².

1. Vegeu les notes del número 215.

2. La major part de les notes d'aquest número les hem extretes dels papers inèdits del COMTE DE VILANOVA, difunt. Vegeu el número 228. La família Rosselló, propietària de can Terrés, ostenta el títol de comte de Vilanova.

Déixant a part les vetustíssimes restes romanes, visigòtiques, romàniques, gòtiques i barroques ³ que avui posseeix la masia de can Terrés, i fixant-nos solament en les relatives modernes edificacions actuals, caldria, malgrat tot, reconèixer que el mas Terrés és la construcció rural més opulenta de La Garriga. Els seus edificis formen un grandíós pati interior, flanquejat: al nord, per la masia pròpiament dita; a ponent, per un doble pis d'arcs i voltes de molt bon veure, on estan installades les pallisses i les quadres; a migjorn, per les parets multicolors de la capella de la Mare de Déu del Camí, i a llevant, per una altra construcció que també allotja pallisses i quadres.

Per l'ala de llevant s'entra al pati a través d'una gran portalada, en el dintell de la qual, en una gran pedra, apareixen un conjunt d'eines agrícoles, en relleu, i la data de 1829. La masia, ultra la seva façana de cara al pati interior, en té una altra de cara a l'antic camí, en la qual s'obre una antiga portalada, presidida per un relleu en pedra, on està esculpit l'escut de can Terrés; és a dir: l'anagrama de Jesús, acompanyat en cap per un besant i un cor, i, en punt, per un dragó ⁴. Una altra portalada vella ostenta la data de 1774 ⁵. Aquesta façana oriental està flanquejada en l'angle nord-est per les restes d'una antiga torre de defensa. La casa té nombroses finestres amb marcs de pedra.

215. De les darreres reformes fetes a la capella del Camí

HEUS ací com el mateix arxiu de can Terrés relaciona gairebé totes les reformes fetes últimament a la capella de Santa Maria del Camí ¹.

En juliol de 1799 Francesc Rosselló i Terrés, subdiaca, obtentor del benefici baix invocació de Nostra Senyora de Gràcia, fundat en la Església Parroquial de Canovelles, bisbat de Barcelona, donà a la Capella de Nostra Senyora del Camí, contigua al Mas Terrés, de La Garriga, lo retaule que per dit fi comprà de la Capella de Casa Coll

3. Vegeu números 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 211 i següents.

4. El COMTE DE VILANOVA deia que el fons de l'escut és de güella i les altres coses d'or.

5. Vegeu número 194.

1. *Llibre de les Capelles de Santa Maria del Camí i de Sant Macari*, papers separats.

de Llíssà de Vall, per lo preu de 150 lliures. En aquella ocasió es feren unes reparacions en la capella per a completar el retaule nou; així es varen espatllar dos meses antigues de pedra i morter, compondre los tres graons del presbiteri en forma nova; al cap d'un any fou posada la calaixera al costat de l'altar, sobre ella lo retaule vell², i compost lo contrapès de la campana de dita capella; en lo any 1804, a expenses del dit Francesc de Rosselló, prevere, se han collocat en lo altar de dita Capella les imatges de Nostra Senyora del Camí i de Sant Francesc, foren treballades en Barcelona, costaren 55 lliures, 5 sous; item compondre en nova forma la finestra de la part de occident, posar-hi reixa i vidres... aquesta darrera desencertada reforma encara és avui visible; l'any 1805, entre altres coses, es va posar en nova forma los graons del portal, car el paviment actual de l'església està en un nivell inferior al de fora de la portalada principal.

En la nit del 16 al 17 de gener de 1822, lladres cremaren part de les portes de la capella de Nostra Senyora del Camí, entraren i robaren algunes robes; Francesc de Rosselló i Draper féu construir les portes noves, i serví, de les velles, los golfos, pany i balda; en maig de 1827 féu, dit Reverend Francesc de Rosselló, collocar en la capella de Nostra Senyora del Camí, dos imatges, la una de Santa Ignès, verge i màrtir, i la altre de Santa Teresa de Jesús, fundadora: import de escultor, 18 lliures, 15 sous; import de dorador, 8 lliures, 16 sous, 3 diners. A les mencionades imatges caldria encara afegir-hi una talla de Sant Miquel Arcàngel, cosa d'un metre d'alçada, que estava installada al cim del dit retaule.

En la nit del 3 al 4 de gener 1830 altra vegada, també amb violència, els lladres entraren a la capella, d'on robaren algunes robes; i, encara, en la nit antecedent a 28 de juny 1830, lladres obriren ab clau falsa la porta de la Capella de Nostra Senyora del Camí per a cometre un robatori sacríleg semblant als esmentats. En lo primer d'octubre de 1830 a expenses del Reverend Francesc de Rosselló, prevere, se posà en la porta de la part de migdia de dita capella una planxa de ferro de pes nou lliures, a fi d'evitar nous robatoris. Lo amo Francesc de Rosselló i Draper féu obrir lo antic portal de la part de tramuntana que de temps immemorial estava tapat, i construir la porta ab tots sos dependents. Al peu dels graons del presbiteri, sobre una

2. Així estava, en efecte, el vell retaule gòtic, descrit en el número 211, fins als dies de la revolució de 1986.

llosa de pedra, hi ha l'escut de can Terrés i la següent inscripció: *Tomba de la Família de Rosselló 1858.*

Llevat del vell retaule gòtic ³, tota la resta del mobiliari, robes i retaule, imatges, àdhuc la bonica imatge de la Mare de Déu, desaparegueren durant la revolució de l'any 1936.

216. Miscel·lània de can Terrés

A.—L'arxiu de can Terrés bé mereix d'ésser destacat ací en conjunt: és el més ric dels antics arxius de la població. A ell conflú el bonic arxiu de can Caselles, l'antiquíssim arxiu de can Rosselló de Vall i, naturalment, l'arxiu de la pròpia casa Terrés; hi ha també, com hem vist, una bona part de documents de transcendència major que la purament domèstica: són alguns documents o llibres pertanyents a la batllia i a la notaria de La Garriga del segle XVI, i un bon nombre de notes i documents relatius a la parròquia, a la capella del Camí, etc., recollits dels antics propietaris de l'arxiu. El nombre de pergamins és verament extraordinari.

A mitjans del segle passat es procedí a unificar els arxius d'aquelles tres cases: Rosselló de Vall, Terrés i Caselles. Els documents s'agruparen en onze llibres o carpetes, molts dels quals tenien la primera part únicament integrada per pergamins. La llàstima és que aquesta ordenació sigui molt poc encertada i que, encara, l'anònim ordenador extractés el seu treball en un voluminosíssim llibre, ple de deficiències. Sembla que aquest llibre-registre va acabar-se a 29 de juny de 1869; i sembla, també, que fou aquest mateix ordenador el qui, amb anàlogues deficiències, s'encarregà de classificar l'Arxiu Municipal de La Garriga.

B.— També és molt rica, en antics llibres impresos, la biblioteca de can Terrés; la major part són obres de caràcter jurídic i eclesiàstic i entre elles cal destacar ací un bell llibre incunable, l'únic existent a La Garriga, que sapiguem: és un recull de dotze antigues obres de medicina ¹; va ésser imprès, en llatí, el 13 de les calendes de gener de l'any 1493 ².

3. I de les altres peces mencionades en els números 13 i 194.

1. Heus-les ací segons el mateix llibre: *Ista sunt opera que in hoc preclaro libro continentur: Primo est liber Joannitii qui dicitur Isagoge in greco.*

C. — En l'antic molí fariner de can Terrés, edificat no gaire lluny de la masia, cap a llevant, es troben restes d'antics finestrals. En el dintell de la porta hi ha la inscripció: *Fabré 10 de 1770*.

D. — No podem tampoc acomodar-nos de can Terrés sense esmentar, almenys, el bosc de roures i alzines que durant molts de segles acompanyà la silueta de la casa i de la capella del Camí. El *bosc gran* de can Terrés no tenia pas molta extensió superficial, però presentava una gran massa d'arbres corpulents, centenaris, d'una bellesa extraordinària³.

Secundo libellus de pultibus phlaretii. Tertio est libellus Theophili de urinis. Quarto sunt Hyppocratis aphorismi in ordinem collecti. Quinto sunt aphorismi eiusdem cum commento Galieni. Sexto liber pronosticorum cum traslatione nova et antiqua. Septimo liber regiminis acutorum continens quatuor particulas. Octavo est liber epidemiarum Hyp. cum commento VIII particulas continens. Nono est libellus Hyp. qui intitulatur de natura fetus. Decimo liber Galieni qui dicitur tegni sive ars parva. Undecimo libellus Gentilis de fulgineo de divisione etc. Duodecimo libellus de lege Hyp. et libellus qui dicitur iusjurandum.

2. Diu així elegantment el mateix llibre: *Impressum Venetus per Bonetum Locatellum Bergomense Jussu et expensis nobilis viri Octaviani Scoti civis modoetiensis anno intemerate Virginis partus nonagesimotertio supra millesimum et quadringentesimum tertiodecimo kalendas januaris cum benedictione Omnipotentis Dei que est benedictus in secula seculorum Amen.*

3. Vegeu, per exemple, entre mil altres elogis, els apareguts en el setmanari *La Veu del Vallès*, de 4 i de 30 de març de l'any 1902; però la història del bosc de can Terrés en el nostre segle correspondrà a un altre llibre.

[The page contains extremely faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the document. The text is too light to be transcribed accurately.]

SETENA PART

Antigues cases disperses del terme de La Garriga

- I. - De la vella masia de can Busquets.
- II. - De can Poy i les cases veïnes.
- III. - Del patrimoni de can Noguera.
- IV. - La constel·lació de Blancafort.
- V. - D'altres antigues masies del terme.

SEPTEN-A-PART

Antiques cases papers del terme
de la Germs

I - De la velle casa de can Pons

II - De can Poy i la casa vella

III - Del patrimoni de can Poy

IV - La casa nova de can Poy

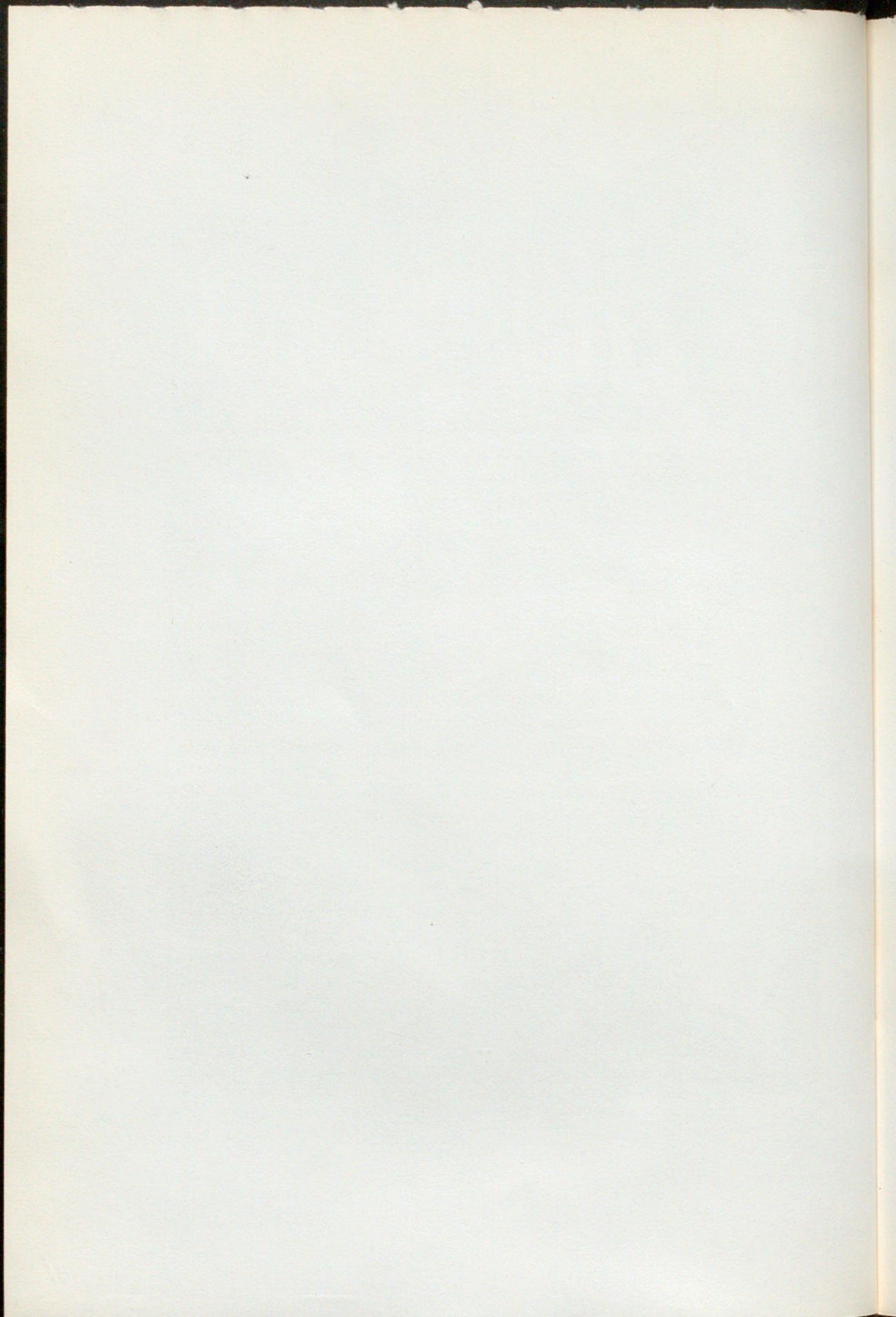
V - D'altres antigues cases del terme

XXXVI. - 1. Els arcs del pati de can Terrés [214]. — 2. La masia de can Busquets [222]. — 3. La masia de can Palau [250] (*clixés Ruaix*).

De la vella masia de can Busquets

217. De can Garriga i can Brassó. — 218. Comença el daltabaix de can Garriga. — 219. De com els Busquets entraren al mas Garriga. — 220. L'esquarterament de can Brassó. — 221. De can Busquets. — 222. Del mas Planell.

217. De can Garriga i can Brassó

L'actual masia de can Busquets, originàriament constituí la masia de can Garriga ¹. Ja en el segle XII hi ha notícia dels Garriga: a 13 de novembre de l'any 1199, en poder de Bernat, prevere, va atorgar-se establiment a favor de Guillem Garriga i de la seva esposa Guillema, d'un camp situat a L'Ametlla i d'un altre situat a La Garriga, a fi de plantar-lo de vinya i de sembradura; el camp de La Garriga radicava en el lloc anomenat Cogol o Cogoll i afrontava, a llevant, amb un marge; a migjorn, amb una vinya d'En Garrofa; a ponent, amb un camí públic i amb una vinya d'Arnau Planell. A 10 de maig de l'any 1202, Maria Garriga disposà, en son testament, que fos fundat un aniversari a l'església de Sant Esteve. A 4 de juliol de 1206, en poder de l'acòlit Bernat, va atorgar-se un altre establiment a favor de Guillem Garriga i dels seus, de diverses peces de terra, una d'elles també situada al Cogoll, i altres a L'Ametlla, confinant amb terres de Bernat Garriga. A 10 de juliol de 1231, Arnau Esteve i Guillema, sa muller, feren heretament, a favor del seu fill Bernat, *de tot lo mas anomenat Garriga, situat en la parròquia de Sant Esteve de La Garriga*.

1. De l'arxiu de can Busquets ens hem servit quasi exclusivament del llibre Registre d'escriptures en pergami, en el qual es relacionen 274 documents; el primer és de l'any 1199; el darrer és de l'any 1829. El registre fou confeccionat per En Ricard Casanovas, en el nostre segle.

Amb estreta relació jurídica i un immediat veïnatge geogràfic amb el mas Garriga hi havia el mas Brassó. Àdhuc algunes propietats les tenien proindivís. Així sabem que, el 3 d'abril de 1284, va dictar-se sentència en la qual pronuncia que Martí Pujol i sos successors, són homes propis, sòlidos i afocats² de la casa de Bernat Garriga i Arnau Brassó; i que lo dit Pujol i los seus, per raó de son Mas Pujol, devien fer i prestar alguns censos. El 3 d'octubre de 1316, Guillema "Des Pujol", muller de Pere Des Pujol, de la parròquia de La Garriga, féu donació i heretament a favor de Bernat son fill, de tot lo mas Pujol, situat en dita Parròquia, que se té per Jaume Brassó i per Bernat Garriga, de dita Parròquia, per indivís. El 5 de desembre de 1339 va fer-se una divisió de peces de terra feta entre parts de Jaume Brassó i Pere, son fill, d'una part, i Bernat Garriga i altre Bernat Garriga, son gendre, de part altra, tots de la parròquia de La Garriga, sobre un honor que tenien per indivís, en dita parròquia, i baix alou del Senyor del Castell de la Roca; l'11 de setembre de 1340 i el 2 de febrer de 1345 van atorgar-se dos establiments sobre unes peces, també pertanyents proindivís als masos Garriga i Brassó. El 14 d'octubre de 1353 va dictar-se sentència arbitral entre els Garriga i els Brassó sobre les aigües del torrent de Sant Nicolau; el 2 d'octubre de 1365 els esmentats permutaren unes terres.

Tant el mas Brassó com el mas Garriga estaven sota el domini del senyor de La Roca. Així, d'una part, tenim la notícia segons la qual, el 10 de febrer de 1336, Jaume Brassó i Sança, muller sua, de la parròquia de La Garriga, feren heretament a favor de son fill Pere Brassó de tot lo mas anomenat Brassó, ab totes ses cases, terres, honors i possessions, que se té baix domini del Senyor del Castell de La Roca; lo qual heretament li feren per raó del matrimoni ab Blanca... I d'altra part, sabem que, el 30 de setembre de 1351, s'atorgà un nou establiment o carta precària, fet per lo Senyor del Castell de la Roca a favor de Bernat Garriga, de la Parròquia de La Garriga, de tot lo mas anomenat Pons, que lo dit Garriga ja posseïa, i se té baix domini i alou del Senyor del dit castell; i el 19 de maig de 1354 va atorgar-se precari o nou establiment fet per lo Senyor del Castell de La Roca, a favor de Bernat Garriga i Benvinguda, muller sua, de tot lo mas anomenat Garriga, situat en dita parròquia, ab totes ses terres, honors i possessions, tant cultives, com incultes.

2. Els homines propii, solidi et affocati eren els subjectes a vassallatge, però no adscrits d'una manera permanent a la terra. BROCA, *Història*, pàg. 213.

ARBRE GENEALÒGIC DE CAN GARRIGA

1. — Guillem Garriga — Guillema Maria Garriga Bernat Garriga
1199-1206 1199 1202 1206
2. — Arnau Esteve — Guillema
1231
3. — Bernat Garriga
1231
4. — ? Garriga
1251
5. — Guillema Garriga — Guillem
1251 1251
6. — Bernat Garriga
1283 1286
7. — Saura Garriga — Jaume Garriga
1283 1321 1293-1311
8. — Elisendis Garriga — Pere Garriga
1309 1321 1309
9. — Bernat Garriga — Dolça Sabater
1317 1339 1317-1321
10. — Benvinguda Garriga — Bernat Garriga
1354 1372 1339-1372
11. — Bonnat Garriga — Francesca Mir
1376 1418 1372
12. — Pere Garriga — Blanca Soler
1409 1428 1409-1433
13. — Estefania Garriga — Gabriel Coll, àlia Garriga
1428-1473
14. — Eugènia Garriga, neboda — Antoni Gorrians,
1473 1514 àlia Garriga (1er)
1479
15. — Rafael Garriga — Caterina Miquel (2.ª)
1479 1526 1496-1513
16. — Joan Garriga — Caterina
1513 1546 1547
17. — Salvador Garriga — Eulàlia
1545 1573
18. — Joana Garriga — capítols en 1573 — Joan Busquets Canyelles
1573 1567-1606

218. Comença el daltabaix de can Garriga

AMB una senzilla enumeració de fets es pot descabdellar fàcilment el fil del daltabaix d'una gran casa pairal. Encara el 14 de febrer de 1513 els síndics de la municipalitat de La Garriga, i entre ells Rafael Garriga, creen un censal¹ de 50 lliures a favor del fill de l'esmentat, anomenat Joan Garriga; el 22 d'abril de 1513, en poder del vicari de La Garriga, Cateritta Garriga, muller de Rafael Garriga, institueix hereu llur fill Joan; el 5 de setembre de 1523, en poder del vicari de L'Ametlla, Rafael Garriga fa una institució semblant. El dit Rafael degué morir pels volts de l'any 1527, puix que ja el 20 de febrer de 1528 en Joan Garriga atorga un establiment per tal de poder construir un rec; i el 23 de juny de 1528 es crea a favor seu un censal de nou lliures; el 19 de febrer de 1537 paga 60 lliures de llegítima a sa germana Eulàlia; i el 25 d'octubre del mateix any obté carta precària a favor d'ell. La casa, doncs, segueix endavant.

Però, des de l'any 1540 comencem a tenir notícia que En Joan Garriga emmanllevava diners: el 25 de maig, 24 lliures, amb un censal; el 28 de setembre, amb una venda a carta de gràcia²; el 7 d'abril de 1541, 50 lliures, amb un altre censal, amb fiança del seu veí Bartomeu Brassó. Abans, el 21 d'agost de 1540, En Joan Garriga havia sortit per fiador d'En Bartomeu Brassó i tornà a ésser-n'hi el 22 de setembre de 1542 i el 6 de març de 1543. El 24 de novembre de 1541 En Joan Garriga es ven el censal que havia constituït a favor seu l'any

1. Totes les notes d'aquest número les hem extretes del llibre registre de l'arxiu de can Busquets. Vegeu número 217.

2. La venda a carta de gràcia o empenyorament s'usà a Catalunya per amagar un préstec. Donà lloc a la divisió del domini en dos drets reals: A) el del venedor, que rep les pessetes, el qual té el dret de lluir i quitar, o sigui de rescindir la venda, tornar les pessetes, i readquirir la cosa venuda; B) el dret del comprador, o sigui del que lliura les pessetes, el qual té un domini, subjecte a condició resolutòria, a carta de gràcia, o amb pacte de *retro*. La institució respon a un fi laudable, o sigui al desig de conservar el patrimoni familiar i a l'esperança de recobrar-lo, quan les circumstàncies obliguen a despendre-se'n. De vegades el venedor continuava en la possessió de la cosa venuda. La venda a carta de gràcia es fa per un preu inferior al just i la diferència de preus representa el valor del dret de lluir i quitar. BORRELL, *Dret civil*, II, pàgs. 467 i seg.

1528. Durant l'any 1543 obté, a títol de censal, 20 lliures el dia 3 de gener; altres 20 lliures el dia 5 d'abril, i 40 lliures més el dia 11 de desembre. El 24 de juliol de 1554 pren un altre censal d'11 lliures, amb fiança de Joan Brassó; el 16 de febrer de 1545, novament constitueix un censal, aquesta vegada de 26 lliures. Naturalment que tots aquests censals comportaven el pagament de les respectives pensions.

Sembla que aleshores En Joan Garriga volgué evitar el daltabaix fent donació a favor de Salvador Garriga, son fill, de tot lo mas Garriga, situat en la parròquia de La Garriga, amb totes ses terres, honors i possessions, però amb varies reserves i retencions. Era el 15 de maig de 1545; però l'any següent, dia 4 de març, En Salvador Garriga ha de vendre a carta de gràcia una peça de terra; i l'endemà, dia 5 de març, pare i fill han d'atorgar una altra venda a carta de gràcia a Jaume Caselles, per 35 lliures. Al cap de poc morí en Joan Garriga, car el 24 d'abril de 1547 va constituir-se un censal amb facultat de redimir, fet per Catarina Garriga, muller que fou de Joan Garriga, Salvador, Antoni, Jaume, Gabriel i Francisco, de dits cònjuges fills, a favor de la Senyora Almansa Pol, religiosa del Convent de Sant Pere de les Puelles, de Barcelona, de preu, dit censal de 300 lliures, i pensió anual de 300 sous, ab especial hipoteca de tot lo Mas Garriga, i ses terres i possessions. L'endemà el legítim procurador de la dita religiosa... prengué possessió de tot lo mas Garriga, atenent a la especial hipoteca obligada per lo censal. El 20 de març de 1550, En Salvador Garriga fa un augment de 5 lliures, 10 sous, a la dita carta de gràcia d'En Jaume Caselles; el 16 de març de 1551 atorgà una altra venda a carta de gràcia per 8 lliures; el 26 de novembre del mateix any, una altra, per 6 lliures; i el 29 de desembre de 1553 una altra, per 17 lliures, 12 sous i encara no s'atura ací la davallada.

219. De com els Busquets entraren al mas Garriga ¹

EL 14 de febrer de 1556 s'atorgà la venda a carta de gràcia feta per Salvador Garriga a favor de Bartomeu Busquets, oriundo de Sant Hilari de Sacalm i habitant en la parròquia de Montmany, de tot lo mas Garriga, ab totes ses terres, honors i possessions, de tinguda dos-

1. Totes les notes d'aquest número les hem extretes també del registre de l'arxiu de can Busquets. Vegeu número 217. A 15 de febrer de 1586, en

centes quarteres, de forment, poc mes o menos... lo preu d'esta venta és de 419 lliures, 10 sous...; el 24 de febrer de 1557 va augmentar-se la dita carta amb 458 lliures i 19 sous de més; i el 14 d'octubre de 1558 encara va atorgar-se un altre augment, aquesta vegada de 108 lliures, 14 sous, 6 diners; de manera que, en total, prenen la suma de 987 lliures, 3 sous, 6 diners.

El 9 de novembre de 1559 *En Gabriel Canyelles, àlias Busquets*, gendre d'En Bartomeu Busquets, compra una peça de terra del Mas Planell. El 22 de juliol de 1560, pare i filla, respectivament, firmen època de l'aixovar aportat pel gendre i marit, i precisament *li aseguren sobre lo mas Garriga, que posseïen a carta de gràcia.*

El 5 d'octubre de 1561 Bartomeu Busquets acensa una peça de terra del mas Puig de la Garrofa de parròquia de La Garriga; el 8 de novembre del mateix any llueix aquell censal que havien constituït els Garriga l'any 1547 a favor d'una religiosa de Sant Pere de les Puelles; el 8 de novembre de 1561 *Bartomeu Busquets de La Garriga* obté una nova carta precària de dues peces de terra de pertencències del mas Garriga; el 5 de desembre del mateix any, 1561, ell, la seva esposa, la filla llur i el gendre, prenen un censal de 100 lliures ab especial hipoteca de tot lo mas Garriga i ses terres². El 29 d'agost de 1562 En Bartomeu Busquets compra dues feixes situades prop del mas Garriga.

El 28 de febrer de 1564 el pobre Salvador Garriga augmenta encara la carta de gràcia de Bartomeu Busquets amb 46 lliures i 14 sous sobre el mas Garriga. En canvi En Bartomeu Busquets, el 28 de febrer de 1566, paga un deute dels Garriga de 51 lliures, 10 sous; el 4 de gener de 1567, llueix el censal constituït per En Joan Garriga el 5 d'abril de 1543; el 23 de novembre de 1567 paga a *Pere Tomàs, mestre de cases de La Garriga... 7 lliures, 10 sous, per obres fetes al mas*

---

la parròquia de Montmany, s'atorgaren capitols entre *Bartomeu Busquets, pagès, de la parròquia de Sant Hilari de Sacalm*, en representació del seu fill Joan, de sis anys d'edat, d'una part, i, d'altra part, els tutors i curadors d'Antiga Miquel, de dos anys d'edat, per raó del matrimoni en projecte dels dos expressats infants. El 8 de gener de 1547, En Bartomeu Busquets, *habitant en la casa i mas Miquel de la parròquia de Montmany*, atorgà capitols matrimonials de la seva filla Margarida amb Gabriel Canyelles, en els quals En Bartomeu Busquets fa donació de tots sos béns, ab certs pactes i condicions, a la filla Margarida.

2. Varen lluir-lo a 2 de gener de 1578.

Garriga; el 12 de gener de 1572 paga un deute de 24 lliures, de Salvador Garriga; el 6 de novembre del mateix any llueix aquella carta de gràcia feta per Joan Garriga el 28 de setembre de 1540; i el 28 de setembre de 1573 llueix el censal que creà també Joan Garriga el 3 de gener de 1543. Confegint aquestes dades hom endevina com s'anava cercant la solució a un estat de fet que esdevenia insostenible ja; i la solució fou el matrimoni de l'hereu Busquets amb la pubilla Garriga.

Heus ací els *Capítols matrimonials fets i concordats entre parts de Joan Busquets — fill de Gabriel Canyelles, àlias Busquets, pagès de La Garriga i de Margarida, muller sua — d'una part; amb Joana — filla de Salvador Garriga i d'Eulàlia, muller sua, de dita parròquia de La Garriga — de part altra.*

Primerament, Bartomeu Busquets, avi del dit Joan, féu donació i heretament universal de tots sos béns i, en particular del Mas Garriga, que dit Busquets posseïa a carta de gràcia, ab diversos pactes, reserves i condicions. Item lo referit Salvador Garriga fa donació, a dita sa filla Joana, de 200 lliures i de tot lo dret de lluir i quitar lo dit mas Garriga³ amb varios pactes; les quals coses donades constituí en dot al prenotat Joan Busquets, i est li féu augment de creix⁴ de la quantitat de 300 lliures.

Els capítols varen atorgar-se el 3 de setembre de 1573; però, encara, a 18 de novembre de 1578, En Gabriel Canyelles, àlias Busquets, llueix el censal creat per Joan Garriga el 7 d'abril de 1541; a 31 de juliol de 1592, l'esmentat Joan Canyelles Busquets recupera el censal venut per Joan Garriga el 24 de novembre de 1541; i a 16 de gener de 1616 es dicta sentència entre Joan Busquets i una tal Isabel, muller de Francesc Garriga⁵.

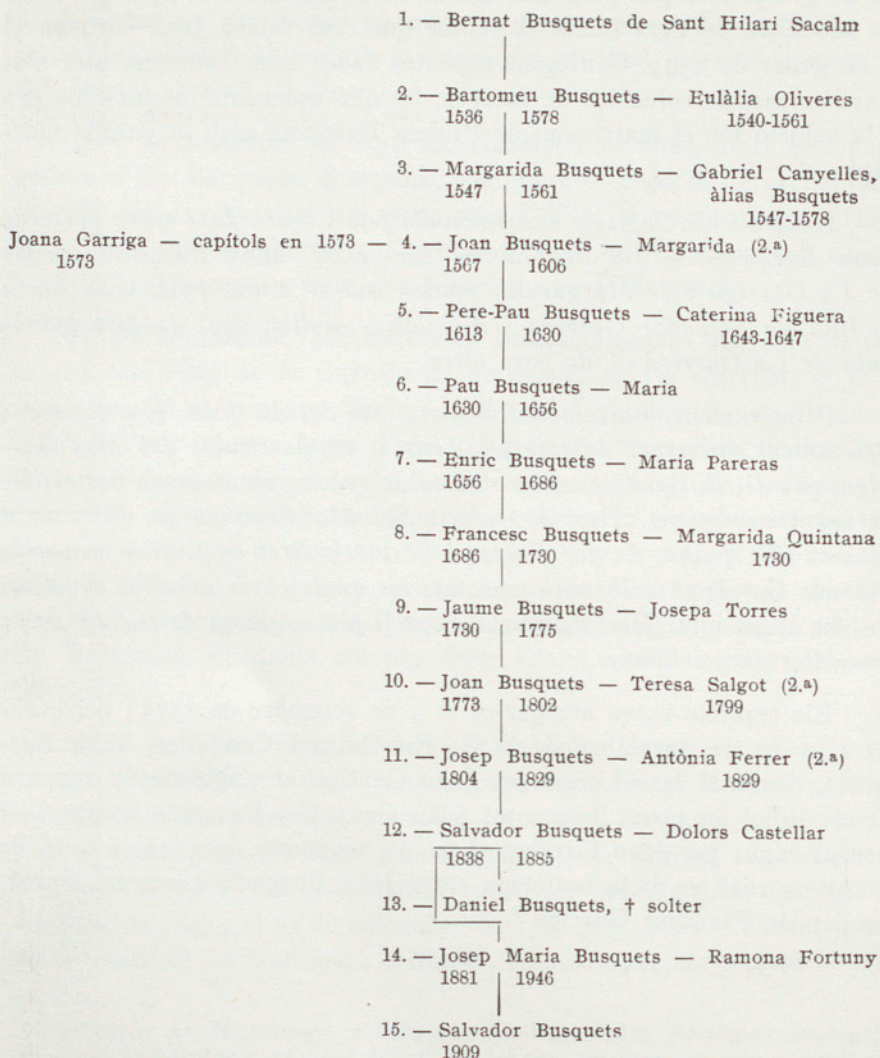
3. Vegeu la nota 2 posada al número 218.

4. Creix o escriex, a Catalunya, és una donació potestativa que, per causa de matrimoni, fa el promès o marit a la consort en consideració a la virginitat o per altres circumstàncies personals, i en correspondència al dot. BORRELL, *Dret Civil*, IV, pàg. 274.

5. És de notar que va perdre's el nom de Garriga i de Canyelles, però ha perdurat el nom de Busquets.

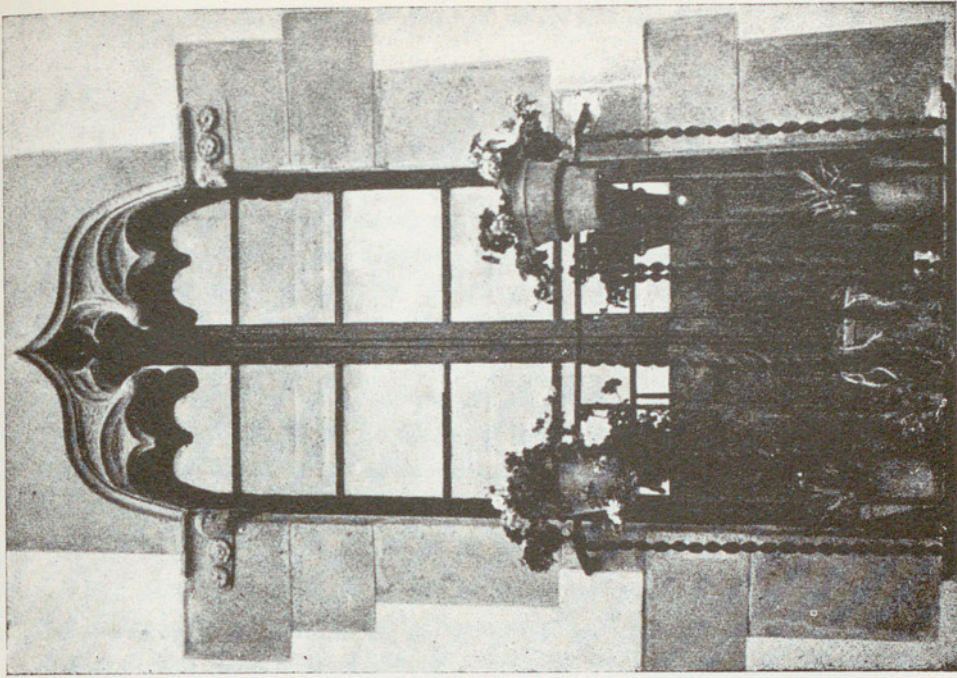
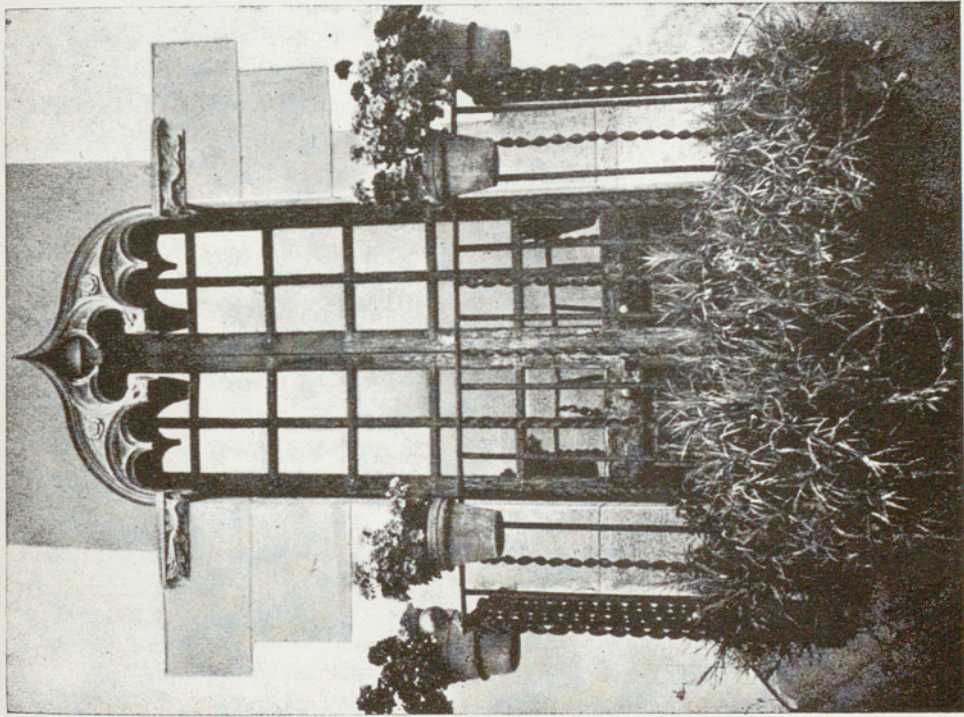

ARBRE GENEALÒGIC DELS BUSQUETS

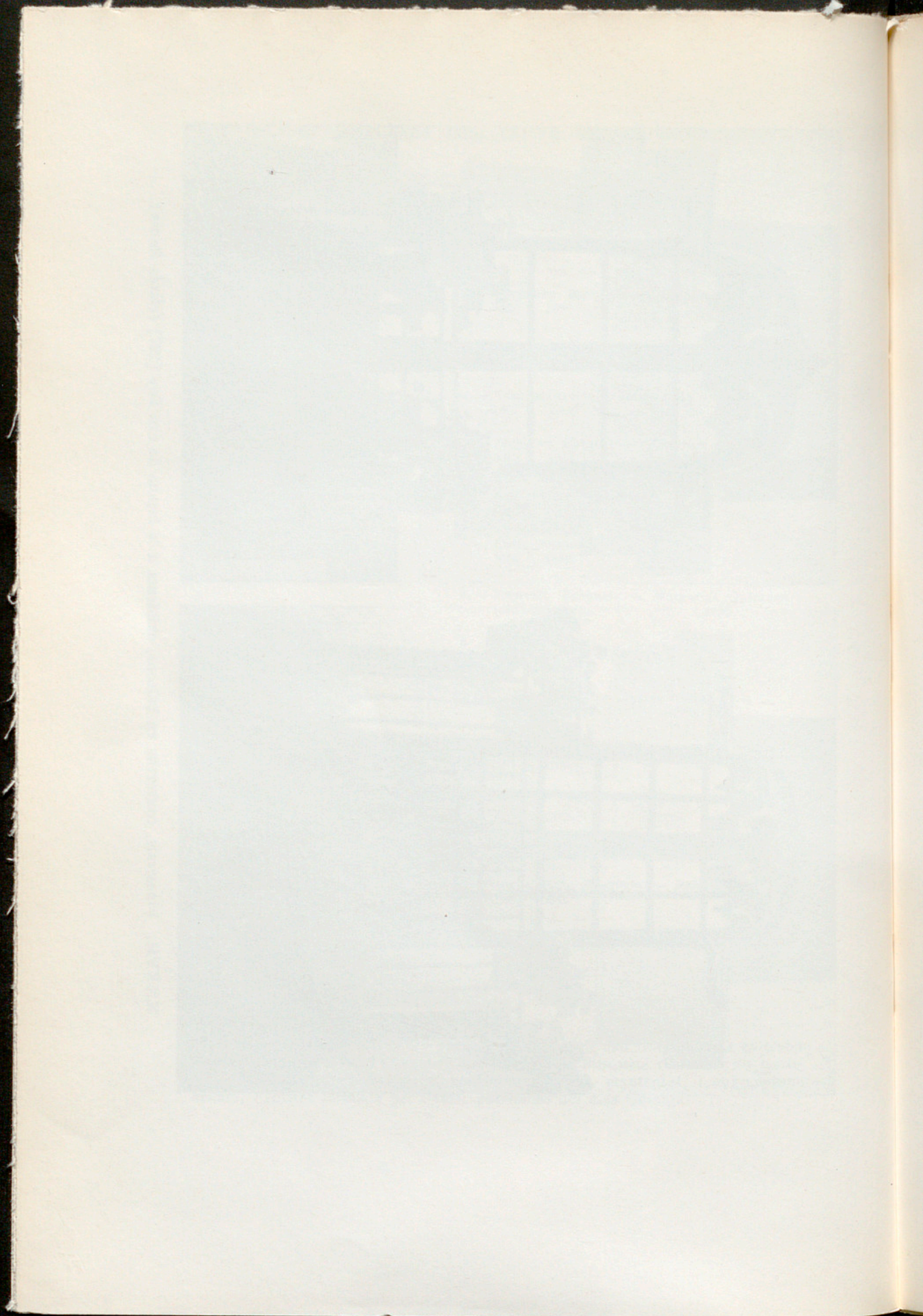
Cal relacionar aquest arbre genealògic amb el de can Garriga, que es troba després del número 217; perquè, encara que els Busquets realment no continuaren la família dels Garriga, continuaren, però, mantenint, i augmentant encara, l'entitat formada per l'antic patrimoni del mas Garriga.

XXXVII. Finestrals, convertits en balcons, existents a la façana de can Poy [227] (*clixés Ruatix*).

220. L'esquarterament de can Brassó ¹

EL daltabaix de can Brassó és més llarg i més definitiu que no el de la casa veïna, can Garriga. Sembla començar també emmanllevant diners, quan, a 28 de març de 1525, en *Bartomeu Brassó, hereu del mas Brassó de La Garriga*, crea un censal de 40 lliures; segueix un altre censal de 40 lliures, a 28 de desembre de 1530; un altre, de 40 lliures, a 17 de novembre de 1537; un altre de 7 lliures, a 19 de setembre de 1538; un altre censal, a 21 d'agost de 1540; un censal de 20 lliures i un altre de 24, respectivament, a 5 de febrer i 12 de maig de 1541; un altre, de 20 lliures, a 22 de setembre de 1542, i un altre, a 5 de març de 1543.

La mort prematura degué ajudar a la davallada, car, a 27 de juliol de 1545 *Joan Brassó, de la parròquia de La Garriga, fa hereu universal de sos béns a Joan Brassó, son nét*. Però segueixen els emmanllevaments: a 19 de novembre de 1548, s'atorgà *venda a carta de gràcia, feta per Joan Brassó, a favor d'Esteve Puigvert, son cunyat, tots de La Garriga, de tota aquella peça de terra cultiva de pertencències del mas Brassó*, per 7 lliures; una altra venda a carta de gràcia, de dues feixes, s'atorgà per Joan Brassó, a 19 de novembre de 1548, per preu de 20 lliures ²; i a 6 de maig de 1550 va atorgar-se una altra carta de gràcia a Jaume Illa.

A 4 de desembre de 1560 novament atorgaren dues vendes a carta de gràcia, aquesta vegada ja *per los tudors i curadors dels fills menors de Joan Brassó de La Garriga a favor de Gabriel Canyelles, gendre de Bartomeu Busquets* ³; els preus foren de 5 i 9 lliures. De 3 d'abril de 1567, hi ha una altra *venda a carta de gràcia per Pere Brassó, duenyo del mas Brassó... a favor de Gabriel Canyelles, àlias Busquets*, per 7 lliures. A 11 d'agost de 1567 s'atorgà una *definició feta per Pere Brassó i Jaume Brassó, germans, a favor dels tudors i curadors que cuidaren de la administració dels béns de Brassó, durant la menor edat de dits*

1. Les notes d'aquest número són tretes del llibre registre de l'arxiu de can Busquets.

2. Aquestes feixes En Puigvert les vengué als Busquets, a 29 d'agost de 1562.

3. Vegeu número 219.

germans. A 23 de gener i a 12 d'octubre s'atorgaren vendes a carta de gràcia d'altres dues peces de terra de can Brassó a favor de Jaume Illa.

Finalment, a 7 de desembre de 1567 va atorgar-se *venda perpètua feta i firmada per Pere Brassó, pagès, de La Garriga, a favor d'Anton Bellsoley, àlias Caselles, de la parròquia de La Garriga, de tot enterament lo mas Brassó, ab ses cases i edificis, ab totes ses terres, honors i possessions, i també de cinc peces de terra, per 42 lliures; el mateix dia el dit Jaume Brassó, pagès de La Garriga, signa àpoca de 32 lliures, a Bellsoley, pels seus drets de llegítima sobre el mas Brassó.* A 9 de desembre del mateix any els dits germans venen a Jaume Illa, hereu des mas Illa de La Garriga, tot lo dret de lluir i quitar al mateix tres peces de terra, de les quals ja hem vist que Jaume Illa posseïa el domini a carta de gràcia.

Ja no es troba cap altra notícia dels joves fills de can Brassó; però l'antic patrimoni encara va esmicolar-se més, car a 16 de novembre de 1624 va atorgar-se *venda perpètua firmada per Benet Caselles, propietari del mas Caselles, de la parròquia de La Garriga, Sebastià, Melció i Antiga Caselles, germans, a favor de Pau Busquets, hereu del mas Busquets de La Garriga, de tot lo mas anomenat Brassó, ab sa quintana, terres, honors i possessions; se té per los hereus de Mallol de La Garriga, com a succeint al Sr. de Torrelles, a la prestació de 69 sous de cens; i és de saber que, ab la present venda, se reserven los venedors, i no va compresa ab dita venda i va exceptuada un bosc travessant pel camí de L'Ametlla i totes aquelles peces de terra de pertinències del dit mas Brassó, situades cerca la iglesia de Sant Gervasi i altres qualssevol peces de terra situades d'allà de la riera del Congost, sites en la part del carrer de La Garriga, envers solixent; en canvi foren venudes als Busquets altres vuit peces de terra; el preu d'esta venda és 850 lliures.*

A 13 de setembre de 1639 s'atorgà la corresponent carta precària pels Mallol a favor dels Busquets, per raó del dit mas Brassó; i viceversa, a 4 d'abril de 1755, va fer-se una capbrevació per Jaume Busquets, pagès de La Garriga, confesant tenir per lo D. D. Esteve Anglada, com a succeint a Josep Malloí, pagès de dita parròquia, tot lo mas anomenat Brassó, ara Busquets, ab ses terres i possessions, junt amb la quintana ⁴ de terra en la qual està construïda la casa de dit

4. La quintana és la terra o els camps situats prop de la casa de pagès o bé prop d'una població.

mas, situat en la parròquia de La Garriga i unida al mas Busquets, antes Garriga, quals dos cases d'En Brassó i Garriga componen la casa del mas Busquets.

221. De can Busquets

LA masia de can Busquets es troba molt ben emplaçada no lluny de la divisòria amb el terme de L'Ametlla. En el conjunt de les seves edificacions de diferents èpoques hi ha molts finestrals amb marcs de pedra picada. La façana principal, que mira a ponent, ostenta cinc dels esmentats finestrals i una portalada amb dovelles. A la façana de llevant es troba una antiga finestra que imita en relleu, sobre pedra, l'estructura d'una finestra canopial. A la façana del nord hi ha una esplèndida finestra canopial, les línies de la qual i els seus ornaments són dibuixats amb tanta de distinció artística que és un dels millors finestrals de La Garriga.

En el segle XVIII els Busquets es fincaren en el nucli urbà de La Garriga. En efecte, a 20 de gener de 1788 va atorgar-se donació i cessió, feta i firmada per Josep Pla de Rosanes de La Garriga, a favor de Jacinto Busquets de la mateixa, ... de tota aquella casa, ab un portal obrint en lo carrer anomenat lo Carrer Nou del carrer de La Garriga ¹; ab sa eixida i celler al detrás de dita casa contigües, que tot junt afronta: a solixent, part ab honor de Joan Blancafort, bracer, i part ab camí que va a Samalús ²; a migdia, ab dit Blancafort; a ponent, ab lo dit Carrer gran; i, a tramuntana, ab la casa del Comú de La Garriga ³. Efectivament, la casa que feia cantonada entre el carrer dels Banys i el carrer de Samalús, en l'angle sud-est, era la casa propietat del municipi de La Garriga. Anys a venir, però, en 1879 ⁴, aquesta casa també fou adquirida pels Busquets. La casa que aquests feren edificar en el lloc esmentat va anomenar-se can Busquets del Carrer, en contraposició a la masia, que fou anomenada can Busquets de pagès.

En època relativament recent la finca rústica de can Busquets va completar-se amb l'adquisició de la masia de ca l'Espargaró i terres de can Planell; això a part de les edificacions i terres del Cogul i de

1. Aquest carrer Nou era el començament de l'actual carrer dels Banys.

2. És l'actual carrer de Samalús.

3. Arxiu de can Busquets, número 260 B.

4. Arxiu Municipal de La Garriga, carpeta de *Títulos de bienes comunales*.

can Beia; també pertanyents a can Busquets. Per la nostra part no hem vist cap pedra que mereixi un especial esment ni al Cogul i a can Beia, ni a ca l'Espargaró; tampoc no n'hem vist cap a la veïna masia de can Burbó ⁵.

222. Del mas Planell

A 24 de gener de 1356 *Bonnat Planells i Agnès, sa muller, de la parròquia de La Garriga, feren heretament a favor de Simona, filla sua... de tot lo mas Planells, ab ses cases, terres, honors i possessions, que se té per l'Abat i Monestir de Santa Maria d'Amer; la qual donació fou per raó del matrimoni ab Pere Garriga, fill de Bernat Garriga, de dita parròquia* ¹.

El pergami de número 68, de l'arxiu de can Dachs, és un establiment fet als 11 de febrer de l'any 1591 per Joan Vernet, procurador del Magnífic Rafel Llauders, successor de Don Lluís de Carrós de Centelles, comte de Quirra, a favor de Antic Roca i Planell, de tot lo mas Planell, de 24 quarteres de sembradura, mesura vella de Granollers...; de una peça de terra... nomenada Rodamilans, de 40 quarteres de tinguda...; de tot lo mas nomenat Casajusanés, situat en la parròquia de Sant Pau de Montmany, de 7 quarteres de sembradura...; de tota aquella peça de terra nomenada lo Bosc, de pertinença del dit mas, de 5 quarteres de sembradura...; de un'altra peça de terra, nomenada Ses Panedes, de pertinençies del dit mas Casajusanés, de 4 quarteres de sembradura...; item li estableix una peça de terra, en la que està construït lo mas Roca, de 9 quarteres de sembradura, situada en la parròquia de La Garriga, en lo lloc dit Rodamilans, i afronta a sol ixent ab honor del mas Planell i part ab honor d'En Garriga, que vui ho tenen els hereus de Jaume Caselles; a migdia ab honor d'En Miquel de Montmany, mediant un torrent; a ponent ab honor del dit Miquel; a tramuntana, part ab honor del dit Miquel, i part ab honor d'En Figaró de Vallcàrcara, que fou de Anton Roca. Encara en aquest establiment s'hi inclouen tres altres peces de terra, no molt grans, situades també en l'esmentat paratge Rodamilans, i una altra peça de terra anomenada La Penyora.

5. Els Busquets conserven el nom i la propietat de la hisenda Busquets.

1. Recensió del llibre Registre de l'arxiu de can Busquets.

Hem vist a l'arxiu de can Terrés una cèdula impresa, de la citació judicial, ordenada a 5 de maig de 1759, per l'Audiència de Barcelona, en la qual es resumeix una demanda presentada per Maria-Antònia Nuez Planell, exposant que *Antic Planell, labrador i dueño propietario del manso Planell, sito en San Esteban de La Garriga, con el último testamento que hizo ante el Cura de dicho lugar, al 1 de mayo 1706, instituyó per heredero suyo universal a Josep, su hijo mayor, i nomenà tutors i curadors dels seus fills; que l'hereu Josep Planell morí, havent fet testament a 9 de gener de 1732, en el qual instituí hereva la seva filla, la demandant; que aquesta afirmava que els tutors i curadors han vendido parte de dichos bienes i se retienen los demás bienes i frutos, sin haber querido dar las cuentas de la administración tutelar; que aleshores, en conseqüència, tenia Miguel Pol, labrador de La Garriga, la casa grande del manso Planell, la casa pequeña i cuatro piezas de tierra, parte cultivo i parte de olivos i cepas plantadas, de tenuta unas doce cuarteras; que Gabriel Sellés, Onofre Nualart i Antoni Francàs posseïen altres terres que havien estat del mas Planell; i que sollicitava la devolució de les finques venudes i el rendiment de comptes de la tutela.*

Les ruïnes de can Planell encara avui s'aixequen en el paratge que conserva el nom de l'antiga casa, sobre la Font del Moro, en el vessant oriental del Congost.

De can Poy i les cases veïnes

223. De can Poy del Bosc. — 224. Dels masos Pujol, Domènech i Poyetó, pertanyents a can Poy. — 225. D'una causa pia de can Poy. — 226. Subemfiteusi amb domini mitjà. — 227. Del nom i de la casa de can Poy. — 228. De can Vilanova. — 229. De can Rosselló de Munt.

223. De can Poy del Bosc ¹

LA primera notícia que posseïm de can Poy és la següent: Pel febrer de l'any 1282, Bernat Poy i Sibília, sa muller, compraren a Bartomeu Perafita, a sa muller Mileta, i a Maimona Mileta, la sogra, un agrer, de quinta part dels fruits o grans, que els venedors rebien sobre una feixa de terra situada en la parròquia de La Garriga, en el lloc anomenat *La Coma*. A 9 de les calendes d'octubre de l'any

1. L'arxiu de can Poy, parcialment dispers i emigrat de La Garriga, actualment és posseït, en sa major part, per la senyora Vidua de Volart. És, encara, molt ric en pergamins i en altres documents. Per a la redacció d'aquestes notes ens hem valgut principalment de tres registres del mateix arxiu: l'un és una *Nota de tots los Actes que's notaren en lo present Llibre; seran nombrats en les espatlles de ells mateixos, i dins lo present Llibre, ab números 1, 2, 3, 4, 5, 6, etcètera, en la forma següent...*; l'altre es una còpia quasi íntegra de la *Nota*, seguida de relacions d'altres documents; el tercer és una *Relació de la successió del Mas Poy del Bosc, de la Parròquia de Sant Esteve de La Garriga, segons les institucions que he pogut adquirir yo, Joan Partegàs i Poy, pagès de La Garriga. Vui dia 8 juny de l'any 1826, he començat lo present Llibre, en lo qual van continuats los fets dels amos de dit Mas Poy del Bosc, a les casetes de generació, com ho veuràs tu curiós lector; en el full 5 de la mateixa relació, un altre encapçalament anàleg, acaba així: i tu amat lector, quant sia la tua ocasió, pots fer lo mateix, pués yà tindràs lloc per continuar-lo*. El senyor de can Poy sembla, però, que va equivocar-se en atribuir tres vells pergamins a can Poy, i no a can Pujol, com veurem en el número 224.

1348 Bernat *des Poy*, maridat amb Maria, féu heretament a favor del seu fill Jaume Poy, en ocasió de les noces d'aquest amb Alamanda Villar; és de notar que en l'heretament es comprenia *la casa i heretat mia, de tos els meus béns haguts i per haver, i pertànyer-me puguen, en qualsevol part, i, en especial, tot lo meu mas "des Poy" anomenat, que tinc en senyoria de Santa Ana de Barcelona i lo seu Prior, en tots los drets i pertinències, tan mobles com immobles, tan de terres cultes, com incultes, plans i muntanyes i de totes altres coses...*

Ben interessant és la notícia de *l'absolució, definició i remissió feta per Pere de Seva, ciutadà de Barcelona, a instància i prec del molt Reverend Senyor Prior del Monestir de Santa Anna de Barcelona, a favor de Alamanda, muller de Jaume Poy, hereu del present Mas "Poy del Bosc", d'esta parròquia de La Garriga, i de sos fills i descendents seus en lo present Mas Poy, de tots los drets de mals usos i servituts personals de hòmens i dones², que los hereus de esta casa i nats en ella estaven obligats a fer i prestar a dit Senyor Prior de Santa Anna...* El document va atorgar-se a 6 de juliol de 1355.

Tanmateix, la filla i pubilla del dit Jaume Poy, la senyora Elisenda Poy i Villar, va contraure matrimoni, abans del 17 d'abril de 1396, amb el cèlebre Marc de Vilanova³; i aquest, a 15 de novembre de 1399, va signar un *establiment nou, ab reducció de censos vells i de mals usos, feta per lo Molt Rd. Prior i Convent de Santa Anna de Barcelona, a favor de Marc Vilanova, àlias "des Poy", qui, per causa de núpcies, ha entrat en lo Mas Poy del Bosc.* En aquest document es pacten unes prestacions censals, *en esmena i recompensa de les servituts personals i de homes i dones i de mals usos, que antes los feia i presta; i afegeix: Item que ell dit Vilanova, àlias Poy, i sos successors en dit Mas Poy, los haguessen de prestar sagrament i homenatge de fidelitat, en la forma acostumada i segons les Constitucions de Catalunya*⁴. Però, el mateix dia, Marc de Vilanova, en lloc del seu fill

2. En un pergamí de contingut semblant del mateix arxiu de can Poy, es diu textualment ... *dictas servitutes videlicet redimencias, intratas et exitas, ac firmas sponsaliorum et hominum et mulierem et etiam intestias, exorquias et... et alias malas usantias...*

3. Vegeu números 69, 79 i 81.

4. La submissió feudal es caracteritzava precisament per la solemne prestació de *l'homenatge* o promesa jurada de la fidelitat i dels obsequis deguts al senyor feudal. Vegeu les *Commemoracions* de PERE ALBERT, principal-

Pere, per quant lo dit Pere es de edat solament de deu anys, per ço i, altrament, per insuficient, per sa menor edat, per a prestar-los lo acostumat sagrament i homenatge de fidelitat, s'obligà a una prestació succedània.

L'any 1395 va dictar-se sentència arbitral de Marc de Vilanova i Simon pasqual, tots de La Garriga, sobre de una olivera i una alsina; en el número 9 del registre de l'arxiu de can Poy, es fa relació d'una altra Sentència arbitral feta per los Jutges Arbitres, elegits ab acte de compromís firmat per i entre les parts devall escrites, sobre la qüestió tingueren Marc Vilanova, àlias Poy, agent de una part, i Simon Pasqual i son fill, defendents de part altre, en la qual es sentencià a favor de can Poy, dient que els Pasqual posseïen una peça de terra, però en emfiteusi dels de can Poy; la sentència fou firmada a 25 de maig de l'any 1409.

Els successors d'Elisenda des Poy i d'En Marc de Vilanova en la casa de can Poy no foren precisament llurs fills barons, sinó llur filla Joana de Vilanova i Poy, la qual va casar-se a la casa, maridant-se amb Pere Cuspi, abans del 19 de setembre de 1440 ⁵. En canvi l'esmentat fill Pere de Vilanova i Poy és el qui va continuar la branca dels de can Vilanova a La Garriga ⁶.

224. Dels masos Pujol, Domènech i Poyetó, pertanyents a can Poy

EN el segle XIV el nombre d'habitants de tot Europa disminueix d'una manera atterradora, principalíssimament per raó de les pestes. La pesta negra, glànola o bubònica, de l'any 1348, constituí un estrall sense parió en la història ¹. En molts de pobles moriren dues

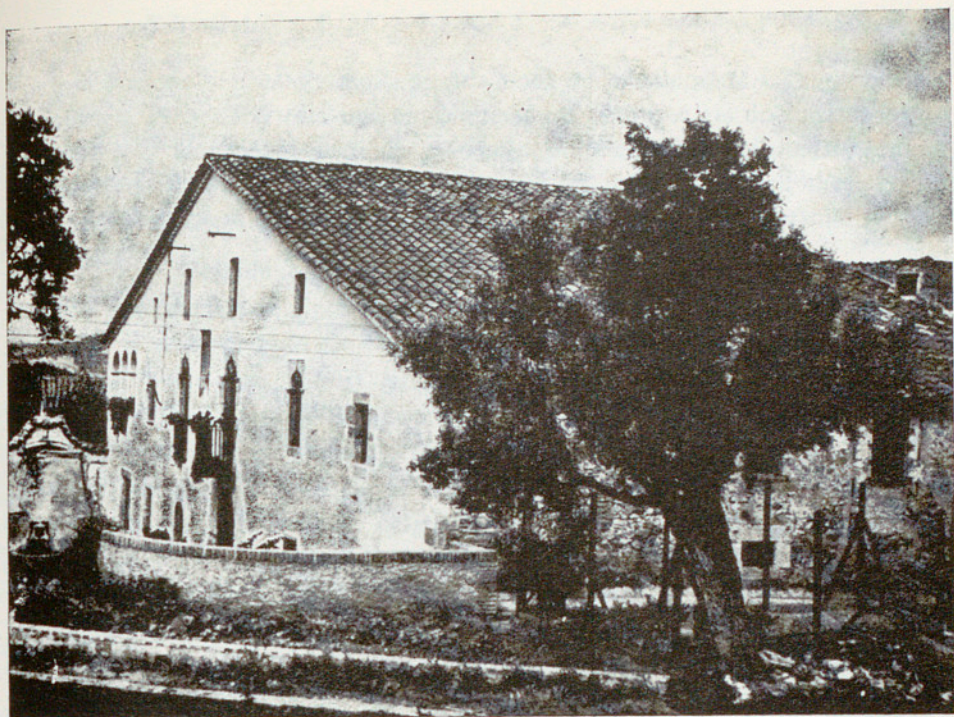
ment els capítols XXX i XXXI; BROCA, *Hist.*, pàg. 217. En un altre document del mateix arxiu de can Poy, precisa que el monestir de Santa Anna és de l'orde del Sant Sepulcre de Hierusalem.

5. Segons els números 10 i 11 del registre de l'arxiu de can Poy, En Marc de Vilanova féu testament en 1440 i N'Elisenda en 1444, ambdós instituint hereva Joana i nomenant marmessor llur fill Pere.

6. Vegeu número 228.

1. Es calcula que solament en divuit mesos produí a Europa vint-i-cinc milions de víctimes; un adagi francès recorda l'esglai terrible de la cristianitat: *A l'any mil tres-cents quaranta-nou — de cada cent no en resten més que nou*. Vegeu LLUÍS GILLET, *El arte religioso en los siglos XIII al XVII*, Buenos Aires 1947, pàg. 126. Mossèn FORTIÀ SOLÀ, *Història de Torelló*, pàgs. 291 i segs.

XXXVIII. - 1. La gran masia de can Poy [227] (*clixé Ruaix*). — 2. Façana de migjorn de la masia de ca l'Oliveró [250] (*clixé Forcada-Guardis*).

Faint, illegible text or markings at the bottom of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

generacions senceres; molts masos restaren abandonats i caigueren en ruïnes. Potser fou com una conseqüència d'això que els documents ² ens parlen de tres masos destruïts, pertanyents a can Poy: el *mansum vocatum des Puïol des Bays, deshabetatum*, el mas Domènech *dirrutum* i d'altre *mansum vocatum Poyató, dirrutum et deshabetatum*:

A. — Sembla que fan referència a can Pujol dels banys tres antics documents de l'arxiu de can Poy. L'un, de 3 de juny de 1248, parla d'una permuta de terres atorgada entre *Arnaldus de Populo et Saura, uxor eius*, d'una part, i *Petrus de "Podiolo", Maria, uxor eius, et Guillermus filius eorum*, tots de *parroquia Sti. Stefani de Garrigia*, segons la recensió del document; un altre és una venda, feta en 1315, per *Martinus de Turre et Sibilia, uxor eius, parroquiae Sti. Stefania de Garrigia*, a favor dels dits Pere Pujol (?) i Maria, muller seva; el tercer és un establiment, fet en 1326, per *Francesc Bernat, de Porta, canonge del Sant Sepulcre del Senyor de Jerusalem i Prior de la Casa de Santa Anna de Barcelona*, a favor de *Petro de Podiolo i Guillermo de Podiolo, filio eius, et Guillerme, uxoris*, de set peces de terra; de les quals, l'una, anomenada *Temadela*, estava situada davant de la porta dels Mas Pujol (?) i, al nord, afrontava amb *torrente qui discurrit in balneis, sive banys, dicte parroquiae*, segons la dita recensió ³.

Al número 12 del registre del mateix arxiu es relaciona la definició, absolució i traslació feta per *Marc de Vilanova, àlias Poy del Bosc, pagès, hereu del present Mas Poy del Bosc, a favor de l'Egredi i Noble Senyor Don Gilabert de Centelles, Senyor de la Baronia i Castells de Centelles, Cànoves i de Montmany, de tota aquella peça de terra que era del dit Marc de Vilanova, situada en la present parròquia de La Garriga, en lo lloc anomenat el Sagrer, i fonc de pertinençies del "Mas Pujol"*, que fonc unit ab lo Mas Poy del Bosc; i afronta, dita peça de terra, a sol ixent, ab honor del dit Mas Pujol, qui es prop de la dita peça..., a tramuntana, ab lo torrent nomenat del Sagrer ⁴, i dita definició li féu de dita peça per çò que lo dit Senyor de Centelles, pensant que dita peça era seva, hi havia plantada vinya; i, per a què lo dit Vilanova la hi donà's i renuncià's, ell dit Senyor de Centelles li

2. De l'any 1488, capbreu del temps de Salvi Poy, nét de Joana Poy, Arxiu Històric de Protocols del Col·legi Notarial de Barcelona, en la caixa 4 del notari Lluís Jorba, major.

3. Vegeu número 33.

4. Sagrera és la part d'una població rural formada al volt de l'església; ací es referíia a la formada al voltant de la capella de Sant Macari.

féu franc per a sempre de dos gallines de cens, de aquelles onze gallines de cens que lo dit Vilanova, àlias Poy, feia i prestava a dit Senyor Comte, lo dia de Nadal, per diverses terres que lo dit Mas Poy té i posseïx sots domini i alou del Senyor Comte de Centelles. Va atorgar-se a 13 de gener de 1431.

B. — Els pergamins números 3 i 4 de l'arxiu de can Terrés⁵ fan referència al dot, en metàl·lic i en una caixa, amb robes i vestits, que Elisenda de Rupit aportà al seu marit Genar Domènech, fill de Pere Domènech, àlias Poy, respectivament a 5 de febrer de 1342 i a 2 de febrer de 1347. Segons el número 11 del registre de l'arxiu de can Poy, a 15 del mes de novembre de 1399, va fer-se *reducció de censos vells i servituds personals de hòmens i dones i de mals usos, feta i firmada per lo Reverend Senyor Prior i Convent de Santa Anna de Barcelona, administrador dels aniversaris, en dita isglésia i convent, fundats, que antes rebia dit Senyor Prior, en dit nom, sobre lo "Mas Domènech", situat en dita parròquia de La Garriga; i dita reducció féu a favor de Marc de Vilanova, àlias Poy, com a tenint posseïnt dit Mas Domènech i lo dit Mas Poy, com a succeïnt al quondam Jaume Poy, pagès i hereu de dits masos...*

C. — Al número 15 del registre del mateix arxiu relaciona l'establiment fet per lo Senyor Baró dels Castells i Baronia de Centelles, a favor de Joana Poy, hereva i propietària del present Mas del Poy, muller de Pere Cuspí, usufructuari, d'esta Parròquia de La Garriga. *Primo: De tot aquell "Mas Poyetó", junt ab la gleva o terra en què estava construït, lo qual ja leshores dirruït i deshabitat, ab tots los drets i pertinències de aquell, lo qual dit Senyor tenia i posseïa per son llibero i franc alou, situat en dita parròquia de La Garriga... i afronta lo dit Mas Poyetó, junt ab totes les predites terres: A solixent, migdia, ponent i tramuntana, ab terres del present Mas Poy. Va atorgar-se a 26 de maig de 1448.*

---

5. Segons la recensió del llibre registre d'aquest arxiu.

ARBRE GENEALÒGIC DE CAN POY

1. — Bernat des Poy — Sibília
1282
2. — Bernat des Poy — Maria
1348
3. — Jaume des Poy — Alamanda Villar
1344 | 1380 | 1348-1355
4. — Elisenda des Poy — Marc de Vilanova, àlias Poy
1396 | 1444 | 1396-1440
5. — Joana des Poy — Pere Cuspi
1440 | 1446 | 1440-1448
6. — Marc Poy — Marca
1462
7. — Salvi Poy — Joana
1462 | 1488 1501-1505
8. — Antoni Poy
1501-1505
9. — Elianor Poy — Francesc Rosselló de Sant Gervés, àlias Poy
1503 | 1563 | 1514-1522
10. — Joan Poy — Margarida
1532 | 1563
11. — Antic Poy — Joana
1563 | 1616 1616
12. — Pere Poy — Caterina
1601 | 1627 1610-1631
13. — Jaume Poy — Magdalena
1618 | 1635
14. — Francesca Poy — Josep Bertran, de Corró de Munt
1639 | 1681 | 1681
15. — Jaume Poy — Maria Maynou
1681 | 1692
16. — Maria Poy — Joan Partegàs, de Sant Celoni, doctor en Medicina
1729 | 1754
17. — Jaume Partegàs Poy — Teresa Llovera
1754 | 1762
18. — Joan Partegàs Poy — Anna Maria Santpere
1800
19. — Antoni Partegàs Poy — Antònia Cerdà
1789
20. — Joan Partegàs Poy — Josepa Santpere
1820
21. — Francesc Partegàs Santpere — Francesca Vives de la Cortada
22. — Cèlia Partegàs Vives de la Cortada — Josep Sallés
1845 | 1927 | 1916
23. — Maria Sallés Partegàs — Josep Volart | Caterina Sallés Partegàs
1895 | 1884

Pere de Vilanova
1399-1444
(hereu de can Vilanova)

Francesc Poy, prevere
1601

225. Una causa pia de can Poy

EL número 32 del registre de l'arxiu de can Poy relaciona la institució i fundació feta per lo honorable Pere Poy, Pagès i senyor útil i propietari del present Mas del Poy del Bosc, d'esta parvòquia de La Garriga, del Bisbat de Barcelona, fill legítim i natural de Antic Poy, també pagès i hereu, senyor i possessor del dit Mas i heretat del Poy del Bosc, de un benefici, vulgarment dit personat, sots invocació de Sant Esteve i en son altar construït en la Iglésia Catedral de la Ciutat de Gerona; i, en son cas i lloc devall escrits, sia convertit en una Causa Pia per a donzelles a maridar, filles d'esta casa del Poy del Bosc, com per avant se dirà.

I dit personal benefici fundà ab decret i autoritat de l'Il·lustríssim Senyor Bisbe de Gerona i de son Molt Reverent Vicari General i Oficial; i lo dit benefici presentà al Reverend Francesc Poy, prevere, germà seu, nomenant-lo per a que obtingués aquell en la forma acostumada..., i lo dit Reverend Francesc Poy, sempre que vulla, puga, obtenint aquell simplement o per causa de permutació i devant de notari i testimonis i en sa última voluntat, en favor de qualsevol prevere o clergue, a ell, dit Francesc Poy, ben vist, resignar, cedir i transferir... establint que, el clergue que així obtingués el benefici, pogués, de manera anàloga, traspasar-lo a altri;... pregant i exhortant, a n'al tal obtenint lo dit benefici de aquell, que pregue a Déu Nostre Senyor per los benefactors de ell dit fundador, vius i defuncts. i fasse participants a ell i a dits sos benefactors de ses oracions i pius sufragis. Finit, emperò, lo òbit de l'últim obtenint lo dit benefici personal, en tal cas, sia lo dit benefici extint, subprès i finit. I en tal cas, lo dit fundador reinstitueix i funda una Causa pia... sots la forma següent:

Primo: Que sempre i quant succeirà que alguna donzella, filla llegítima i natural del dit hereu del present Mas Poy, haurà contractat matrimoni per paraules de present, i no abans, vol, ordena i mana lo dit fundador, que se li sien donades en adjutori de son matrimoni, cent lliures, moneda barcelonesa...

I si lo dit hereu del present Mas Poy no iindrà filles o les tindrà, emperò no les casarà, i tindrà fills, u o molts, qui estudiaran Gramàtica o altres arts liberals, en tal cas vol, ordena i mana que, per

los dits Administradors de dita Causa pia, sien donades a dits fills, u o molts, leshores estudiant o estudiants, per sis anys continuos, igualment si molts seran, dotze lliures de dita moneda, partidores entre ells mateixos, cada any dels dits sis anys, en adjutori de llurs estudis..., ordenant, però, que, si mentrestant es casa alguna filla, es pagui a aquesta el dot, i aquell any no es doni res als estudiants.

Però, si succeirà que lo dit hereu del dit Mas Poy per molts anys no tindrà filles per a casar, ni fills per estudiar, en tal cas vol, ordena i mana que les pensions dels rèdits de dita Causa pia sien deposades en la Caixa de l'Arxiu de la dita isglésia parroquial de Sant Esteve de La Garriga, i que sempre i quant les dites pensions arribaran a fer summa de cent lliures, i no's trobaran de present filles del dit hereu per a casar, sien dites cent lliures esmerçades en lloc tuto i segur, ab autoritat i decret del Reverendíssim Senyor Bisbe, o de son Vicari General, en augment de dita Causa pia.

I si lo dit Mas Poy caurà en mans de persones estranyes, que no seran de recta línea del dit Antic Poy, son pare, descendents, en tal cas vol, ordena i mana que, per los administradors de dita Causa pia, sien instituïts i fundats i dotats tants aniversaris en la dita isglésia de Sant Esteve de La Garriga, per les ànimes dels hereus i altres persones del llinatge de dit quondam son pare i de ell dit fundador, qui i quants per temps seran, exides del present Mas Poy, perpètuament celebradors, en quant los fruits i rèdits de dita Causa pia leshores poran abastar.

Elegeix en administrador de dita Causa pia tot lo temps de la seva vida natural a ell mateix fundador i, després de son òbit, elegeix en administradors lo Reverend Dómer Major de dita isglésia parroquial de Sant Esteve de La Garriga, a n'al qual allí vulgarment anomenen Rector, i al honorable Cluari de dita parròquia, qui en lo esdevenidor i per temps seran... encarregant-los sobre açò llurs ànimes i consciències.

I, per quant qualsevol pia causa mereix ser dotada per sa caritat, per ço lo dit Pere Poy, dotà la institució amb onze censals. El document, estès sobre pergamí, va atorgar-se a 23 de novembre de 1601. En el mateix Registre, sota el número 41, hi ha una certificació, feta a 17 de novembre de l'any 1678, relatiu a un censal d'aquesta Causa pia.

226. Subemfiteusi amb domini mitjà

BROCÀ¹ fa notar l'anomalia d'estilar-se, per un ús que més aviat fou un abús, a Granollers i a algunes poblacions pròximes, els subestabliments amb reserva de domini, els quals originaren, com a Barcelona, una sèrie graduada de *dominos*. Ni en el cas que fos aplicable a La Garriga el dret especial de Barcelona, no podia aplicar-se ací una institució de caràcter tan marcadament territorial com el dret exclusiu del territori emfitèutic barceloní².

Que el susdit abús va estilar-se a La Garriga ho demostren, entre altres, les següents referències del registre de l'arxiu de can Poy: el número 6 relaciona una venda feta a favor de Francesc Llorçà, com a més donat en lo encant públic, en lo lloc dels banys de La Garriga, de totes aquelles dues peces de terra... situades en la dita parròquia... les quals... tenia lo dit venedor sots "domini" de l'hereu de dit Mas Poy a cens de dotze sous moneda barcelonesa, pagadors cada any lo dia de Nadal; i lo dit hereu Poy té aquelles sots "domini" i alou franc de la Casa de Santa Anna de Barcelona de l'Orde del Sant Sepulcre de Jerusalem...; és dit acte firmat per raó de senyoria de Marc de Vilanova, àlias Poy... com a pare i legítim administrador de Jaume de Vilanova, àlias Poy, pubill i hereu del present Mas Poy... als 14 de febrer de l'any 1397.

El número 19, amb data de 16 de juny de 1569, és una relació d'un precari³ fet per los legítims procuradors dels Administradors de la llàntia i candela que crema devant lo altar de Nostra Senyora, construït en la iglésia parroquial de Santa Eulàlia de Ronsana, a favor de Antic Poy, pagès i hereu del present Mas Poy del Bosc, d'esta parròquia de La Garriga, de tot aquell cens de mitja quartera de forment bo, net i rebedor, a la mesura de la vila de Granollers, pagador cada any en la festa de Sant Pere i Sant Feliu del mes de agost, amb domini, firma i fadiga de 30 dies i altre qualsevol dret a "domini i senyoria mitjana" pertanyent, car l'expressat Antic Poy havia subestablert la peça de

1. *Història...* cit., pàgs. 339 i 520.

2. Vegeu el nostre treball: *¿El derecho civil especial de Barcelona, rige en La Garriga?*, publicat a *La Notaría*, Barcelona 1945.

3. Carta precària és el document que ha d'atorgar el censalista a favor del censatari en reconeixement dels drets d'aquest.

terra de referència, situada a La Garriga, a favor dels de can Vilanova, i dita peça de terra tenen dits Vilanova sots senyoria mitjana de dits hereus del Mas Poy, a dit cens.

Consemblantment va atorgar-se altra carta precària per dits Administradors a favor d'Antic Poy, per una altra peça de terra, contigua a l'anterior, que també va ésser subestablerta pel dit Antic Poy, a favor dels de can Caselles; i així lo dit hereu Poy reb dels dits Vilanova i dels dits Caselles, mitja quartera de forment de cada u; però el cas és que, segons la susdita relació, en la descripció de la peça de terra que posseïen els Caselles, se comprèn i enclou aquella part de peça de terra per los dits cònyuges Caselles establerta a dits Pere Viusa, sabater de dita parròquia de La Garriga, i aquella altra part de peça de terra per los dits cònyuges Caselles establerta a dits Pere Puig, peraire, de dita parròquia de La Garriga; de totes maneres no diu si els Caselles, en establir, s'havien també reservat un altre domini mitjà.

En canvi, el número 17 del registre de l'arxiu de can Poy, diu clarament que la mencionada fundació pietosa tenia domini; es tracta d'una confessió, per via de capbreuació⁴, feta per dits Vilanova, a favor dels Administradors de la llàntia i candela expressades suara, de que tenen i posseeixen sots "domini" i alou de la dita llàntia i de dits Administradors la dita peça de terra; la qual peça de terra, alhora, tenen i posseeixen los dits hereus del dit Mas Vilanova, sots domini de Antic Poy, pagès de dita parròquia de La Garriga, com a senyor mitjà, el qual la posseeix sots "domini" de la dita llàntia i candela i per sos Administradors en nom de aquella. La capbreuació va atorgarse el 6 d'octubre de 1569.

227. Del nom i de la casa de can Poy

D'acord amb l'actual manera de fer, que sense excepció avantposa el cognom del pare al de la mare, hauria d'haver-se perdut el nom de can Poy — com el d'altres cases — moltes de vegades al llarg dels segles. Així, ja hem vist que en el segle xv entraren successivament a can Poy, per núpries amb pubilles de la casa, En Marc de

4. De cap breu, o capítol on breument el censatari reconeix a favor del censalista els censos que afecten alguna finca.

Vilanova i En Pere Cuspi. Però aleshores s'estilava que els fills usessin per primer cognom el de la mare pubilla. Vegeu la següent notícia que ens palesa com els noms de les mares prevalgueren al dels corresponents pubills: A 30 de març de 1532, s'atorga *sentència arbitral entre Elianor Poy, muller deixada de Francisco Rosselló, àlias Poy, i Joan Poy i Salvi Poy, germans, fills dels dits cònjuges, de una part; i Joan Vilanova, àlias Rosselló, i la seva muller Joana Rossellona, filla i hereva universal de Marc Rosselló, hereu del Mas Rosselló de Sant Gervasi de la parròquia de Sant Esteve de La Garriga, bisbat de Barcelona, de part altra; feta per Bernat Pomer, vicari de La Garriga, Antoni Congost, Joan Alrani de la Riera de Llerona, i Jaume Caselles; en la qual es condemna els de can Rosselló de Vall a pagar quelcom als de can Poy* ¹.

Una altra vegada, en el mateix segle XVI havia de perdre's el nom de Poy en entrar a la casa el pubill Josep Bertran de Corró de Munt. Anys a venir, però, ja no fou la casa la cosa permanent, de la qual variaven els titulars, sinó que, amb pèrdua del sentit institucional del mas, el nom dels individus esdevé primordial i eclipsa oficialment, encara que no en la nomenclatura local, el nom de la casa. Així, en el segle XVIII, entra, per núpcies, a can Poy, *lo Dotor en medicina Joan Partegàs, de Sant Celoni* ².

La gran masia de can Poy es troba esplèndidament situada en el lloc format entre dues torrenteres; té la tradicional estructura de les masies, amb façana apuntada per la teulada a dos vessants; hi ha edificacions contigües; ha estat transformada. En una antiga porta, mirant al nord, hi havia la inscripció INRI 1550, que ara s'ha instal·lat a la façana principal; en aquesta façana, que mira a migjorn, hi havia tres finestres canopials; la de llevant és la més senzilla; la de ponent presenta quatre cares en relleu, dues d'elles amb barba i altres dues imberbes; la finestra central era semblant a la de ponent; avui algunes finestres es troben convertides en balcons.

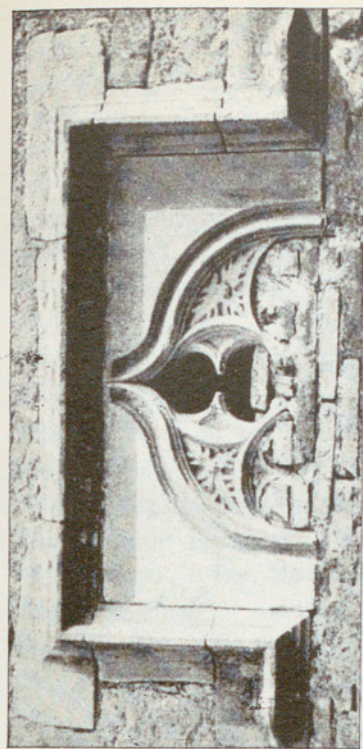
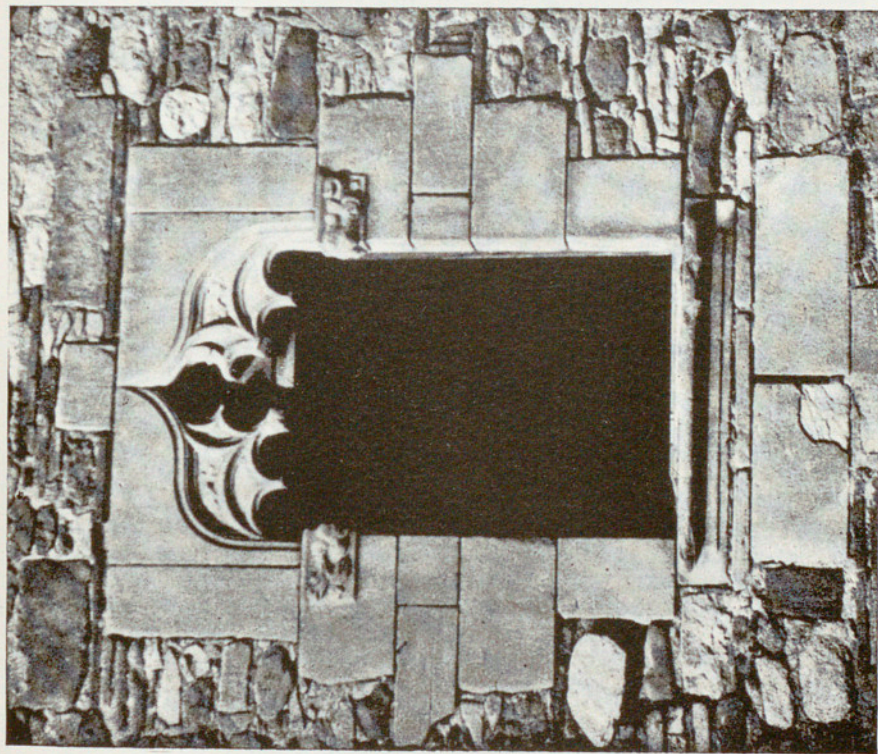
Recentment la masia de can Poy va ésser venuda i part de les seves terres parcel·lades i venudes a diferents propietaris ³.

1. *Rúbrica* de can Terrés, número 181.

2. A l'escut de la família Poy, segons el difunt COMTE DE VILANOVA, hi havia una mena de paller o muntanya rematada per una flor de lis.

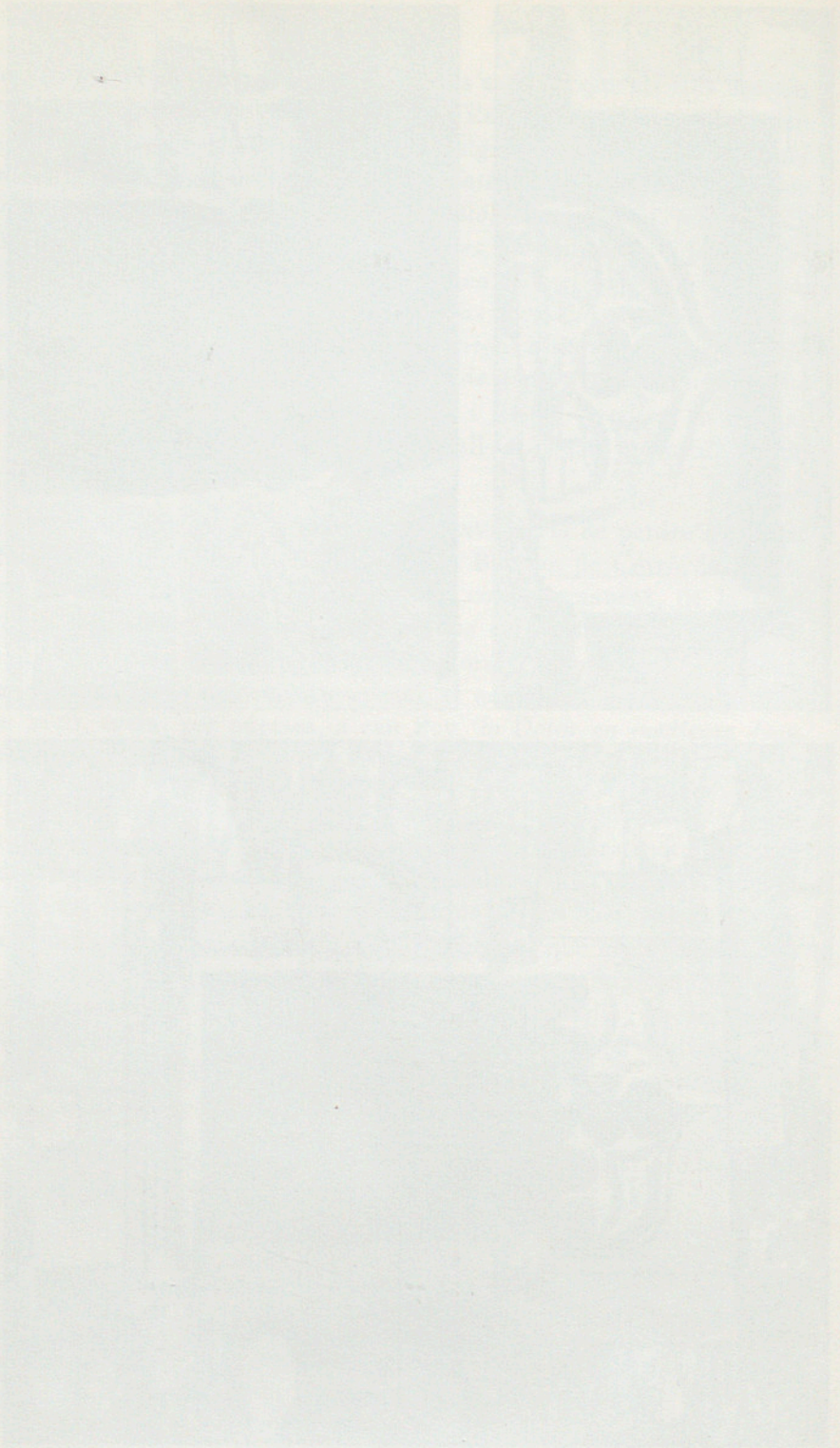
3. Va adquirir-la Na Carme de la Torre, muller del Sr. Surinyach.

XXXIX. - 1. Finestra de la façana de can Vilanova [228] (*clixé Ruatix*). — 2. Finestral de can Busquets [221] (*clixé Ruatix*). — 3. Fragment d'un finestral de can Torra de la Riba [250] (*clixé Forcada-Guardis*).

228. De can Vilanova

POSSEÏM ¹ un pergami datat el dia abans de les calendes de desembre de l'any 1305, en el qual *Agnès, muller de Guillem Borra, filla de Bartomeu de Parets, difunt, de la vila de Granollers, i hereva abintestat en una sexta part de tots els béns que foren del dit pare meu... venc i lliuro a vós, Guillem de Torra, de la parròquia de Sant Esteve de La Garriga... totes aquelles parts i tots els drets les quals i els quals tinc i rebo... en tot aquell mas de Villa Nova i en tots els honors, possessions i pertinències i tinències i en les oliveres, alzines, cepes i tots els altres arbres existents en terres del dit mas, que és a la parròquia de Sant Esteve de La Garriga; les quals coses posseeixo per vós, en propietat, i per Martí de Torra, pare vostre, com a usufructuari. I vós teniu totes i cada una de dites coses i dit mas sots domini i alou del monestir de Santa Maria d'Amer. Per aquests drets l'Agnès pagava cada any un cens a l'esmentat Torra.*

A 1 de novembre de 1350 Bernat Vilanova, fill d'un altre Bernat Vilanova i de la seva muller Simona Garriga, firmà una àpoca ². El número 5 de la *Rúbrica* de can Terrés és una *venda perpètua per Bernat de Vilanova i sa muller, feta a favor de Bonanat del Pla, tots d'esta parròquia de La Garriga, d'una peça de terra, el dia 10 de les calendes de juliol de 1351* ³.

Sembla que el fill del cèlebre Marc de Vilanova ⁴, anomenat Pere de Vilanova i Poy, per a posar fi a unes bregues que hi havia amb els veïns de Samalús, per les quals ja hi havia hagut ferits, ambdues parts contendents, a 27 d'octubre de 1427, firmaren compromís arbi-

1. En el nostre arxiu particular.

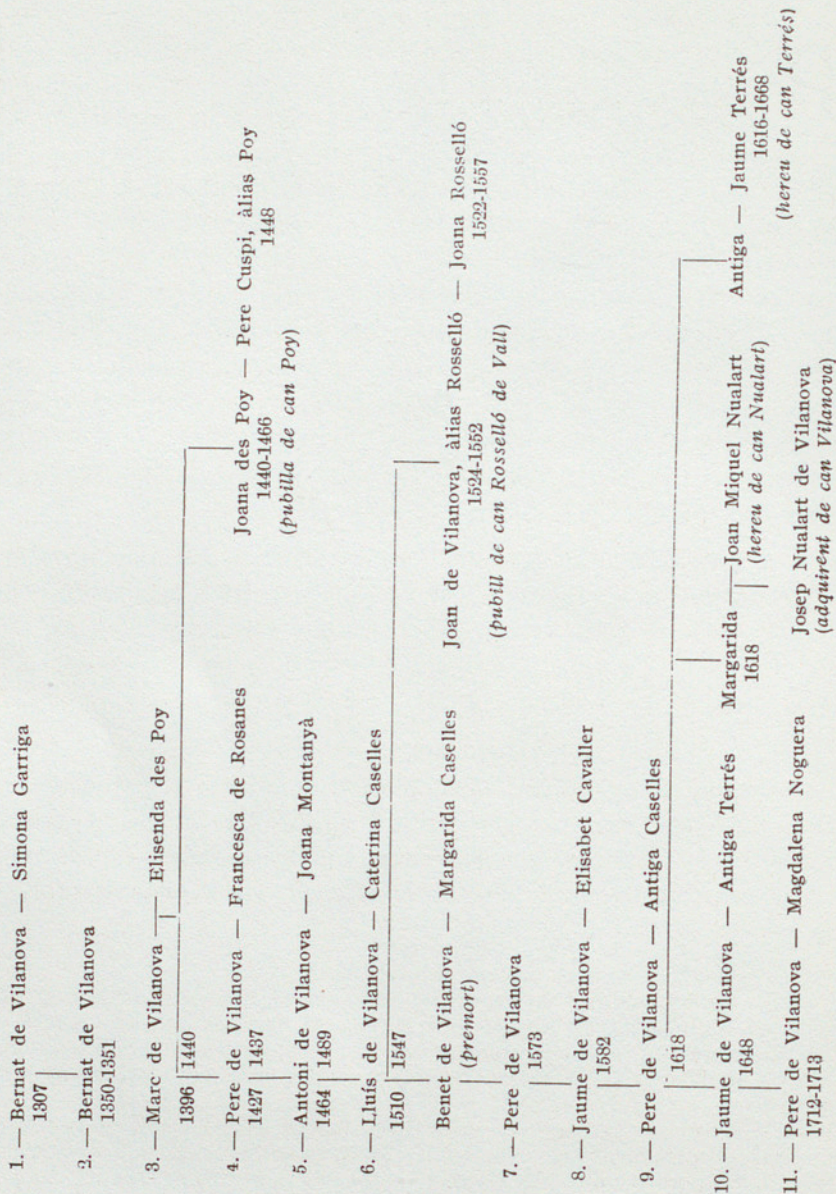
2. Arxiu de can Busquets, número 36.

3. Totes aquestes dades, entre altres d'espòriques, palesen que no són del tot exactes les afirmacions del tantes vegades esmentat segon comte de Vilanova, en els seus papers inèdits relatius a can Vilanova. Segons ells la branca dels Vilanova del Vallès començaria amb l'esmentat Marc de Vilanova; i el fill d'aquest, Pere Vilanova i Poy, seria el que edificà la casa Vilanova propera a can Poy. Havent-se cremat l'arxiu de can Vilanova juntament amb el de can Nualart, no hem trobat emperò millor font d'informació, en aquest cas, que els susdits papers, els quals seguim, amb molta ponderació prèvia, en el present número, quan no indiquem altra font documental.

4. Vegeu els números 69, 79, 223 i següents.

ARBRE GENEALÒGIC DE CAN VILANOVA

tral a favor de Guerau de Santa Coloma de Queralt i del vescomte de Roda, Ramon de Perellós, per tal que dictessin sentència resolutorià de la qüestió, compromentent-se les parts a servir pau i treva fins a la festa de la Mare de Déu d'Agost de l'any següent.

El seu fill i successor, Antoni de Vilanova i Rosanes, prengué part en les lluites del temps de Joan II; a 4 de maig de 1489 va obtenir uns drets d'aigües i un monopoli de la carnisseria. El seu primogènit i successor fou Lluís de Vilanova i Montanyà. Un fill d'aquest, el fadristern Joan de Vilanova i Caselles, va casar-se amb Joana, pubilla de can Rosselló de Vall, però els descendents llurs varen adoptar el nom de Rosselló ⁵.

A Lluís de Vilanova va succeir-lo el seu nét Pere de Vilanova i Caselles, que va adquirir, quan encara era menor, uns drets d'aigües al torrent de les Toies o de la Mesquita de La Garriga, per concessió del Batlle General de Catalunya, a 22 d'abril de 1573. Un altre Pere de Vilanova, nét de l'abans esmentat, entre els seus fills compta una tal Margarida que va casar-se amb l'hereu de can Nualart, Joan Miquel, i una altra filla, Antiga, que va casar-se amb l'hereu de can Terrés, Jaume, i d'aquí derivaren els drets que tot seguit alludirem.

En efecte, Pere de Vilanova Terrés, nebot de les susdites germanes i hereu de can Vilanova, a 23 de gener de 1712 va vendre a carta de gràcia, a Antoni de Magarola i de Sentmenat, el patrimoni de can Vilanova; la qual cosa, havent mort el venedor, a 28 d'agost de 1713, sense deixar fills, va provocar els plets en què intervingueren els Nualart i els Terrés, descendents de les dites ties, els quals argüiren que, tractant-se de béns subjectes a fideïcomís, no podien ésser alienats. Del plet varen sortir-ne victoriosos els Nualart i, consegüentment, ells varen adquirir el patrimoni de can Vilanova ⁶.

5. Vegeu número 206. En el segle actual, a instància del segon comte de Vilanova, varen rectificar-se les partides parroquials referents als descendents de Joan de Vilanova, avantposant en totes elles el nom de Vilanova al de Rosselló. Nosaltres, però, hem conservat el que realment utilitzaren les dites persones.

6. L'escut dels Vilanova del Vallès, segons FÈLIX DOMÈNECH, *Nobiliari...*, III, Barcelona 1928, làmina 126, número 3, és de fons d'or, amb una creu trianellada i pometeada de güella, vermell, i sobre d'ella una altra creu d'or, d'acord amb un segell de l'abadessa Vilanova, del segle XIV, al Museu Episcopal de Vic; i, segons la làmina 125, número 9, l'escut també és de fons d'or, però la creu es ancorea de güella i sobre d'ella una altra creu d'or,

A la façana principal de can Vilanova hi ha una finestra canopial, en la qual hi han dues cares; entre els festejadors de la finestra hi ha una espitllera; sota la finestra s'obre una portalada amb dovelles. Cara a migjorn hi ha una petita finestra amb una curiosa i pronunciada ornamentació.

229. De can Rosselló de Munt

DES de molt antic, ja en el segle XIV s'esmenta la casa d'En Rosselló de Munt o Rosselló sobirà, en contraposició a la casa d'En Rosselló de Vall o Rosselló jussà. Al primer se l'anomena també, en els vells documents, amb el bonic nom de Rosselló de Bellsolà. En els arxius hi ha freqüentíssimes referències a aquesta casa i, en conseqüència, el nom de Rosselló de Bellsolà surt sovint en aquesta monografia. Recordeu que En Rosselló de Munt era l'únic aloer de La Garriga ¹.

El mas de can Rosselló de Munt, avui unit a les cases del poble, posseeix una original finestra rectangular, amb un bonic ornament superior i amb la inscripció IHS MARIA 1576; sobre una altra finestra rectangular, situada cap a ponent, a la façana principal, hi ha un escut, en la part superior del qual es llegeix l'anagrama de Jesús, i en la seva part inferior hi ha tres petites floracions ². En una de les habitacions del primer pis de can Rosselló de Munt ha aparegut, en 1947, una pintura al fresc, aproximadament d'un metre quadrat de superfície, la qual representa un calvari, amb unes belles figures del Crucificat, de la Dolorosa i de Sant Joan; està molt deteriorada.

A la col·lecció de can Pòlit hi ha un bonic capitell gòtic, que ens asseguren que procedeix de can Rosselló de Munt ³.

---

d'acord amb el Nobiliari de Pere Costa. El comte de Vilanova el descrivia com el número 8, però sense la creu d'or sobreposada. Va afegir-se a l'escut la divisa: *En eixa fe tostemps*, i la corona comtal.

1. L'arxiu de can Rosselló de Munt ja va dispersar-se abans de la guerra; ens asseguren que, almenys parcialment, anà a parar a Barcelona.

2. Recordeu que l'escut dels Rosselló, segons el comte de Vilanova, és de fons d'or, amb tres roses de güella, vermelles, dues a dalt i una a sota; segons FÈLIX DOMÈNECH, *Nobiliari...*, vol. III, làmina 28, número 1, és d'or, amb cinc roses de güella, en dos, dos i una, però el refereix als Rosselló de Mallorca.

3. Recentment el Mas Rosselló de Munt fou alienat. Va adquirir-lo el Sr. Antoni Noguera.

Del patrimoni de can Noguera

230. De la masia de la Noguera. — 231. Uns drets de caça. — 232. Quelcom del patrimoni de can Noguera. — 233. Uns plets dels Noguera — 234. Dels antics masos Riera, Pompejà i Passola. — 235. Les recents adquisicions del patrimoni de can Mas i d'altres.

230. De la masia de la Noguera ¹

EN els números 31 i 32 d'aquest llibre ja hem exposat unes notes que relacionen brillantment els Noguera amb la catedral de Barcelona. Les notes que exposem a continuació es presenten, però, amb una solució de continuïtat en referència amb aquelles; heus-les ací:

A 3 de les nones de juliol de l'any 1296 tingué lloc la cessió de tots drets feta per *Simon Noguera, fill de Giralt Noguera, quondam, d'esta parròquia de La Garriga, a favor de Giralt Noguera, son germà i hereu d'esta casa*, de tots els drets que podia tenir sobre la casa ².

És molt interessant el precari fet per lo noble *Don Gilabert de Centelles, comte de Centelles i senyor del Castell de Montmany, a favor de Bernat Noguera, pagès i hereu del present mas i heretat de la Noguera, d'esta parròquia de Sanct Esteve de La Garriga, bisbat de Barcelona, de tot lo present mas de la Noguera, amb ses cases, ho-*

1. De l'arxiu de can Noguera ens hem valgut principalment de la *Rúbrica de notes i calendaris de actes faets per la casa i heretat del Mas Noguera d'esta parròquia de La Garriga; feta per Pau Nogüera, pagès i hereu de dita casa, en lo any 1680; per Josep Almunia i Casasses, Notari públic, ciutadà de Barcelona i de Vic*. Hem utilitzat també nombrosos documents solts del mateix arxiu.

2. Acte número 13.

nors i possessions universals, cultives i ermes i arbres de diversos gèneros ³. L'acte s'atorgà a 11 de les calendes de març de l'any 1343.

A 2 d'abril de 1365 va atorgar-se donació pura, perfecta, simple e irrevocable, que's diu entrevius, per contemplació de matrimoni, feta per Margarida, vídua relictada de Bernat Noguera, a favor de llur fill, de tot lo present Mas de la Noguera, amb ses cases, honors, terres i possessions ⁴.

A 20 de juliol de 1543 ⁵ va atorgar-se un precari fet per la Noble Senyora de Centelles, vídua relictada del Noble Senyor Don Lluís de Centelles, senyor del castell i baronia de Centelles, a favor de Antoni Riera, àlias Noguera, pagès, com a usufructuari, i de Gabriela Noguera, muller sua, com a hereua i propietària del present Mas i heretat de la Noguera, de tot lo present Mas Noguera, terres, honors i possessions universals de aquell, situades tant en muntanyes, com en plans, cultives i ermes; lo qual Mas Noguera se té sots domini i alou de dit Senyor Comte, a cens de un parell de capons bons i rebedors, dos parells de gallines i quatre sous, moneda barcelonesa, de cens; i per una lliura de cera, un sou i sis diners; i, per los mals usos, tres sous; i vuit sous i sis diners cada any, pagadors lo dia de Nadal.

I afronta tot lo dit Mas Noguera, a solixent, part amb una pedra anomenada Pedra Boquera i part amb lo Riu del Congost; a migdia, amb una peça de terra de alou del benefici de Santa Maria de Manlleu, en part, i part amb lo torrent de la Ramadera; a ponent amb lo torrent qui's diu Riera de Pedres Blanques, i part amb una peça de terra de Joan Planell; a tramuntana, amb una peça de terra de I. Oliveró.

I dit precari li féu amb los pactes i condicions següents: Primo, que lo dit Noguera i sos hereus, tant quan tindran i posseiran lo dit Mas Noguera, com ja són estats sos antecessors hòmens propis, sòlidos i afocats, fidels i leals, de cors i de béns, al Senyor del dit Castell de Centelles. Item que, per lo dit Mas Noguera i milloraments feran en ell, li fassen i presten los censos, dalt mencionats, en sos terminis, i altres censos i coses si acàs se trobarà legítimament haver-li de fer i prestar. Item que no reconega, per Senyor directe i alodial de dit Mas, sinó al dit Senyor del dit Castell i Baronia de Centelles; i que li hage de prestar sagrament i homenatge en la forma acostumada.

3. Acte número 1.

4. Acte número 5.

5. Acte número 25.

A 1 d'octubre de l'any 1607 va atorgar-se un precari anàleg, però aquesta vegada fou fet per la Egrègia Senyora Dona Elisabet Blanes i Descatllar, viuda relictada de l'Egregi Senyor Don Joan Blanes i de Centelles, comte de Centelles, a favor de Pau Noguera, pagès i hereu del present Mas Noguera ⁶.

La casa actual de can Noguera presenta una estructura molt torturada per successives construccions i reformes. Conserva una bonica finestra canopial, molt original, amb quatre cares de persona, dues amb bigoti i dues sense; en la part inferior hi ha un bonic cordó i un altre ornament, de factura ben delicada. Es conserva també allà una petita casa, amb quatre senzilles finestres amb marc de pedra picada. Hi ha clavades en diferents llocs de la casa restes de finestrals i de portals, per exemple: una bonica dovella que porta la data de 1650 i al damunt un medalló barroca amb l'anagrama de Jesús ⁷. Junt a la casa hi ha l'antiga torre, amb coberta piramidal i boniques espitlles d'una sola peça; la torre recorda la seva anàloga de Blancafort del Molí i el campanar de La Doma ⁸.

231. Uns drets de caça

A.—A 3 de les nones de desembre de l'any 1327 va atorgar-se l'establiment fet per Guerau Noguera i sa muller, a favor de Arnau Palau i de Sància muller sua, tots d'esta parròquia de La Garriga, de tota aquella peça de terra erma, que es diu lo Bosc, situat en la dita parròquia en lo lloc dit Castellar, de pertinenències del present Mas Noguera, amb el pacte que se reservaren dits cònjuges Nogueras la facultat de caçar sempre i quan volguessen en dita terra, i, en cas que ell dit Palau, o los seus, tinguessen llicència de caçar-hi, los haguessen de donar la tercera part de la caça que hi pendrien, ara sia de auelllets parant-hi ram, ara sien conills o perdius ¹.

A 6 dels idus de febrer de l'any 1340, s'atorgà un altre establiment fet per Bernat Noguera, pagès i hereu del Mas Noguera d'esta parròquia de La Garriga, a favor de Ramon Castellar, de la mateixa

6. Acte número 44.

7. Vegeu número 32.

8. Actualment, la família propietària del Mas Noguera, encara que sigui successora en línia recta dels Noguera, porta el nom de Pareras.

1. Acte número 18.

parròquia. d'una altra peça de terra, situada en el mateix paratge que l'anterior i que *afronta, a solixent, amb un aragall qui en temps de pluges discorre, lo qual aragall és en mig de dos puïgs de terra del dit Noguera, a migdia amb terra d'En Gener del Poy...* i també se reserva lo dit Noguera, per ell, i per los seus, la facultat de poder caçar i parar rams en dita terra establerta, amb privació de que no hi pogués caçar lo dit Castellar sens llicència i consentiment del dit Noguera; i, en cas que hi caçàs, hagués de donar a dit Noguera la tercera part de la caça que hi pendria ².

A 10 de les calendes d'octubre de l'any 1340, el mateix Bernat Noguera establí altres peces de terra, situades en el mateix veral que les dues anteriors, i amb anàlogues reserves del dret de caçar: l'una fou establerta a Guillem Hortolà, reservant-se el senyor Noguera *una alzina que hi ha en dita terra establerta*; l'altra a Gener del Poy; i l'altra a Bernat Mascaró ³.

B. — També els Noguera es reservaren drets de caça en el vessant oriental del riu Congost. Així, en un *precari fet per Bernat Noguera, pagès i hereu del present Mas de la Noguera, d'esta parròquia de La Garriga, a favor de Guillem Torra, pagès i hereu del Mas Torra, de dita parròquia, d'un iroç de terra boscosa, situat dins la present parròquia de La Garriga, en lo lloc anomenat Torra Ferran, que afronta amb lo torrent de Ferran, i d'una altra peça de terra, amb pacte que lo dit Torra, ni els seus, no puguén caçar, en lo dit Bosc ni peça de terra, caça alguna; emperò li sia lícit i permès, al dit Torra i als seus, caçar amb parany tansolament, en lo dit bosc i peça de terra, amb pacte que de la caça que'n traurà parant, ne haja de pagar al dit hereu Noguera i als seus la tercera part bé i llealment; retenint-se, emperò, i salvant per a sí, lo dit Noguera, que ell i los seus perpètuament puguén caçar en lo dit bosc i peça de terra. L'acte fou atorgat a 11 de les calendes d'agosi de l'any 1344* ⁴.

2. Acte número 20.

3. Actes números 14, 16 i 34.

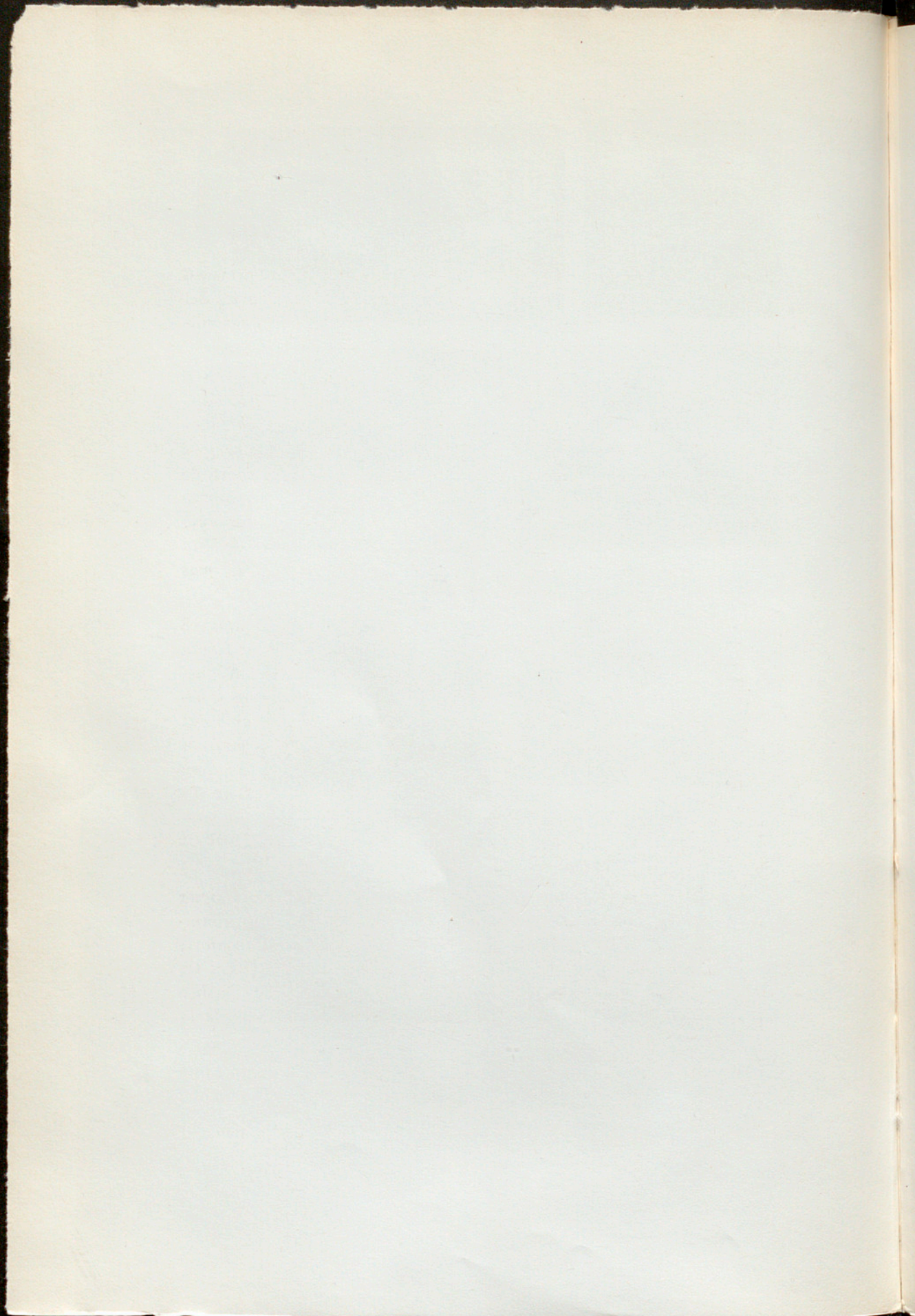
4. Acte número 6.

XL. - 1. Capitell procedent de La Doma [17]. — 2. Capitell procedent de can Torra de Plaça [198]. — 3. Capitell procedent de can Rosselló de Munt [229]. — 4. Escut de can Caselles [194]. — 5. Escut de can Nualart [207]. — 6. Escut de ca N'illa [210]. — 7. Escut de can Terrés [214]. — 8. Escut de can Rosselló de Munt [229]. — 9. Escut de can Blancafort del Molí [241] (*clixés Ruaix*).

ARBRE GENEALÒGIC DELS NOGUERA

1. — Giralt Noguera

2. — Giralt Noguera
1296-1327

3. — Bernat Noguera — Margarida
1337 | 1363   1365

4. — Giralt Noguera
1364-1378

5. — Marc Noguera
1421-1432

6. — Antònia Noguera — Pere Costeny, àlia Noguera
1467   1466-1479

7. — Joan Noguera
1499-1538

8. — Gabriela Noguera — Antoni Riera, àlia Noguera
1543-1552   1543-1552

9. — Miquel Noguera
1576

10. — Sebastià Noguera
1600

11. — Francesc Noguera — Anastàsia
1629 | 1670

12. — Pau Noguera — Maria
1657 | 1690

13. — Francesc Noguera — Maria Oliveres
1724

14. — Jaume Noguera Oliveres — Elisabet Nualart
1759 | 1766

15. — Josep Noguera Nualart — Josepa Sala
1766 | †1795   1783-1789

16. — Francesc Noguera Sala — Rosa Prat Pujol
1795 | †1833

17. — Josep Noguera Prat — Maria Agustí Humet
1817   1817 *pubilla de l'Agustí* 1839

18. — Ramona Noguera Agustí — Capítols de 6 de juny 1839 —
1839 - 1848

19. — Ramon Pareras Noguera — Josefa Borrell Colomer
1848 | 1913

20. — Lluís Pareras Borrell — Filomena Pujol
1933

21. — Jesús Pareras Pujol

Pere de Noguera, canonge
1282-†1295

Bernat de Noguera — Maria
| †1305
Bernat de Noguera
†1321

Berenguer de Noguera, canonge
†1323

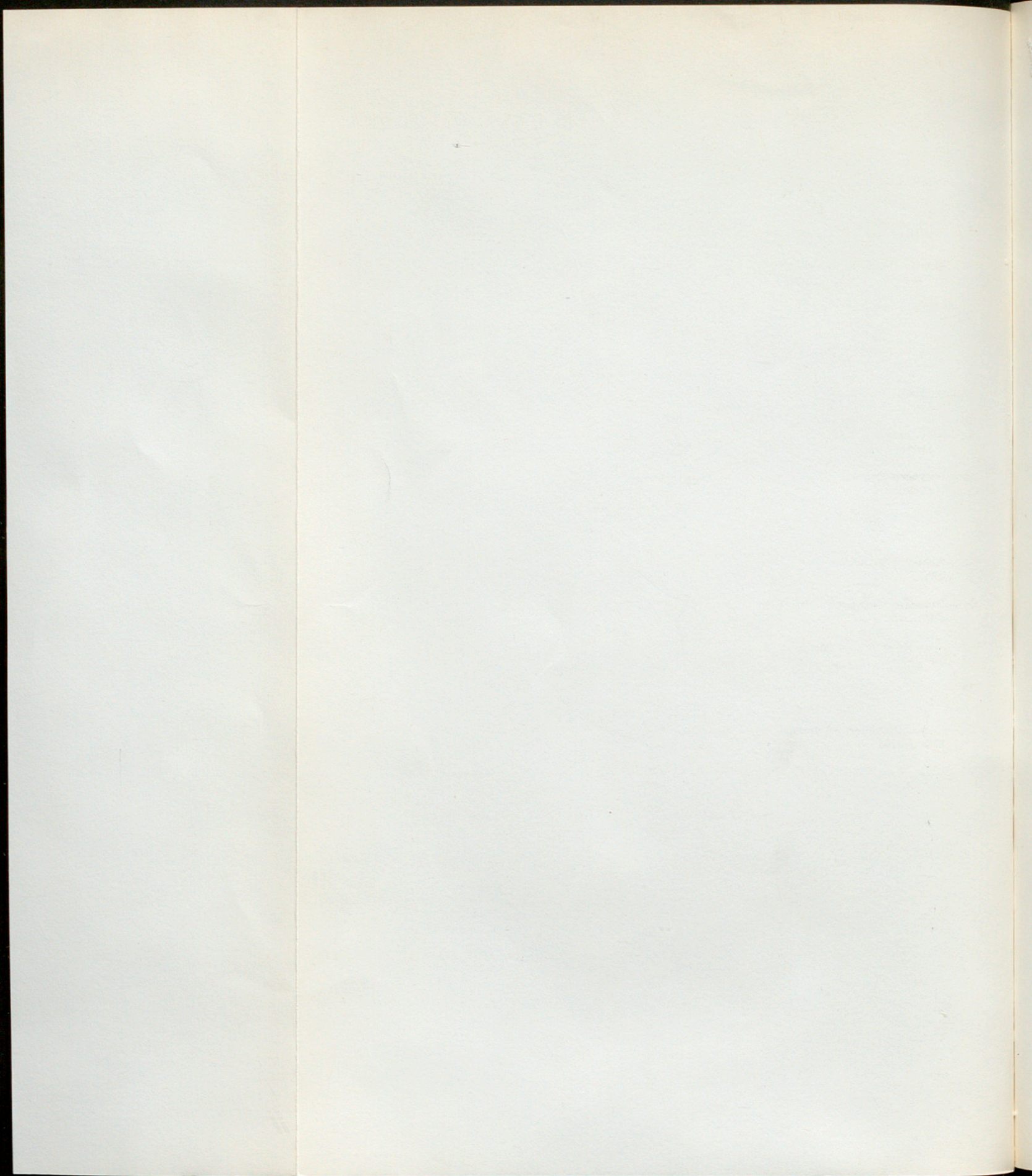
1. — Jaume Pareras Codina   Josep Mas — Tomasa

2. — Josep Pareras Codina — Rosa Mas Parera de Pimar
1791 | †1821   1791-†1852

3. — Marian Pareras Mas — Teresa Oliveres Bosch
| †1821   1821-1859

4. — Jaume Pareras Mas i Oliveres
1839-†1894
(hereu de can Mas)

232. Quelcom del patrimoni de can Noguera

ENTRE les notes referents als Noguera trobem una nova comprovació de l'esglaiadora minva de població produïda per les pestilències del segle XIV; també en les seves terres s'aixecaven desolades les ruïnes dels masos que restaren deshabitats; vegeu les següents notes:

A. — L'acte número 3 de l'arxiu de can Noguera, atorgat a 8 de les calendes de juny de l'any 1344 és un *establiment fet per Bernat Noguera, pagès i hereu del present Mas de la Noguera, a favor de Guillem Cugullada, pagès de la mateixa parròquia... d'un camp i mas dirruït, situat en lo lloc nomenat La Torra, i se diu lo camp de Paiteus..., sots domini i alou del Monestir de l'Estany; i afronta lo dit camp i mas, amb ses cases en aquell construïdes, a solixent amb terres del dit Noguera, a migdia amb terres de Pere Joan, de dita parròquia, de alou del dit Monestir, a ponent amb los casolots del mas nomenat..., a tramuntana amb lo torrent nomenat de Artigella.*

B. — Més important, en canvi, és l'acte número 11, atorgat a 18 d'agost de 1552, que és una carta precària feta pel beneficiat de Santa Maria del Monestir de Manlleu a favor de Antoni Riera, àlia Noguera, com a usufructuari, i de Gabriela Noguera, muller sua, com a hereua i propietària del dit Mas Noguera, de totes aquelles cases, amb dos masos, nomenats, lo un, mas del Bosc, i lo altre, mas del Soler, vui dirruïts i deshabitats, amb totes ses terres, honors i possessions, tant cultives com ermes, i tant en pla com en muntanya i arbres de diversos gèneros, que confina a solixent amb lo Puig de Rupit... a migdia amb lo torrent de Ferran, a ponent amb honors del Mas Torra, a tramuntana amb lo torrent nomenat Garriguella.

Item li fa precari de tot aquell Molí dirruït i deshabitat, i aigua de recs, i restallador de dit Molí, la qual aigua reben los dits cònjuges Nogueras i tenen acostumat de rebre de la canal de Blancafort, amb tots los drets i pertinències de aquella; lo qual dits cònjuges tenen i posseïxen i llurs antepassats tingueren i posseïren dins la dita parròquia de La Garriga, en lo lloc nomenat, prop lo dit mas de la Noguera.

Així mateix atorgaren carta precària d'un camp, prop de un camp nomenat del Cornet; d'un altre situat en lo lloc nomenat camp del

Prat i afronta a solixent amb la Riera del Congost... a ponent amb lo Puig de Castellar, vui nomenat lo Turó; d'un altre camp que afronta a solixent amb la dita Riera del Congost, a migdia amb la Rovira ¹ del dit mas de la Noguera; i, encara, la carta precària esmenta altres béns.

C. - És interessant l'acte número 33 en el qual es conté la llicència concedida per lo Molt Illustre Senyor Batlle General de Catalunya a favor de Pau Noguera, pagès i hereu del present Mas Noguera, per a reedificar lo molí vell que tenia prop de sa casa antigament, o fer-ne altre de nou; i dita llicència li concedí amb pacte que pagàs a la Batllia General, de entrada, vint sous; i de cens cada any quatre sous, pagadors lo dia present i devall escrit, amb facultat que puga pendre la aigua si i conforme ell dit Noguera ho ha suplicat. Es dita llicència o establiment de dit molí fariner i aigua, rebut en la escrivania major de la Batllia General de Catalunya... als 27 del mes de maig de l'any 1680.

233. Uns plets dels Noguera

I. — L'acte número 47 de l'arxiu de can Noguera, és una sentència arbitral feta en favor de Bernat Noguera, pagès i hereu del present Mas Noguera, sobre la causa aportava devant lo Degà del Vallès, contra Pere Camps i Jaume Rosselló, tots pagesos d'esta parròquia, sobre lo pendre aigua eixint del Molí de Blancafort, en la qual possessió lo trobà lo dit Senyor Degà del Vallès; la qual sentència fonc publicada per lo dit Senyor Degà en lo Palau de la Iglésia Parroquial de Santa Maria de Caldes de Montbui, en les calendes de octubre de l'any 1337.

II. --- Per l'acte número 8 ens assabentem d'una sentència arbitral, feta en virtut de acte de compromís, sobre la qüestió havien tinguda Marc Noguera, pagès i hereu del present Mas Noguera, de una part, i Pau Torra, pagès i hereu del Mas Torra, tots d'esta parròquia de La Garriga de part altra, en la qual es sentència que els Noguera tinguen camí, i puguen passar amb bestiar gros i petit, per la rassa del cap de la horta de dit Pere Torra, fins al sol del torrent, i que, de aquí en avant, lo dit Marc Noguera i los seus, munten per ço del seu..., però que no tinguen camí per la porta del Mas de la Torra, amb bes-

1. Rovira és un nom equivalent a Roureda.

tiar, ni sens ell, gros ni menut, ni en altra manera... La sentència fou donada a 2 de gener de 1432.

Al cap de dos-cents anys, a 20 d'agost de 1635¹, tingué lloc la restitució de la possessió, feta per Jaume Galceran i Torra de la Riba, pagès, d'esta parròquia de La Garriga, a favor de Francesc Noguera, pagès i hereu del present Mas Noguera, de dita parròquia, del pas o passatge que dit Noguera i sos antepassats han tingut i té vui de passar qualsevol gènere de bestiar per la heretat del dit Torra de la Riba, amb esta forma: Que dit Noguera lo té de passar, o sos pastors, per lo torrent qui passa per les dues quintanes de dit Torra, i dit torrent dret a un forn de teules de dit Torra, i de aquí a la punta la vinya vella de dit Torra, de part de tramuntana, e de aquí fins a l'altre cap de vinya vella, que confronta, de part de solixent, amb la vinya qui és d'En Poy de Plaça de La Garriga, dret al torrent de dit Torra: de aquí dret per la vora del torrent, amunt, a mà dreta, fins que dit bestiar sia en terra, que dit Noguera té, boscoses, en la Muntanya dita Santa Margarida; per lo qual pas i possessió li dóna dit Torra a dit Noguera, per dit passatge, cinc canes de terra, de ample, ço és de cana de vint palms, barceloneses... De la qual possessió està amb sentència donada contra dit Torra, feta per lo Doctor Micer Francesc Margarola, jutge de dita causa; la qual possessió ha presa dit Noguera, lo dia present i devall escrit, i la hi ha donada dit Torra, i ha passat lo bestiar en presència del Senyor Batlle i dels testimonis...

III. — A 15 d'octubre de 1760² es publicà una sentència real, feta en la Real Audiència, instant Francesc Noguera, contra Antiga Mallol i Francesc Mallol, mare i fill, pagesos, senyors i possessors del Mas Mallol, tots d'esta parròquia de La Garriga, amb la qual foren condemnats dits Mallols en donar i pagar cens de fruits per una peça de terra del Puig Castellar. I, a 24 del mes de maig de l'any 1675, s'atorgà una concòrdia feta i firmada per i entre Pau Noguera, pagès i hereu del present Mas Noguera, de una part, i Francesc Mallol... de part altra, sobre de un plet i causa entre los dos vertent en la Real Audiència, a relació del Magnífic i Amat de la Real Majestat, Micer Joan Colomer, en quiscun dret, i de la Real Audiència, doctor, en i amb la qual concòrdia s'acordà que els Mallol, per dita peça de terra del Puig Castellar, paguessin la sisena part dels fruits, finides, emperò,

1. Acte número 29.

2. Acte número 37.

i extintes les rabasses de dita vinya, la terra d'aquella tornarà i pervindrà a dit Noguera... i, encara, es resolgueren altres qüestions relatives a un bosc del Puig Castellar i a una peça de terra de Pedres Blanques ³.

234. Dels antics masos Riera, Pompejà i Passola

A 23 de setembre de 1303 s'atorgà un establiment per Bernat de Noguera, de la parròquia de La Garriga, a favor de Guillem de Vilar, i de Sibila, sa muller, de tota la borda dita de Riera, ab totes ses terres, honors i possessions... i també de la peça de terra situada en lo lloc dit de Pedres Blanques ¹. Item se retingué dit Noguera en la dita borda que, dins catorze anys, lo dit des Vilar hagués de fer i assignar hereu seu, en dita borda, lo qual fos home propi perpètuament dels hereus d'esta casa d'En Noguera. Item se retingué que durants dits catorze anys no pogués tallar, lo dit des Vilar, en dita borda, arbres alguns, sinó amb necessitat i a obs de sa casa ².

Més tard, a 23 de març de 1372, s'atorgà un establiment fet per lo Reverend Bernat Sacavalleria, prior del Monestir de Santa Maria de Manlleu... a favor de Guillem Riera, pagès i hereu del dit mas Riera, de la parròquia de La Garriga..., d'una peça de terra dita Colltorta.

A 16 d'octubre de 1375, s'atorgà un altre establiment fet per Giralte Noguera, pagès i hereu del present mas Noguera, d'esta parròquia de La Garriga, a favor de Sibila Riera viuda, deixada de Guillem Riera, quondam, pagès i hereu del dit Mas Riera, de la mateixa parròquia, i de Pere Riera, de dits cònjuges fill, de totes aquelles dos peces de terra, l'una situada al lloc dit Muial, i l'altra, devall los horts del Mas Roure ³.

El pergami de número 63, de l'arxiu de can Dachs, és una donació pura, irrevocable, entrevius, feta i firmada, als 15 de maig de 1433, per Constança Cases i Pompejà, Vidua de Francisco Cases i filla

-
3. Acte número 26.
  1. Arxiu de can Dachs, pergami 96.
  2. Arxiu de can Noguera, acte número 38, coincident amb el susdit pergami 96 de l'arxiu de can Dachs.
  3. Arxiu de can Noguera, acte número 40.

i hereva de Huguet Pompià, a favor de Marc Riera, prevere, de La Garriga, de tot lo mas Pompià, terres, honors i possessions; i afronta dit mas Pompià, a solixent, part amb tinguda de Jaume Oliveró, de la parròquia de La Garriga, i part ab tinguda del mas Riera, a migdia, ab tinguda del mas Roure, a ponent, ab tinguda del mas Palau, i a tramontana, ab tinguda del mas Passola.

A 1 de desembre de 1475, En Noguera havia comprat a Bartomeu Pasqual, de Corró de Vall, hereu de sa mare Elisendis, *tot lo mas Passola, situat en dita parròquia de La Garriga; emperò, a 26 de setembre de l'any 1477, l'esmentat Noguera reconegué que la veritat del fet és que dita compra féu en nom i a obs del dit Pere Riera, i de diners propis del dit Riera... i afronta lo dit mas Passola, ab totes ses honors i possessions juntes, a solixent, part ab honors d'En Valls de Montegües i part ab honor del mas Plans de Montegües, mitjançant lo camí mercader i de Sant Cristòfol, i migdia ab honors d'En Oliveró de La Garriga, en part, i part ab honors de Jaume Palau de dita parròquia de La Garriga, mitjançant lo torrent de Oriol, a ponent, ab la riera del Congost, i part ab lo camp nomenat Camppedrós, a tramuntana, ab honors del mas Figueres del Congost⁴ i part ab honors del dit mas Plans; i se té... sots domini i alou del Senyor del Castell de Centelles...; lo preu de dita venda fonc de set lliures, moneda Barcelonesa⁵.*

En efecte, a 8 de febrer de 1541, es féu un precari fet per lo legítim procurador de la noble Dona Toda de Centelles, viuda relictada del noble Don Lluís de Centelles, senyor i baró de Centelles, a favor de Jaume Riera, pagès i hereu del dit mas Riera, d'esta parròquia, de tot lo mas nomenat Passola, òrruït i deshabitat, ab totes ses terres, honors i possessions universals, situat part en la present parròquia de La Garriga, i part en la parròquia de Sant Cristòfol de Montegües, lo qual mas Passola ja tenia i posseïa dit Riera i sos antepassats...⁶

El pergami número 101, de l'arxiu de can Dachs, és una venda a carta de gràcia, feta i firmada, als 21 de Juliol de l'any 1551, per Pere Pellicer i Gabriel Mas, pagesos de La Garriga, tudors i curadors

4. El Figaró?

5. Arxiu esmentat, pergami 43.

6. Arxiu esmentat, pergami 46.

dels pubills⁷ fills de Jaume Riera, de la parròquia de La Garriga, precedint llicència de l'honorable Jaume Illa, batlle de La Garriga, de tota la borda o mas nomenat Riera, cases, terres, honors i possessions de dita borda o mas, a favor de Esteve Torra, botiguer de panyos del lloc de La Garriga, per preu de 115 lliures barceloneses, les quals prengué lo sobredit Gabriel Mas... de manera que el mas Riera se termina a solixent, ab honor del mas Oliveró, part, i part ab honor del dit Gabriel Mas, que fou de pertinenències del mas Riera, a ell venuda a carta de gràcia per dit Jaume Riera, a migdia, ab honor del dit Oliveró. mediant un torrent que allí passa... Encara avui en aquell paratge poden veure's les ruïnes de l'antic mas Riera.

Es té notícia d'una sentència per la real audiència feta, ab la qual condemna, als hereus del mas Riera, a pagar 32 sous i una cordera i mija de forment, a nuda percepció, als hereus del mas Noguera; i condemna als hereus del mas Noguera a pagar dos sous, ab ferma i fadiga, que vol dir senyoria directa, als hereus del mas Riera. Féu-se publicar dita sentència a quatre del mes de maig de 1587⁸.

235. Les recents adquisicions del patrimoni de can Mas i d'altres

EL segle XIX conduí a un considerable augment del patrimoni de can Noguera, mitjançant dos successius matrimonis; en canvi fou també en el segle XIX quan vingué a perdre's el cognom dels Noguera; en efecte:

A 9 d'abril de 1817 s'atorgaren capítols matrimonials entre l'hereu de can Noguera, Josep Noguera Prat, amb la pubilla de la casa Agustí de Tagamanent, Na Maria-Rosa Agustí Humet; per a calcular la importància d'aquesta última heretat basti dir que la seva extensió superficial sobrepassa de molt la xifra de cinc-centes quarteres; la successora universal d'ambdós consorts fou la filla llur, anomenada Raimunda Noguera Agustí.

7. Hauria de dir pupils. *Pupil*, del llatí *pupillus* indica la persona subjecte a tutela. *Pubill*, derivat del femení *pubilla*, és el que entra en una casa per matrimoni amb la pubilla.

8. Arxiu de can Dachs, *Llibre estret*, full 11.

Aquesta pubilla va mullerar-se amb l'hereu de can Mas, Jaume Pareras Mas, mitjançant capítols matrimonials atorgats a 6 de juny de l'any 1839. Els documents de la casa diuen que l'heretat de can Mas s'integrava de dos antics masos anomenats Mas Sobirà i Mas Jussà, amb les terres que els enronden, que amiden aproximadament unes cent setanta-quatre quarteres; hi havia també *aquella altra casa anomenada Pareras i Codina, situada en dita parròquia de La Garriga, vulgarment dita Gallicant*, amb les terres annexes.

A tall de curiositat esmentarem ací que de l'amo de can Mas, en 1821, en l'inventari dels béns relictos s'enumeren, entre moltes altres coses, les següents: *Item altra caixa ab pany i clau i dins ella la roba del port de dit difunt son sogre que consisteix: quatre camises bri, dos calces vellut, dos armilles vellut, dos jecs vellut; dos parells mitges, lo un estam. i la altre seda; uns calçons, dos parells sabates ab dos parells civelles plata; dos rets, dos gorras, un sombrero i un gambeto panyo tot usat.*

La pintoresca masia de can Mas, enfilada a mig aire de la serra, té al davant un pati, tancat per una porta, sobre la qual sembla poder-se llegir: AÑO 1724 DEL MAS; la porta principal de la casa llueix, dintre d'un rectangle, les inscripcions IHS MAR-IOA-MAS-1517¹; en un rellotge de sol sembla haver-hi la data de 1710; i en una altra finestra hi ha, encara, aquesta inscripció: 18†05.

Les quatre cases esmentades: Noguera, Agustí, Mas i Pareres, coincidiren en un sol titular, Ramon Pareras Noguera, fill dels esmentats Jaume Pareras Mas i Raimunda Noguera Agustí. Recentment la masia de l'Agustí sortí del patrimoni de can Noguerra²

1. Equivalent als anagrames de Jesús i de Maria i al nom de Joan Mas; any 1517.

2. Totes les notes documentades d'aquest número les hem extret de l'arxiu de can Noguera.

La constel·lació de Blancafort

236. De Blancafort del Moli. — 237. Del Moli de Blancafort. — 238. Els Blancafort adquiriren la Passola i el mas Riera. — 239. Catolicisme a ultrança. — 240. La capella de Blancafort. — 241. De l'arqueologia de Blancafort. — 242. De ca N'Oliveres de La Garriga. — 243. De can Blancafort a can Dachs.

236. De Blancafort del Moli

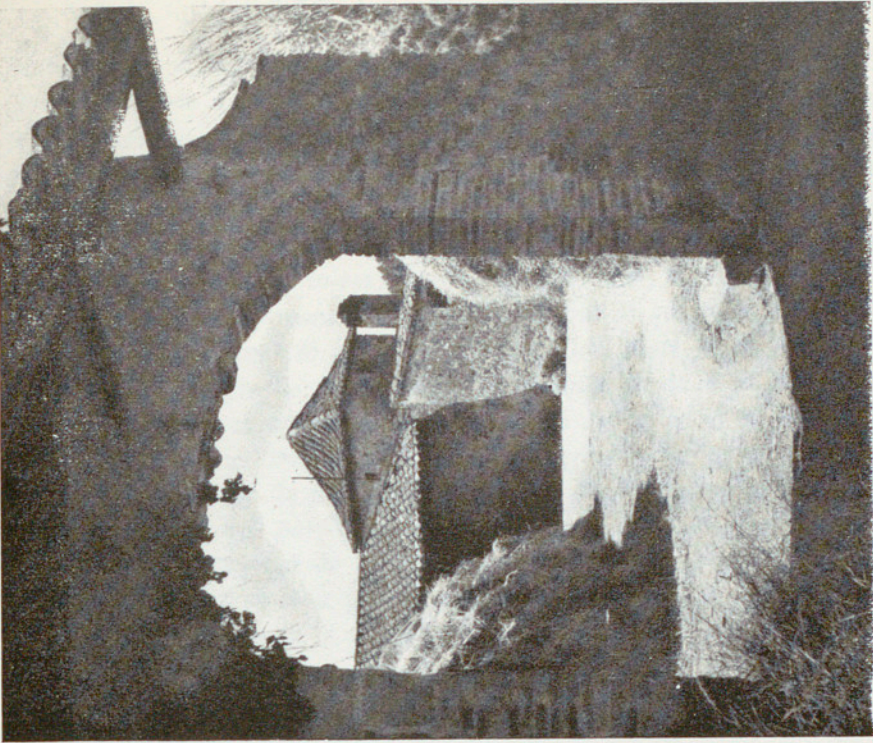
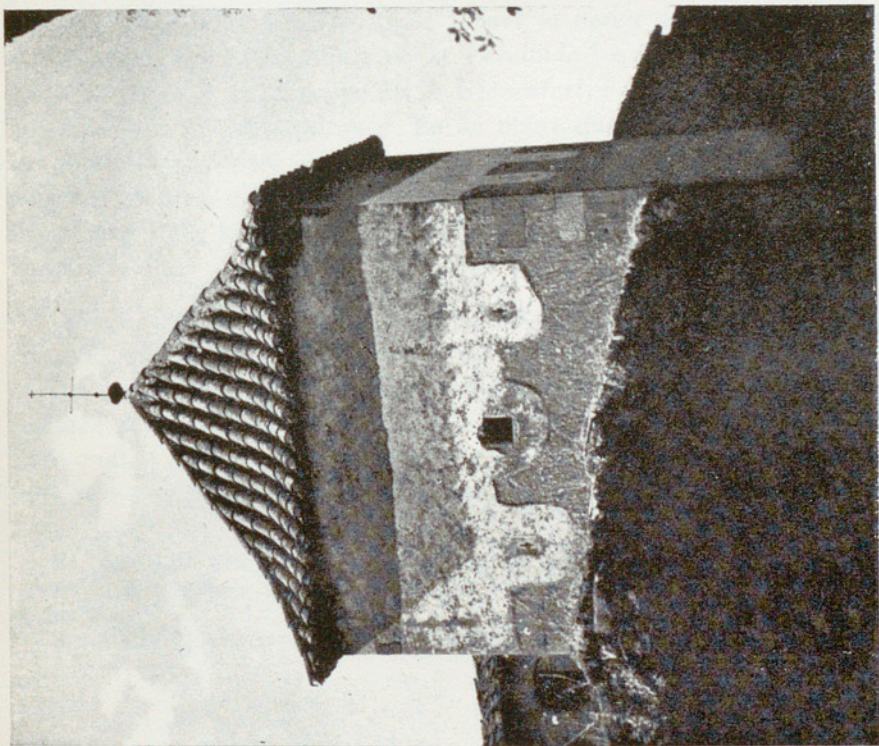
HEM trobat referència que el 4 d'octubre de 1364 els Blancafort confessaren pagar al prior de Sant Miquel del Fai un cens per raó de la peça de terra dita Cogullada o *Ses Oliveres* ¹.

Hem vist un pergami del 4 de novembre de 1434 en què *Guillem de Blancafort i Eulàlia, cònjuges, de la parròquia de La Garriga*, creen un censal ². Però la sèrie ininterrompuda de documents de la casa comença amb un *Precari fet per lo Illustre Senyor Comte de Centelles a favor de Pere Blancafort, pagès i hereu de la present casa i mas de*

1. Referència del llibre de notes de l'arxiu de can Dachs, pàgina 100. De l'arxiu de can Dachs, ben conservat i ordenat, ens hem valgut d'una *Rúbrica de notes i calendaris de actes de la casa i heretat de Blancafort del Moli, d'esta parròquia de Sant Esteve de La Garriga, feta per Jaume Blancafort, pagès i hereu del dit mas de Blancafort del Moli, als 11 de maig de 1690*; d'un interessant llibre allargat, del segle XVIII, amb moltes anotacions de molt distint contingut, que sembla iniciat per Antoni Joan Blancafort, però amb anotacions del seu fill, i d'altres, el qual llibre, en el successiu l'anomenaren *Llibre estret*; d'un llibre de *Notes* on s'extracten tant els documents de l'antic arxiu de Blancafort, amb referència a l'esmentada *Rúbrica*, com els de l'antic arxiu de ca l'Oliveres; i d'una llibreta, *Genealogia de les cases Blancafort del Moli, Oliveres i Avançó*, ordenada a primeries d'aquest segle, per Salvador Dachs Pous.

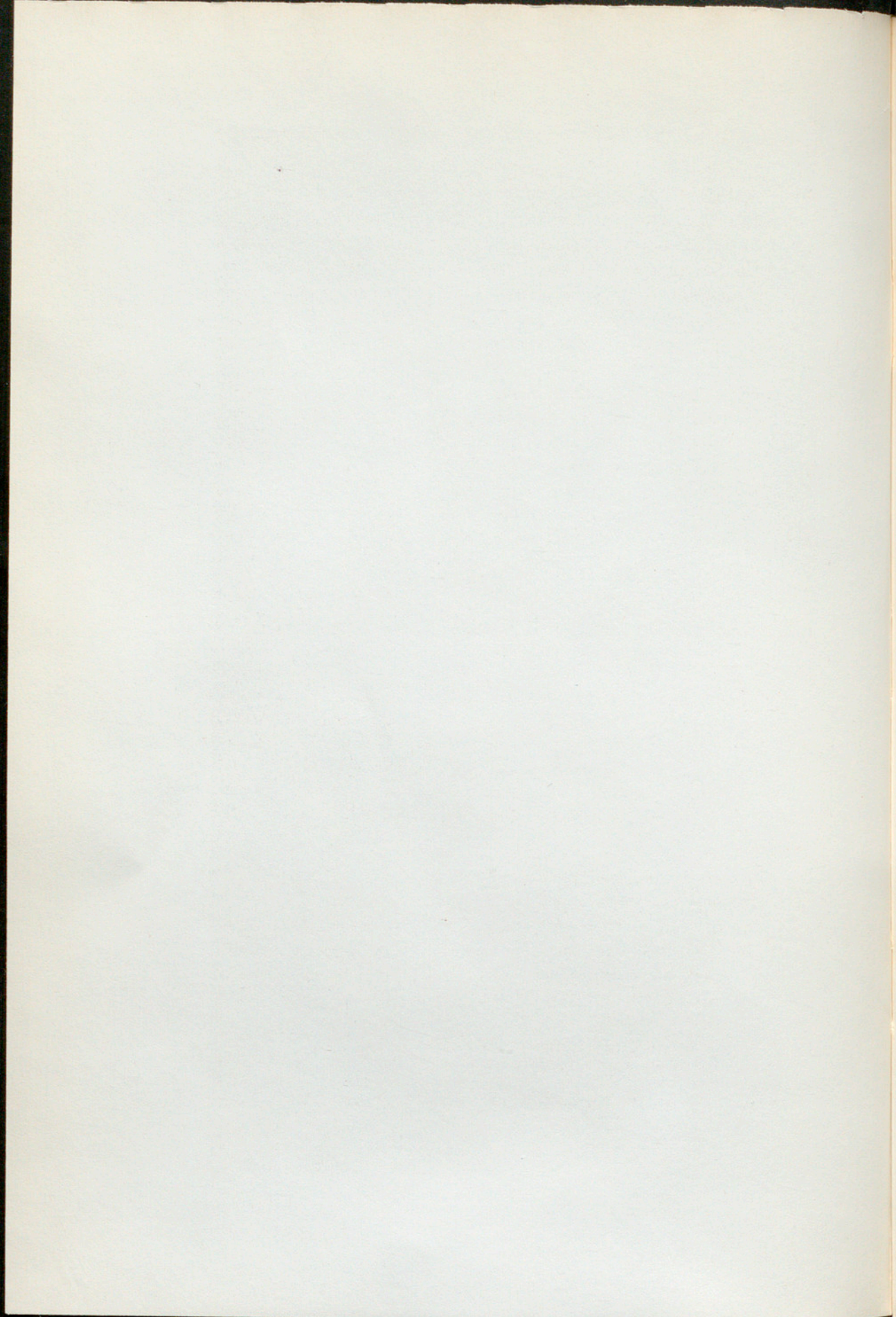
2. Aquest pergami constitueix les cobertes de l'esmentada *Rúbrica*.

XLJ. - 1. La vella torre de can Noguera [280]. — 2. La vella torre de Blancafort del Molí [241] (*clixés Ruatix*).

Blancafort, vui dit del Molí, d'esta parròquia de Sant Esteve de La Garriga, Bisbat de Barcelona, de tot lo present mas de Blancafort, situat en dita parròquia, ab totes ses coses, i també de tota aquella borda, o Mas, nomenat del Forn, ja aleshores derruït, ab totes ses terres, honors i possessions cultives i ermes, tant camps, com de vinya plantades, i tant en muntanyes com en plans, boscs, garrigues, prats, aqüeductos i un molí, ab rec i sota-rec, que és en lo dit mas, i una altra peça de terra que afronta a ponent ab lo camí reial, per lo qual se va de Vic a Barcelona, mitgençant lo marge gros; totes les quals terres i coses té i han tingut sempre de temps antic los hereus d'esta casa de Blancafort sots domini i alou de dits senyors comtes de Centelles a cens ànnuo de sixanta sous i quatre diners de moneda barcelonesa, pagadors lo dia o festa de Nadal; és de notar que les terres del dit mas del Forn que afrontava a migjorn, part ab lo puig nomenat de Pedres blanques, i al nord, part ab lo torrent de la Albudega, que baixa a la riera del Congost, foren establertes en part als Blancafort i en part als Lledó; el precari va atorgar-se el 25 de gener de 1488 ³.

El mateix dia el comte de Centelles, que era lo Noble Don Guillem Ramon de Centelles, va establir a favor del dit Pere Blancafort les peces de terra devall escrites que foren del mas Pi, derruït e inhabitat, part ne posseïx lo dit Blancafort i part lo hereu del mas Lledó; les que posseïen els Blancafort eren la Perellada ⁴ que afronta a solixent ab lo rec Molinar, vulgarment dit de Blancafort, i una altra peça de terra situada en lo lloc dit Moranta. És de notar que el 23 d'abril de 1579 va autoritzar-se altro precari fet per lo legítim procurador del dit Senyor Comte de Centelles, no solament de les dites terres de Blancafort, Forn i Pi, sinó també del Molí de què després parlarem i de la Passola ⁵.

Ultra això, tenim notícia d'un cancanvi i permuta per i entre Pere Rosselló, de Munt, hereu i propietari del dit Mas Rossó d'esta parròquia de La Garriga, d'una part; i Sagimon Blancafort, pagès i hereu del present Mas de Blancafort de dita parròquia, de part altra; en virtut de la qual el primer cedí al segon tot aquell seu mas nomenat Rossinyol, junt amb una peça de terra, al dit Mas unida, situat tot en dita parrò-

3. Arxiu de can Dachs, pergami número 24

4. Una parellada és el tros de terra que pot llaurar un parell de bous en un dia.

5. Arxiu de can Dachs, pergami número 19.

quia, afrontant a migdia ab lo torrent dit de la Albudega, i a ponent amb terres de la parròquia de Montmany; En Blancafort cedí a En Rosselló una peça de terra situada en dita parròquia en lo lloc dit Ferran. Va atorgar-se el 8 de desembre de 1521 ⁶.

237. Del Molí de Blancafort

HEM vist referència que a 6 de les calendes d'octubre de 1297 En Bernat Palau establí les aigües per al molí de Blancafort, que abans era d'En Palau ¹.

El 18 d'agost de 1492 s'atorgà un establiment fet per Jaume Cassart, àlias Palau, d'esta parròquia de La Garriga, a favor de Pere Blancafort, pagès i hereu del present mas de Blancafort, de tota aquella peça de terra, situada prop de lo mas Blancafort i prop lo molí de Blancafort, en la dita parròquia; i se té sots domini i alou del senyor del Castell de Centelles, a cert anuo cens: i afronta, a solixent, ab lo camí real, a migdia, part ab lo dit camí real, i part ab honor del dit Palau, a ponent ab honor de dit Palau, mitgençant un camí, i part ab termes posades prop lo molí del dit Palau; a tramuntana, ab lo dit Blancafort i ab termes allí posades per lo batlle i prohoms de La Garriga ².

El 3 de desembre de 1520 s'atorgà un establiment fet per Esteve-Jaume Palau, pagès i hereu del mas Palau d'esta parròquia de La Garriga, a favor de Sagimon Blancafort, pagès i hereu del present mas de Blancafort... de tot aquell molí derruït, blader ³, junt amb una peceta de terra en la qual lo dit molí està construït...; el qual molí se té per lo Senyor Comte de Centelles, a cens de 2 quarteres de forment, les quals se encarregà pagar dit Palau, pero imposà, ab dit establiment, 2 quarteres de forment, de censos, pagadores per lo hereu Blancafort ⁴. Més tard, el 22 de desembre de 1670, els dits censos, Josep i Maria Illa i Palau los veneran primerament a carta de gràcia a Pau-Joan Blancafort, per preu de 65 lliures... i després, als 10 de gener de 1702, se

6. Arxiu esmentat, pergami número 62.

1. És una nota de la llibreta de la *Genealogia* de l'arxiu de can Dachs.

2. Arxiu de can Dachs, pergami número 21. És de notar ací la intervenció del batlle i prohoms de La Garriga en la delimitació de finques. Vegeu FONT I RIUS, *Los Orígenes...*

3. És a dir: per a moldre blat.

4. Arxiu de can Dachs, pergami número 31.

veneren a Francesc Blancafort del molí, lo dret de lluir i quitar lo dalt dit cens de 2 quarteres de forment ⁵.

El 30 de març de 1621 s'atorgà una confessió feta per Antoni Joan Blancafort del Molí, pagès i hereu d'esta casa, al Molt Illustre Batlle General de Catalunya, que, en virtut de precari a dit Blancafort fet per dita Batllia General, ab acte rebut per los escrivans de dita Batllia, a 2 de setembre de 1616, té i posseeix, conforme sos antepassats han posseït de temps antic: 1. La facultat i potestat de pendre aigua de la riera del Congost i de la riera vulgo dita de Vallivert, la qual baixa en lo rec monar; 2. I facultat i potestat de prendre aigua del torrent o font, vulgo de Cabrafiguera, i vui de Casa d'En Riera, a obs de regar lo mas nomenat Riera, la qual aigua baixa de la font d'En Oliveró, de la dita parròquia; 3. I també un molí seu, situat en dita parròquia al costat de les cases de dit Blancafort, ab dos rodes i demés aparatos. I que totes les coses dites té per lo Sereníssim Senyor Nostre Rei i per la Senyoria de son Batlle General de Catalunya, i sots domini de sa Majestat, a cens de tres sous cada any, pagadors lo dia de Nadal ⁶.

Segons unes notes del Llibre estret de l'arxiu de can Dachs, als 31 juliol de l'any 1698 és lo acte de la obligació d'En Caselles de mantenir lo rec i resclosa del terme de La Garriga, per quatre mesos lo any, i fora. Del 8 de desembre de l'any 1699 és lo acte de concòrdia entre el terme de La Garriga i la casa d'En Blancafort, de haver de mantenir lo rec i resclosa.

238. Els Blancafort adquiriren la Passola i el mas Riera

CONSTA que el 23 d'abril de 1579 els Blancafort posseïen ja, sota el domini del comte de Centelles, tota aquella peça de terra situada en dita parròquia, en lo lloc nomenat la Passola, en la qual antigament era edificat lo mas Passola de dita parròquia, de divuit quarteres de sembradura, a la mesura de Granollers, poc més o manco, ab tots los drets de aquella i ab arbres de diversos gèneros que allí són i seran; i afronta a solixent ab la terra del mas Riera, mitjunçant lo tor-

5. Arxiu esmentat, pergami 19.

6. Arxiu esmentat, pergami número 30.

rent que allí és, a migdia i ponent ab lo camí real que va de Vic a Barcelona, a ponent ab honor d'En Mas ¹.

A 20 de desembre de 1605 Jaume Riera, negociant, ciutadà de Barcelona, creà un censal de 100 lliures; a 24 d'abril de 1606 l'esmentat Riera atorgà venda a carta de gràcia a Pere Pau Blancafort, pagès i hereu del present mas de Blancafort, de tot lo mas Riera.. de 12 quarteres de sembradura, alou de dit Jaume Riera, venedor... i de totes aquelles dos peces de terra de tinència de vuitanta vessanes de terra, de preu de mil lliures moneda barcelonesa... i de part del preu de dita compra se encarrega a pagar lo dit censal de cent lliures... i un altre censal de preu 365 lliures que dit Riera debia prestar a Sebastià Martí, negociant ²

A 14 de maig de 1609 hi hagué una concòrdia feta i firmada per i entre Jaume Riera, causídic, ciutadà de Barcelona, i natural de la parròquia de La Garriga, i olim senyor útil i propietari del mas i heretat dita d'En Riera de dita parròquia, i Pere Pau Blancafort, pagès de dita parròquia i vui senyor útil i propietari i posseïdor del dit mas Riera, per raó de venda a carta de gràcia, de una part; i Gabriel Oliveró i Pere Pau Oliveró, son fill, pagesos i hereus del mas Oliveró, de dita parròquia, de part altra, sobre la lita ³ i causa vertent en la Real Audiència..., en la qual transigiren els drets llurs sobre les aigües del torrent de can Valls, de manera que, cada setmana, dos dies i una nit podrien regar els Blancafort, i els dies restants podrien regar els Oliveró ⁴.

A 1 de febrer de 1622 s'atorgà una venda perpètua feta per Jaume Riera, olim, negociant, i vui notari, ciutadà de Barcelona, a favor de Antoni Joan Blancafort, pagès i hereu del present mas Blancafort, de tot lo "jus luendi", facultat i potestat de lluir, redimir i quitar tot lo seu mas nomenat Riera, situat en esta parròquia de La Garriga... ab altres masos a ell units i junt ab dos peces de terra unides... situades... en la partida vulgo dita de Vallivert i la Passola; lo qual mas Riera i masos a ell units se tenen per pur, libero ⁵ i franc seu de dit Riera i conté en sí, entre terra cultiva i erma i boscosa, dotze quarteres de sembradura de forment, poc mes o manco, ultra les esmentades vui-

1. Arxiu de can Dachs, pergami número 19.
2. Arxiu esmentat, pergamins números 38 i 39.
3. Del llatí *litis*, qüestió judicial, plet.
4. Arxiu esmentat, pergami número 91.
5. És a dir: lliure.

tanta vessanes; *lo preu de la present venda de dit "jus luendi" fonc de cinquanta lliures* ⁶.

A 2 de desembre de 1649 va signar-se *l'època i definició.. a favor de Pau Joan Blancafort* d'aquell censal de cent lliures constituït el 1605, i computat com a part del preu de la venda de l'any 1696.

239. Catolicisme a ultrança

ELS llibres de notes particulars demostren l'autèntica pietat que es respirava en el segle XVII en tots els moments de la vida. Vegeu el següent botó per a mostra, pres del *Llibre estret* de l'arxiu de can Dachs: *A 10 de novembre, any 1611, nos esposàrem jo, Antoni Joan Blancafort del Molí, ab Maria Pellicera, tots de La Garriga; en lo nom del Senyor sia, i per molts anys, per més servir-lo.*

Les fundacions pietoses eren cosa ben freqüents. Així, a 10 de gener de 1623, s'atorgà *lo acte de una capellania que jo, Antoni Joan Blancafort, he fundada en la isglésia de la vila de Granollers, a invocació de Sant Esteve, que és lo altar major de dita isglésia.. reservant-me jo donador, i mos descendents, el dret de patronat de dita capellania; i ara, de present, la presento a Jaume Blancafort, estudiant, germà meu, i ab la qual capellania consigno desset lliures de pensió...*, que es cobrava per raó d'un censal de 340 lliures, que *Pere Pau Blancafort, en lo cel sia, havia esmerçades*. Més tard, a 24 de gener de 1625, consta ja que *Mossèn Jaume Blancafort, prevere, obtenint la capellania segona, sots invocació de Sant Esteve, de la vila de Granollers, firma època de la dita pensió* ¹.

La virulència de les sectes protestants i la convivència amb els jueus falsament convertits, havia estimulat el zel de la unitat i puresa de la fe. Una de les seves expressions fou el Sant Ofici o Tribunal de la Inquisició, que aleshores actuava amb la col·laboració dels fidels, els quals àdhuc consideraren honor el fet d'ésser familiar de la dita institució ². Així, Antoni Joan Blancafort escriu: *les cases que estan en-*

6. Arxiu esmentat, pergami número 40.

1. *Llibre estret*, full 12 i pergami número 29, de l'arxiu de can Dachs.

2. La institució dels familiars era una mena de policia de la Inquisició. Per a comprendre les expressions que segueixen basti dir que, en altres llocs, als jueus convertits falsament se'ls anomenà *marranos*. BERNARDÍ LLORCA, *Manual de Historia Eclesiástica*, Barcelona 1942, pàgs. 516 i següents.

facionades.³, o vénen del llinatge de jueus, o de la sang gossa.. són les següents, que jo anant ab un comissari del Sant Ofici, que prenien testimonis, ho trovàrem lo any 1622... però solament esmenta dues cases de La Garriga ⁴.

A 11 d'Abril any 1624 trovaran una àpoca con los familiars del Sant Ofici pagaren lo coronatge o fogatge al rei; i eren familiars: Antoni Palau, de La Garriga, i Pau Bosquets, i jo, Antoni Joan Blancafort del Molí, tots de la parròquia de La Garriga; i Pau Busquets i Toni Palau pagaren cada u desset reals; i jo, dit Blancafort, pagí tant solament set reals, per estar en alou del comte de Centelles; i dita àpoca nos féu fer lo Senyor Doctor Francesc Domènec, rector de Granollers, comissari del Sant Ofici ⁵.

240. La capella de Blancafort

HEUS ací relatada breument la humil història d'aquesta capella: *En temps de Pau Joan Blancafort i Jaume, son fill, als quatre d'agost 1676, s'en va a la capella i se beneí dit dia, de Sant Domingo; beneí capella, campana i vestiments de dir missa; la beneí fra Jacinto Albareda, religiós, caputxí, gordià de Monticalvari, portant ell la llicència del bisbe; i visitada per lo senyor rector de La Garriga, per orde del senyor bisbe; s'és feta dita capella ab breu del Papa, ja està en casa; la comencí lo any 1674 fins sobre lo portal, lo any 1675 fins a la teulada, lo any 1676 la cobriren, i la beneïren per lo dit dalt dit, tenint jo 64 anys, i mon fill Jaume de trenta i 4 anys.*

Costa dita capella, sens la fusta, obra cunta, cals, que jo m'ho tenia, i sens la despesa dels oficials i manobres: Los serradors, 20 lliures; mestre de cases, 12 lliures; fuster, 13 lliures; mestre de cases, 13 lliures; mestre de cases, 14 lliures, 10 sous; fuster, 4 lliures, 10 sous; per tela de amits i estovalles, 7 lliures, 10 sous; casulla, 11 lliures, 10 sous; per la benedicció de la capella, missal, calze, patena, 52 lliures; per la campana, 23 lliures; lo pàlit, 7 lliures, 5 sous; puntes de les estovalles i demés, 3 lliures; les estovalles per cobrir l'altar, 6

3. Vol dir infeccionades o infectades.

4. Referint-se a una casa de Montmeló, diu que se enfacionà lo any de 1615 que casà, a casa, En Farell, cognom d'un jueu.

5. Arxiu de can Dachs, Llibre estret, fulls 30 i 102.

lliures; la llicència i breu del Papa, 23 lliures; los jornals dels manobres, ab tot, 17 lliures, 6 sous; los golfos, tencadura, balda, martell i anella, 5 lliures, 12 sous; los claus o clavó de dita capella 8 lliures, 10 sous; cinyell costa 14 sous; los ferros del faristol i reixa, 4 lliures, 10 sous; lo quadro gros de Maria Santíssima, 40 lliures; tot junt, ab diners, munta: 289 lliures, 18 sous.

La atràs dita capella és nombrada apellido de Nostra Senyora dels Misteris ¹. Corroborava aquesta afirmació la Consueta de l'any 1699 ² on es parlava que la capella de Nostra Senyora dels quinze misteris és cerca Blancafort. Abans de la darrera guerra, en dita capella, en un senzill retaule, que recordava les capçaleres dels llits d'Olot, hi havia pintada, al centre, la figura de la Mare de Déu del Roser i al voltant els quinze misteris del rosari; portava la data de 1700 i la firma: *Borrell*. En la restauració de després de la guerra s'hi ha instal·lat, en una fornícula, una imatge de la Mare de Déu del Roser.

La capella camperola de Blancafort està ben situada en la cruïlla de l'antic camí reial amb el que davalla cap a la masia de Blancafort. En la pedra del dintell de la capella hi ha esculpit l'escut de Blancafort i la inscripció: A N I 1674 PAU JOAN BLANCAFORT. En la finestreta que mira a migjorn es llegeix la següent: 1675 PAU JOAN BLANCAFORT.

241. De l'arqueologia de Blancafort

SEMBLA que l'escut de la casa de Blancafort és l'estilització d'una roda de molí i sobre d'ella una testa humana; car és un motiu que es troba sobre la porta principal de la masia, en els dos angles inferiors de la finestra principal i sobre la porta d'entrada a la capella; en aquest darrer lloc la testa és alada.

El conjunt de les edificacions de Blancafort, quelcom complicat, és de les coses més típiques de La Garriga. Ultra la capella, i alguns finestrals esporàdics, ben interessants, hi ha quatre edificis a remarcar: 1. La vella torre de defensa, no molt alta, coberta per una teulada piramidal, pariona de les de can Noguera i La Doma. — 2. El

1. Arxiu de can Dachs, *Llibre estret*, fulls 75 i 76.
2. Desapareguda en l'incendi de l'Arxiu Parroquial.

vell molí, que presenta una porta rectangular amb antigues mènsules i una vella finestra amb marc de pedra picada. — 3. La masia, en la façana de la qual és de remarcar, a part de l'escut de la casa, la finestra del mig, que és canopial, i té un dibuix molt original; les finestres laterals presenten uns ornaments horitzontals; en una finestra, que fou transportada al costat de la porta principal, hi ha l'anagrama de Jesús; la casa té un celler, amb arquitectura ben interessant. — 4. Per mitjà d'una escala exterior, resguardada per una muralla amb espitlles, es puja al pis principal de la gran *casa nova*, deshabitada.

És ben de notar com s'ha perpetuat i encara és viva aquesta darrera denominació. Sobre una de les finestres de la casa nova es llegeix una inscripció que diu així: † IHSI PAU IOAN BLANCAFORT 1646. En una altra finestra es llegeix també la data de 1646. La tradició de la casa assegura que *fou cremada pels francesos*, potser perquè havia servit de lloc de resistència. En els marcs de les finestres encara es veuen clars senyals de l'incendi.

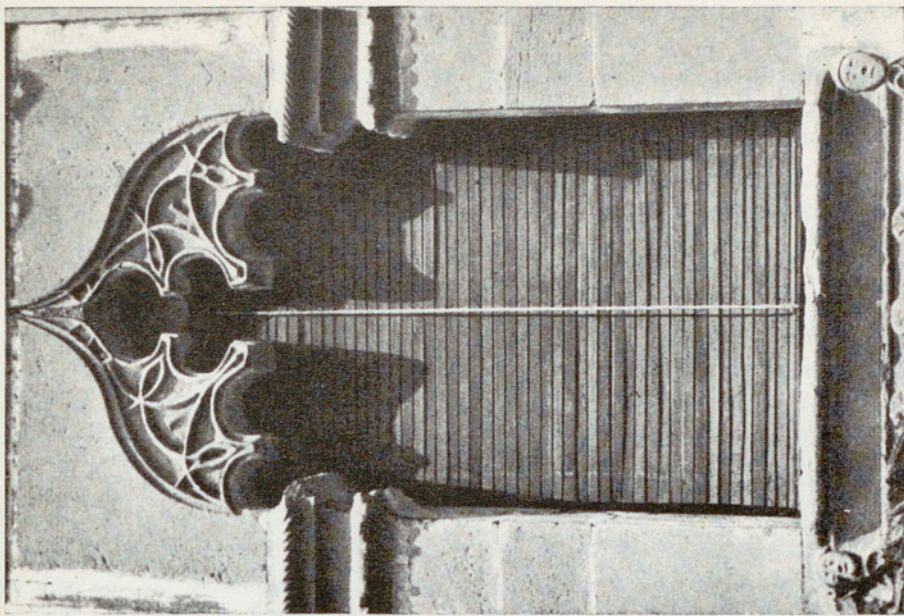
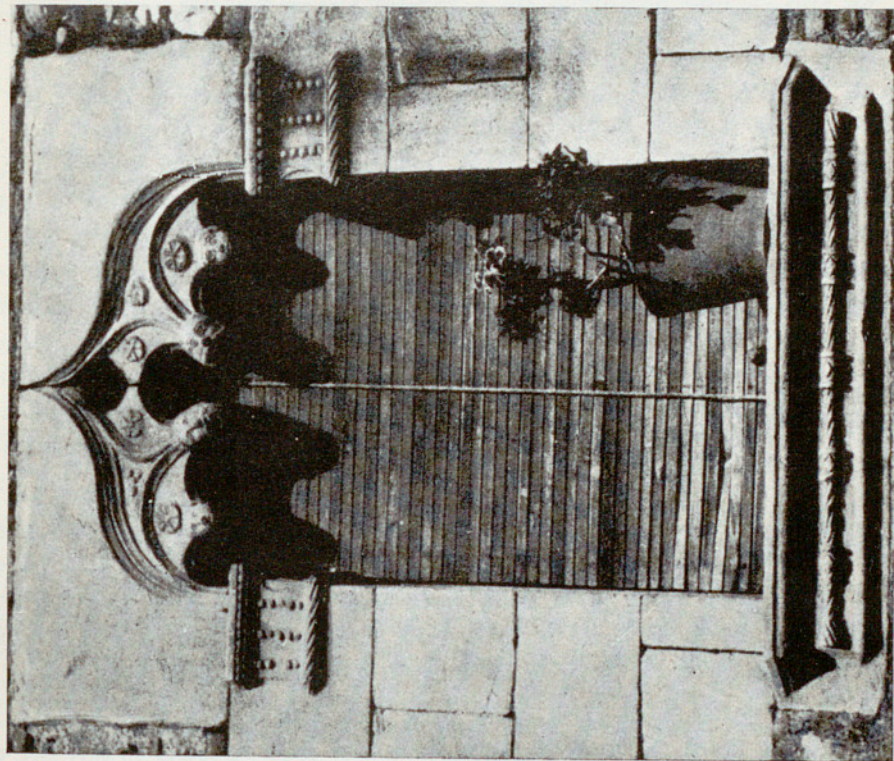
242. De ca N'Oliveres de La Garriga

DEL vell casal, avui dia conegut per can Dachs, en altre temps va dir-se'n ca N'Oliveres. Sembla que els seus antics propietaris provenien de ca l'Oliveres de Montmany. En l'edifici actual és de notar la seva façana amb sis finestres amb marcs de pedra picada i una bella portalada amb amples dovelles.

El *pergamí de número 34*, de l'arxiu de can Dachs, és un establiment fet, als 9 d'agost de 1519, per Pere Rosselló de Munt a favor de Jaume Oliveres, de un pati de terra, de mitja quartera de sembradura, i és lo sitial de la casa dita d'En Oliveres, del carrer de La Garriga. El *pergamí de número 41* és una venda a carta de gràcia feta, al 24 de març de l'any 1522, per Esteve Riera, a favor de Jaume Oliveres, de una peça de terra o partida, dita la Passola. El *pergamí de número 31* és un establiment fet als 10 de març de 1594, per Antich Roca i Planell, pagès de La Garriga, a favor de Miquel Oliveres, també pagès de La Garriga, de un tros de terra erma, de 3 quarteres de sembradura.

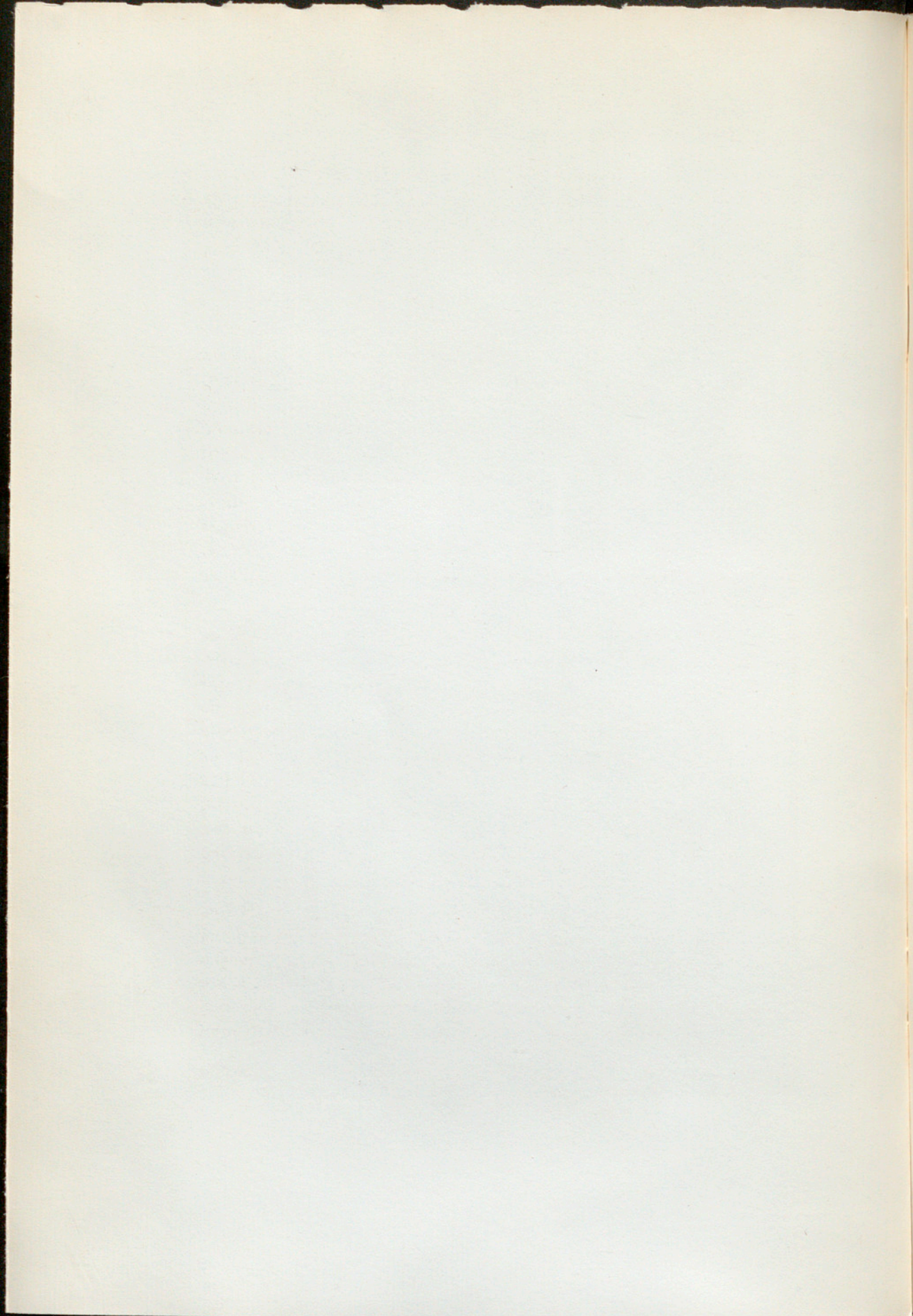
El *pergamí de número 32* és un establiment fet als 14 de setembre de 1617, també per Antich Roca i Planell a favor del Senyor Ca-

XLII. - 1. Finestral de la masia de can Noguera [230]. — 2. Finestra principal de la masia de Blancafort del Molí [241]
(*clixés Ruaix*).

nonge Antic Tomàs Oliveres ¹, tudor i curador dels fills i hereus de Miquel Oliveres, d'altres dues peces de terra. És ben interessant de comprovar com la minoria d'edat dels hereus Oliveres no va menar a l'esfondrament de la casa, com en altres masos s'és vist, sinó que, gràcies a la cura d'un oncle canonge, encara varen arribar a major edat amb el patrimoni acrescut. Vegeu, si no, la següent història:

Bernat Torrents, botiguer de panyos, de la parròquia de La Roca, ... morí intestat i sens successió i sos béns, com a vacants, foren aplicats al real fisc; i, com dit Bernat o Benet Torrents fos germà d'Angela, muller de Pere Oliveres; i Miquel Oliveres i lo senyor canonge Oliveres fossen germans, i fills de la dita Angela i Pere Oliveres, i així, de la parentela del dit Bernat o Benet Torrents; per çò, se oposà lo dit canonge Oliveres i demanà que los béns de Benet Torrents fossen restituïts a ell, dit canonge, com a curador dels fills de Miquel Oliveres; per çò, als 13 de maig de l'any 1612, fonc l'universal heretat i béns del sobrerreferit Benet Torrents adjudicada, ab plenitud de drets, al dit canonge Antic Tomàs Oliveres, i als pubills, o pupils, fills de Miquel Oliveres, "in stirpes" ².

I encara, el pergami de número 10, és una venda per execució de la real Audiència, precedint los requisits del legítim subast, feta i firmada, als 17 de març de l'any 1621, per Joan Marquès, mer executor i postor final, a favor de Pere-Pau Oliveres, pagès de La Garriga, de la casa i heretat i drets del mas nomenat mas Malloles de la parròquia de Sant Sadurní de La Roca... la qual venda fou feta a instància de Pere Leotart, sastre, de la vila de Granollers, procurador del canonge Antic Tomàs Oliveres, tudor i curador dels fills de Miquel Oliveres, i també procurador, aquell, de Pere-Pau Oliveres, per un crèdit que los dits Oliveres tenen, de 50 lliures, en i sobre los béns d'Antiga Malloles.

El pergami de número 30, és un establiment fet als 11 d'abril de 1629, per Joan Nualart, hereu del mas Parer de La Garriga, a favor de Pere-Pau Oliveres de una peça de terra, de sembradura 8 quarteres, de pertinençies del dit Mas Parer; i se termina a solixent, ab honor aleshores del dit Nualart, establient, mediant un rengle d'Oliveres, a migdia ab un hort que posseïa Sebastià Puig, ferrer, mediant lo camí

1. Havia estat Rector de Sant Feliu del Recó. Fou canonge de la catedral de Vic. A 6 de febrer de 1636, encara adquirí un censal.

2. Arxiu de can Dachs, pergami núm. 109 i actes que l'acompanyen.

que va de La Garriga a Samalús³, a ponent, ab honor o ab lo hort de detrás casa Oliveres, i, a tramuntana ab honor dels hereus de Jacinto Pellicer⁴; i dita peça junt ab tot lo mas Parer, se té en aiou del Prior de Sant Miquel del Fai, a prestació d'uns censos; i als 16 d'agost de 1638 Joan i Jaume Nualart, pare i fill, establiren a Pere-Pau Oliveres, tot lo mas Parer, a cens d'una tassa de aigua i 231 lliures d'entrada.

A 22 de setembre de 1703 s'atorgà un establiment fet per la Batllia General de Catalunya, a favor de Jaume Oliveres, de la aigua de la Font de la Cova i de les Toies. Amb aquest Jaume Oliveres Vilanova s'extingí la línia recta masculina de ca N'Oliveres. La seva filla i pubilla, Margarida Oliveres Torra, casà, a 11 de maig de 1694, amb Francesc Blancafort del Molí, i els descendents llurs uniren les dues cases.

243. De can Blancafort a can Dachs

LA gran època de Blancafort del Molí fou en el segle XVIII. En primer lloc, En Jaume Blancafort Oliveres, com a hereu de la seva mare adquirí ca l'Oliveres de La Garriga, en morir la susdita senyora a 5 de juliol de 1709; i com a hereu del seu pare, en morir aquest a 14 d'octubre de 1734, adquirí el mas Blancafort, restant des d'aleshores, de dret, en poder d'unes mateixes mans les dues propietats. Sembla que el seu germà Miquel Blancafort i Oliveres, en casar-se amb Maria Castanyer, a 23 d'abril de 1747, fundà la casa o família dita *Clarícia, en la plassa de la iglésia nova*.

A Jaume Blancafort Oliveres va succeir-lo, a 3 de maig de 1749, la seva filla Margarida Blancafort Llança, la qual — ultra dos fills que foren sacerdots, un d'ells beneficiat a Santa Maria del Mar, de Barcelona — tingué un fill que fou nomenat *lo magnífic Jaume Vilar Blancafort*; i aquest contragué matrimoni amb Teresa Argila Avancó, la qual era pubilla de l'antiquíssima casa de l'Avancó¹. És de notar

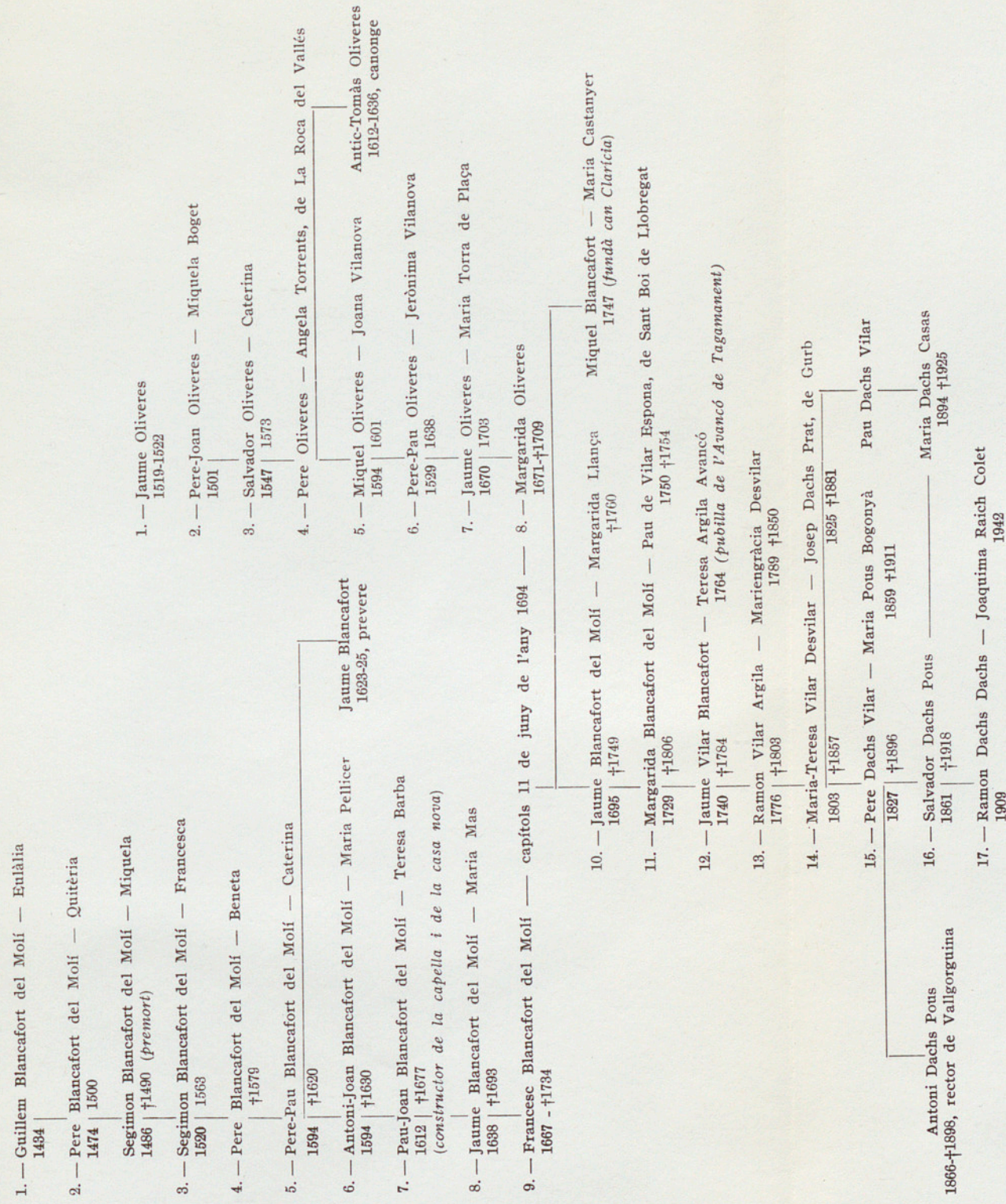
3. L'actual carrer de Samalús.

4. On actualment estan emplaçades l'església parroquial i la plaça.

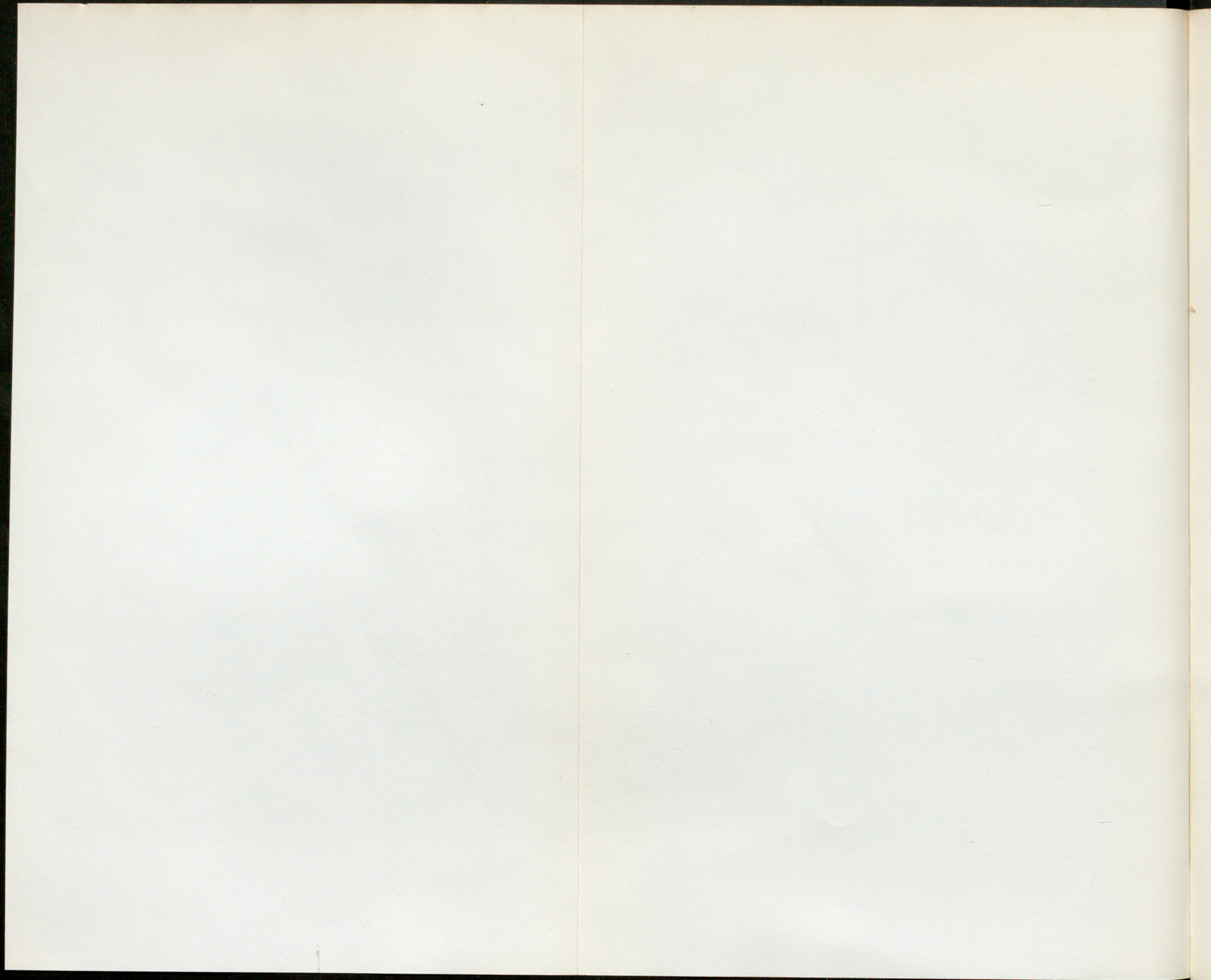
1. L'interessantíssim arxiu d'aquesta casa es conserva avui formant part de l'arxiu de can Dachs. Hi ha un llibre: *Rúbrica dels instruments en pergami propis de la casa i mas Avancó de la parròquia de Santa Maria de Tagamanent, bisbat de Vic...* El document més antic és de l'any 1023; i en segueixen 5 més del mateix segle XI.

ARBRE GENEALÒGIC DE BLANCAFORT DEL MOLÍ, DE CA N'OLIVERES DE LA GARRIGA I DE CAN DACHS

que el magnífic Jaume Vilar i Blancafort morí a 20 de desembre de 1784, a l'edat de trenta-quatre anys, havent tingut, del seu matrimoni amb la pubilla de l'Avancó, catorze fills, el més petit dels quals nasqué pocs dies abans de la mort del seu pare.

Va succeir-lo Ramon Vilar Argila, el qual morí a 10 d'abril de 1903, deixant solament una nena de tres anys anomenada Maria-Teresa Vilar i Desvilar; la qual, a l'edat de vint-i-cinc anys, en 1825, casà amb Josep Dachs Prat, fadrister de Dachs de Gurb. Completarem aquestes notes dient que un nét llur, anomenat Antoni Dachs Pous, nascut a 10 d'octubre de 1866, cursà la carrera eclesiàstica; fou rector de Vallgorguina, on morí assassinat en 1898. Sembla que l'assassí era un desequilibrat que se sentí contrariat pel compliment dels deures parroquials del bon senyor rector². Un germà d'aquest, anomenat Josep Dachs Pous, fou rector de La Roca i morí a La Garriga a 18 de gener de 1932³.

---

2. Les notes d'aquest número són tretes, quasi exclusivament, de l'esmentada *Llibreta Genealogia* de l'arxiu de can Dachs.

3. La família Dachs continua actualment el nom i la tradició de la casa.

D'altres antigues masies del terme

244. Vells documents de can Pellicer. — 245. L'edat d'or dels Pellicer. — 246. Dels béns del rector mossèn Jaume Pellicer. — 247. Can Pellicer es transforma en can Cors. — 248. De can Cors fins als nostres dies. — 249. De can Parera de Pimar. — 250. Dels masos Torra de la Riba, Oliveró, Lledó i Palau.

244. Vells documents de can Pellicer ¹

EL dia 7 de juliol de l'any 1381 *Huguet de Burriana, agricultor, ciutadà de Barcelona, i oriünd de la parròquia de Sant Esteve de La Garriga, dona a Pere Pellicer, de dita parròquia de La Garriga i a Na Constança, esposa seva i germana de Na Sibila, muller meva... tota la borda meva, anomenada de Burriana de dalt, amb les seves cases, i amb una peça de terra, en la qual fou edificada i construïda dita casa amb les oliveres, figueres ² i roures; totes les quals coses estaven situades junt i molt a prop dels banys de dita parròquia; les havia acensades En Guillem de "Gurgicibus" del mas Rosselló de Munt, i Na Joaneta, la seva muller; i termenaven per una part, amb possessions del mas d'En Francesc Parera; d'altra part amb possessions de l'hospital i capella de Sant Macari, construint i construïda, junt i molt a prop de dits banys, anomenats "de Garrigia"; per altra part, amb el camí reial que va de la ciutat de Barcelona a la ciutat de Vic; i per altra part amb possessions de dit mas Rosselló.*

1. Totes les notes relatives a can Pellicer de les quals no s'indica altra procedència, les hem extretes de l'antic arxiu de can Cors, que avui està en el nostre arxiu particular.

2. Es tracta del lloc que encara avui dia en diem El Figueral.

A 13 d'octubre de l'any 1412 Jaume Marquilles, degà del Vallès, en nom del Vicari General de la Diòcesi, atorgà a favor dels marmessors de Pere Pellicer, un document acreditatiu d'haver complert uns llegats pietosos; un dels marmessors era el seu fill Marc Pellicer; el qual fou també nomenat marmessor i hereu per l'esmentada Constança, en el seu testament, atorgat a 19 d'agost de 1432. El dia 14 de febrer de l'any 1468 En Pere Pellicer, àlias Riera, firma carta de pagament, de les seves llegítimes, al seu germà Antoni Pellicer, per raó del *mas anomenat Pellicer o Borga. L'acte dels censos que fa la casa d'En Pellicer als hereus de la casa d'En Blancafort del Molí tots de La Garriga, de una peça de terra està situada la casa de dits Pellicers, ab vuit cortans de blat...* fou atorgat a primer d'abril de 1474³

En una qüestió debatuda entre Rafael Parera, àlias Pellicer, i Salvador Mascorts, àlias Perer, i el seu fill Segimon, del mas Parer de La Garriga, sobre un dret de pas de ramat per un torrent, es dictà la següent sentència: *En nom de Nostre Senyor Déu sia e de la sua Mare Madona Sancta Maria, amén. Nos Joan Cúcurella, ferrer, Joan Casart, maior de dies, Segimon Blancafort, pagesos, de la dita parròquia de Sant Esteve de La Garriga, prohòmens elegits, posats, dat e assignats per lo honorable En Pere Rosselló de Bellsolà, balle de dit terme e parròquia de Sant Esteve de La Garriga, per el Rei Nostre Senyor, en e sobre dita qüestió; vist lo manament per dit honorable balle a nós fet e vista la pena per ell a nós posada; oïdes cascunes de les parts a ple en ço que demanar, dir, proposar e allegar han volgut... havents Nostre Senyor Déu devant nostres ulls e los seus sants quatre Evangelis devant nostres ulls corporals posats... Considerants nosaltres dits prohòmens lo bestiar menut ésser prohibit que no pot passar per les possessions de ningú, si no hi ha fira o mercat; e vist que dit Perer pot passar per assò del seu fins en lo camí real..., sens dany ni perjudici de ningú, ab son bestiar gros e menut;... 'sentenciam, e ab aquesta nostra arbitral sentència, e a dits Perers i als seus condemnam que... no passen per dita peça de terra de dit Pellicer;... a pagar per eguals parts per los nostres trevalls dos parells de cabons bons e vius ab sa ploma. La sentència va ésser pronunciada dintre de l'hort del molt noble senyor Lluís de Centelles, ... en la plaça dels banys de dita "Garrigia", seient sobre un escambell de terra o banc, com a jutges, a quatre de desembre de 1528.*

3. Arxiu de can Dachs, Llibre estret, full 6

A 22 de març de 1532, el Batlle General de Catalunya concedí en emfiteusi a Rafael Parera, àlies Pellicer, que pogués *edificar i tenir en la riera nomenada del Congost, en terreno vostre de dita riera, a on millor i més útil vos apareixerà, una o moltes cases, i fundar i tenir allí un o molts molins de blat i forment, amb una o moltes moles, de la manera que a vós i als vostres ben vist serà; i també que pugau pendre de la riera del Congost la aigua que cau de la resclosa del molí d'En Blancafort, tanta quanta voldreu i pugau recollir per moldre i de dita aigua regar les terres i possessions vostres; i a 27 d'abril de 1566 Francesc Pellicer capbrevà pel dit molí fariner ab dos rodes, moles i tramuses; i a 27 d'agost de 1607 es firmà una concòrdia sobre les dites aigües entre Pere Pellicer i els tutors i curadors dels pupils Torra de la Riba.*

245. L'edat d'or dels Pellicer ¹

EN Pere Pellicer, hostaler, a 25 d'octubre de 1537, compra un censal mort a Pere Vinyals; a 14 d'octubre de 1540, redimí un cens que pagava a ca l'Oliveró per una peça de terra de *Moranto*; a 29 de juliol de 1557, es firmà carta de pagament del dot de 100 lliures de la seva filla Francina; a 24 d'octubre de 1555, el notari Joan Mallol li establí, en emfiteusi, una petita peça de terra anomanada la *Cogullada*, la qual termenava a orient amb *el camí pel qual es va des de la sagrera de Sant Esteve "de Garriga"* a l'església de dita parròquia, a occident amb *possessions de vós, dit Pellicer, en les quals hi ha edificat el vostre molí*; i al nord, part amb *el rec de dit molí*. A 19 d'octubre de 1564 es firma carta de pagament de 110 lliures donades per dot a Margarida, filla de *Pere Pellicer, hostaler, vivent* i de la seva primera muller Joana; finalment, a 9 de març de 1565, el mateix Pere Pellicer, pagès, fill del *senyor En Rafel Parera, àlies Pellicer e de Madona Elianor, muller sua, hereva universal del mas e casa d'En Pellicer*, atorgà testament, del qual extraiem les següents frases:

Item deix a la confraria de Sant Roc, un sou. Item vull i man que sia celebrada una missa en lo altar maior del Monestir de la Verge Maria de Montserrat per caritat sien donats dos sous. Item vull i man que si En Jaume, fill meu, volrà estudiar per ésser capellà, que li sien

1. Totes les notes d'aquest número de les quals no s'indica altra procedència, les hem extretes del nostre arxiu, en la part procedent de l'antic arxiu de can Cors.

pagats los estudis i la missa i calçar i vestir... Item vull i man que En Joan Moliner sia governat, sà e malalt, calçat e vestit, com la mia persona e li sia fet en la hora de la sua mort novenari i cap d'any com a mi mateix; e si los hereus meus lo maltractaven, que los marmesors meus puguen vendre i alienar de mos béns e fer-li la despesa, emperò volent estar en casa; e si s'en volrà anar que li sien dades quoranta lliures, moneda barcelonesa... e vull e man que lo dia de la sua mort sia soterrat en lo vas de la dita casa mia; i finalment instituí hereu el seu fill Francesc.

Al cap de pocs anys, a 20 de gener de 1573, es firmà a Marquesa, filla legítima de Pere Pellicer, boter i hostaler, i de Joana, la seva muller, difunts, la carta de pagament de 130 lliures que lliurava el seu germà Francesc Pellicer, pagès i hostaler de dita parròquia "de Garrigia"; a 16 de setembre de 1577, el mateix Francesc Pellicer rep la carta de pagament de 200 lliures a Angela, filla d'ell i de la seva difunta esposa Joana; a 25 de juliol de 1590, s'atorga un document semblant per raó de les 200 lliures donades a l'altra filla anomenada Francina, muller d'En Pere Camps.

A 24 d'octubre de 1591 l'esmentat Francesc Pellicer confessà haver rebut de vós, l'honorable Jaume Pellicer, prevere de Barcelona, germà meu, 120 lliures d'un censal mort; per dit censal mort obligà el mas i les altres peces de terra, contigües o alevades al mateix, tant del vulgarment anomenat Farreginal², com les altres situades al voltant de la casa o mas, tant les cultives, ermes i boscoses, com les altres, tant al costat d'ençà del torrent, com les d'enllà, amb arbres de diferents espècies com d'altres plantius, de vint-i-quatre quarteres, de mesura de Granollers, poc més o menys, també amb l'aigua de regar; les quals... posseeixo en pur i franc alou en dita parròquia de Sant Esteve de La Garriga i en el veïnat vulgarment dit de Munt; una altra peça de terra de dues quarteres de regadiu, prop del camí reial, anomenada la Torragassa; i una altra peça de terra, també de dues quarteres, anomenada de Pedres Blanques.

En canvi, a 21 d'agost de 1593, Antic Roca i Planell, senyor de can Planell, vengué a l'esmentat Francesc Pellicer, vuit o nou quarteres de bosc situades a La Garriga.

2. Deu ésser un lapsus del copista; hauria de dir *Figueras*.

A 11 de maig de 1594, Francesc Pellicer, pagès, *senyor útil i propietari del Molí fariner situat en lo lloc nomenat prop lo hort del pou*, concedí llicència i facultat a Pere Pau Blancafort i a Pere Pau Rosselló de Bellsolà, Jaume Torra de la Riba i a Joan Palau, Pere Vilanova, Pere Camps, àlias Romaní i Antic Bellsoley, àlias Caselles, Pere Mallol i Antoni Queralt, Rafel Parer i Pere Pau Torró, tots pagesos de dita parròquia, sobre la aigua que ve i discorre del Congost per lo rec qui comença des de la resclosa que és en la dita riera del Congost sota la casa d'En Joan Mas de dita parròquia, la qual va i discorre per lo rec o sèquia fins al dit molí, per a poder regar durant tres dies a la setmana ⁵.

Francesc Pellicer féu testament a 23 de juliol de 1598, en el qual nomenà marmessors lo Reverend Mossèn Jaume Pellicer, *prevere, rector de la parroquial iglésia de Sanct Esteve de La Garriga, germà, i lo Reverend Mossèn Joan Pau Gual, també prevere, i rector de la parroquial de Sanct Pere de Vallcàrcara, nebot, meus*; entre les deixes pietoses ordenà que se celebrés una missa a l'altar del Roser, una altra a l'altar de Sant Roc i una altra al Santuari de Montserrat; fundà un aniversari perpetu d'una missa i ofici cantats i absoluta; instituí hereu universal el seu fill Pere Pellicer, amb nombroses substitucions a les quals afegí que *lo qui succeirà se haja anomenar i fer anomenar del cognom de Pellicer en qualsevol contracte i actes que faça més avant*.

246. Dels béns del rector mossèn Jaume Pellicer ¹

A.—A 22 de juliol de 1587 es formà lo acte de la dotalia del personat de la causa pia, fundat pel rector de La Garriga, mossèn Jaume Pellicer; i a 31 d'agost de 1607 s'atorgà lo acte de la commutació de dit personat en causa pia ².

El pergami de número 99, de can Dachs, és una fundació i dotació de una causa pia feta i firmada, ab autoritat i decret del Vicari General, als 31 d'agost de l'any 1607, per lo Reverend Jaume Pellicer, *prevere i rector de la parroquial iglésia de Sant Esteve de La Garriga, bisbat*

3. Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, Jeroni Ollers, lligall 5, manual 1594.

1. De l'activitat i rectorat de mossèn Pellicer, vegeu el número 151.

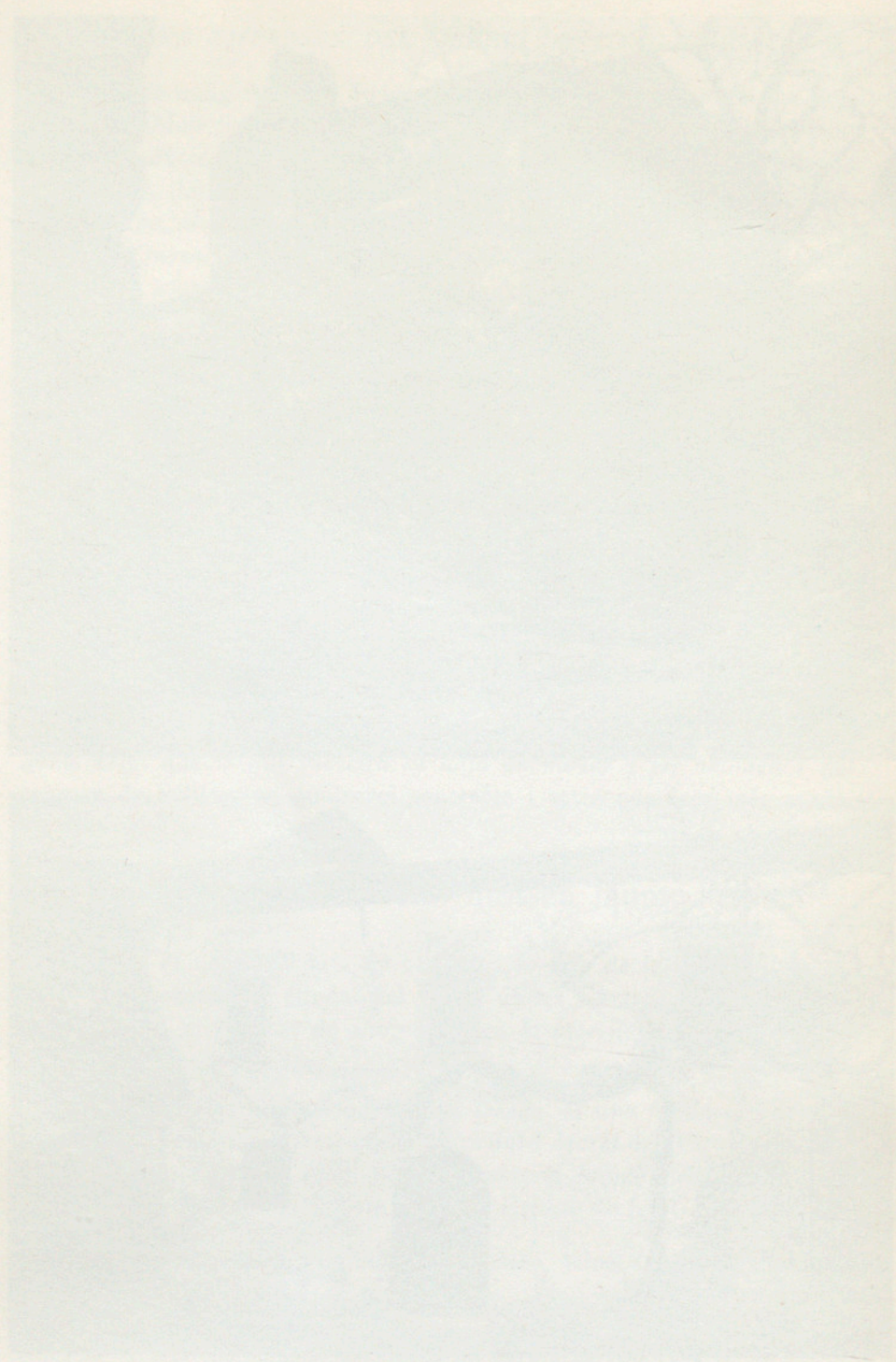
2. Arxiu de can Dachs, *Llibre estret*, full 7. Posseim, en el nostre arxiu, còpia de la dita commutació, procedent de l'arxiu de can Cors.

XLIII. - 1. El molí de Blancafort (*clixé Forcada-Guardis*). — 2. La masia de Blancafort [241] (*clixé Ruaix*).

Faint, illegible text or a signature located at the bottom of the page, possibly within the blue-tinted area or just below it.

de Barcelona, per a maridar donzelles, filles de Francisco Pellicer, son germà, i filles procreadores descendents dels hereus del dit Francisco Pellicer i fills i filles de ells i no més.

Elegeix en administradors de la dita causa pia al rector i obrer major que és i per temps serà de la Parroquial iglésia de La Garriga, i a l'hereu que és i serà de la casa de Francisco Pellicer, mentres no sia estrany de la parentela; constituint-los per salari 1 sou per lliura dels rèdits se cobraran de la dita causa pia.

Vol que, si en lo espai de 5 anys no hi ha minyones a casar, la quantitat proceïda se esmèrcia per los administradors en augment de dita pia causa, en la compra de alguns altres rèdits perpètuos. Vol que los referits administradors anualment cobren los rèdits de la dita pia causa i los depositian en lo Arxiu de la iglésia de La Garriga, de on no puguen eixir sinó en dot, augment de dot o per esmerç per augment de dita causa pia, com està dit. Vol que, si los fruits i rèdits de la dita pia causa arribaran a la quantitat de 100 lliures, puguen los dits administradors aplicar la mitat per estudiar minyons descendents de la casa de Francisco Pellicer.

I dotà la fundació amb varis censals; un dels quals fou atribuït a la causa pia, a 14 de juny de 1613, segons altre acte de consignació que féu mossèn Pellicer a la causa pia.

A 12 del mes de febrer de 1622, Maria Pellicera i Jaume Cors de Montornès i lo senyor rector de La Garriga i lo obrer major de dita iglésia de La Garriga, administradors de la causa pia... feren procura, per a demanar i cobrar i a pagar les rendes de dita causa pia, a mi Antoni Joan Blancafort del Molí³. A 4 de febrer de 1702 encara hi ha notícia de la causa pia⁴.

B. — A 14 de juliol de 1613 el rector de La Garriga mossèn Jaume Pellicer atorgà testament estant detingut de malaltia corporal de la qual tem morir... dins una cambra de les cases del mas Pellicer de dita parròquia; en el qual testament, entre moltes altres coses, instituí hereu Jacint Pellicer, neboder meu, fill legítim i natural de Pere Pellicer, difunt, pagès de dita parròquia de La Garriga, nebot meu, i de Joana, muller sua, vivent, induït de pietat envers ell, atesa sa necessitat, ordenant seguidament una substitució a favor de Caterina, germana del dit

3. Arxiu de can Dachs, Llibre estret, fulls 7 i 50.

4. En el nostre arxiu; fons procedent de can Cors.

Jacint, muller de Jaume Cors, pagès de la parròquia de Sant Sadurní de Montornès.

A 27 d'agost del mateix any 1613 els marmessors del rector Pellicer, que eren el seu nebot Joan-Pau Gual, vicari de Sant Just de Barcelona, i Paulí Tambor, rector de Vallcàrcara, inventariaren els béns mobles del susdit rector que trobaren a l'entrada de les cases de la rectoria; a l'estable, en el qual hi havia una mula de pèl negre, de temps de set anys, poc més o manco, amb ella, brida, bast i albarda; al celler, on, a part dels atuells del vi, trobaren unes bregadores de bregar cànem; al graner, on ultra els grans, trobaren cinc quintars de cànem bregat i espadat⁵; a la sala, entre altres coses, hi havia una cadira de repòs, raonable; a la cuina; en la primera instància anant de la sala a les cambres; en la cambra a on morí dit defunt; en la cambra dita los alceis (?) de dita casa, en la qual, entre altres coses, varen trobar els següents llibres: Quatre parts del Flos Sanctorum de Villegues; item un llibre gran, que són epístoles i evengelis de tot lo any, en castellà; item tres tomos de sermons de tot l'any de Don Andreu Capella, bisbe de Urgell; item un ordinari del bisbat, dolent; item dos tractats de oració de Don Andreu Capella, bisbe de Urgell; item un compendi de tres Summes, de Francesc Ortís Lussio; item un breviari romà, usat; item altre breviari vell; item un llibre sinodal del bisbe Coloma. Després feren inventari del que trobaren en la cambra del costat de la prop dita, en la de la majordona, en la de l'escolà, en la del vicari, en la de sobre lo cuç i en la instància dita lo saliner⁶.

247. Can Pellicer es transforma en can Cors¹

A 6 de maig de 1607 s'atorgà el testament de Pere Pellicer, en tot semblant al del seu pare Francesc Pellicer², en el qual instituí hereu el seu fill Pere-Pau i en defecte d'aquest l'altre fill Jacint, i en defecte de tots dos la filla Caterina. Conservem còpia del llibre d'òbits corresponent que diu: *Al vuit de juny de mil siscents*

5. Bregar el cànem és batre'l per separar-ne la fibra; espadar és fer caure els riscles, caramuixa o canya del cànem, després de separada la fibra.

6. Les notes de la lletra B d'aquest número les hem extretes en el nostre arxiu, del fons provinent de can Cors.

1. Totes les notes d'aquest número de les quals no s'indica altra procedència, les hem trobades en el nostre arxiu, procedents del de can Cors.

2. Vegeu dos números abans.

i vuit obit de Pere-Pau Pellicer, rebé tots los sacraments de Santa Mare Iglésia.

A 17 de març de 1618 es firmà una carta de pagament a Joana Pellicera, vídua relictada de Pere Pellicer, difunt, de la dita parròquia, usufructuària, per tot el temps de la vostra vida, segons afirmeu, de tots els béns que foren de l'esmentat difunt marit vostre, i tutora i curadora, juntament amb altres, de les persones i dels béns de Jacint Pellicer, fill i hereu universal del dit difunt Pere Pellicer. Ara bé, l'esmentat hereu, Jacint Pellicer, morí a 2 de setembre de 1624³, sense deixar descendents, i per tant, tingué eficàcia la substitució ordenada pel seu pare a favor de Caterina Pellicer.

En efecte, a 6 de novembre de 1625 atorgaren un document Jaume Cors, pagès de la parròquia de Sant Sadurn de Montornès, de la diòcesi de Barcelona, i actualment habitant en la parròquia de Sant Esteve de La Garriga, diòcesi de Barcelona, i Caterina Pellicera i Cors, cònjuges: jo dita Caterina Pellicera i Cors, com a hereva universal i llegítima successora de l'heretat i casa d'En Pellicer, de dita parròquia de La Garriga, en el cas, que tingués i tingué lloc, de morir Jacint Pellicer, difunt, germà meu i altres germans meus, sense fills, que haguessin arribat a l'edat de fer testament. L'esmentat Jaume Cors havia estat batlle de Montornès a 23 de febrer de 1612.

A 4 de desembre de 1625, el mateix Jaume Cors, en nom de Caterina Pellicer, establí a Pere Pellac un tros de terra del Figueral, que afrontava a migjorn part per la casa o capella de Sant Macari que alla és, i part amb l'angle o cantó de la casa Benet Caselles, de dita parròquia; a occident amb lo camí o carrer de dita parròquia.

A 20 de novembre de 1649 es firma una carta de pagament a favor de Caterina Cors, vídua deixada per Antoni Cors i Pellicer, difunt, pagès, de dita parròquia de La Garriga, com a tutora i curadora de les persones i dels béns dels pupils, fills i hereus de dit difunt Antoni.

Heus ací una sèrie de notes interessants, amb data de 18 de setembre de 1665: Venda perpètuament feta i firmada per lo honorable Melcior Nogués Cors i Pellicer, cirurgià, de La Garriga, usufructuari, i Caterina Cors Pellicer i Nogués, propietària, a Pere Vilanova, pagès de dita parròquia de La Garriga, de un tros de terra o pati que afronta

3. Arxiu de can Dachs, Llibre estret, full 50.

tava a Orient en l'honor nostre, vulgarment dit la corteta o galliner de les nostres cases, i part amb un cert camí que va a la era d'En Cors i Pellicer, a migjorn amb la casa d'En Joan Crimineig, ferrer de dita parròquia de La Garriga, que fou de pertinències de les dites cases nostres, a l'occident amb el camí reial que va de la ciutat de Barcelona a la de Vic, i a nord amb altre honor nostre, o sigui amb la dita plaça i cases nostres.

El 14 de maig de 1668 era Margarida Pellicer qui estava casada amb el pubill Pere Ribes i d'aquest matrimoni havia nascut Antoni Pellicer Ribes, el qual, a 16 de gener de 1686, vengué la peça de terra en la qual s'edificà l'església nova; pero l'explicació detallada d'aquest fet el reservem per a una altra ocasió.

248. De can Cors fins als nostres dies

EL cadastre de l'any 1716 diu així: *La casa dita d'En Corts i Pellicer, posseïda per Pau Cors i Pellicer, és casa de dos cossos; a cada cos hi ha dos sostres; baix del primer cos se troba entrada i pastador; baix del segon cos de dita casa se troba cuina, celler, estable i eixida; dalt lo primer sostre, damunt la entrada, hi ha dos cambres; al sostre primer del segon cos hi ha una sala i una cambra; i al sostre segon o últim de dit cos hi ha un terrat. Confronta a llevant ab la Iglésia nova, a ponent amb lo camí real que va de Barcelona a Vic, a tramuntana ab la casa de Jaume Ravella. Esta evaluada que s'en treuria de arrendament, per any, 6 lliures.*

De peces de terra en tenia una de regadiu, dita l'hort del molí d'En Caselles, dista del lloc de La Garriga un tir de escopeta i de la casa de son duenyo un tir de fusill; una altra peça de terra dita la Cugullada, dista del lloc de La Garriga un tir de pistola i de la casa de son duenyo un tir de escopeta; hi havia una altra peça de terra dita lo Figueral; una altra dita a la Rovira; una altra dita lo Padró; i una altra dita de les Pedres Blanques.

L'esmentat Pau Cors i Pellicer, era mestre de cases, atorgà testament a 23 de novembre de 1755; el seu hereu, Antoni Cors i Pellicer, morí fadrí, a 17 de juliol de 1762, sense testament; i, com era d'esperar, vingueren les raons i els plets i hauria també arribat la divisió del patrimoni entre les seves dues germanes Teresa i Josepa,

si la mort de Teresa, a 6 de setembre de 1790, no hagués refet la unitat del patrimoni, en adquirir Josepa Cors i Pellicer la part indivisa de la seva germana Teresa. Les qüestions sembla que foren sobretot entre el marit de Josepa anomenat Joan Vinyoles i el vidu de Teresa, anomenat Bernat Torra i Cortada.

Posseïm els actes del plet promogut entre ells, uns feixos de lletres particulars molt interessants, enviades durant el procés, estats de comptes, consultes i respostes dels advocats, etc.; la transacció a què arribaren a 12 de juliol de 1791; inventaris dels immobles i dels mobles de les herències; etc. D'entre els béns mobles criden l'atenció els següents: *Unes bregadores usades*¹, *una arquimesa usada, una imatge de Nostra Senyora del Roser de bulto, dos anells de or, la un ab pedres violades i lo altre ab jacints, un sobrecel viat*², *una capa blava usada, unes calces de cuiro dolentes.*

L'esmentat Joan Vinyoles era l'hereu de can Vinyoles, o sigui de *tota aquella casa ab un portal obrint, situada tras lo carrer del lloc de La Garriga, a la part de llevant.* A dit Vinyoles va succeir-lo el seu nét Pau Vinyoles Gironés, Cors i Pellicer, amb el qual estem ja en el segle XIX, car va atorgar capítols pel seu matrimoni a 8 de juny de 1803 i encara el trobem a 22 de juliol de 1849. Un germà d'ell, anomenat Andreu Vinyoles Gironés, fou mosso d'esquadra³.

La casa de can Cors va arribar fins als nostres dies en què, en urbanitzar la part de tramuntana de la plaça de l'església, desaparegueren quasi íntegrament les antigues parets. Les construccions actuals no tenen res a veure amb les anteriors⁴.

1. Per a bregar el canem.

2. Per al llit.

3. Ens comuniquen que en els darrers temps va extingir-se la línia recta dels descendents de la família Cors-Pellicer; heretà el marit de Maria Vinyoles; a aquest el succeí la seva segona esposa; aquesta fou succeïda per una germana d'ella, morta també sense fills; va heretar a aquesta el seu marit En Miquel Cornelles; i, havent mort també aquest sense fills, va succeir-lo la seva segona esposa Na Balbina Blancafort, que és l'actual propietària.

4. Les notes documentals d'aquest número les hem extretes també del fons de can Cors, del nostre arxiu.

ARBRE GENEALÒGIC DE CAN PELLICER - CORS

1. — Pere Pellicer — Constança
1381 | 1381-1432
2. — Marc Pellicer
1412 | 1437
3. — Antoni Pellicer
1468
4. — Elianor Pellicer — Rafael Parera, àlias Pellicer
1528-1537
5. — Pere Pellicer, hostaler — Joana
1537 | 1565
6. — Francesc Pellicer, hostaler — Joana
1565 | 1598
- Jaume Pellicer, prevere
1565†1613 rector de La Garriga
7. — Pere Pellicer — Joana
1598 | †1608 1618
8. — Jacint Pellicer
1607-†1624
9. — Caterina Pellicer — Jaume Cors, de Montornès
1607 | 1625 1612-1634
10. — Antoni Cors i Pellicer — Caterina
1634-1648 1649
11. — Caterina Cors i Pellicer — Melcior Nogués, àlias Cors i Pellicer, cirurgia
1660 1660-1667
12. — Margarida Cors i Pellicer — Pere Ribes
1668 | 1668-1676
13. — Antoni Cors i Pellicer i Ribes — Maria Torrent
1668 | 1706
14. — Pau Cors i Pellicer, mestre de cases
1716 | 1755
15. — Antoni Cors i Pellicer, fadrí
1761-†1762, abintestat
16. — Josepa Cors i Pellicer — Joan Vinyoles 16'. — Teresa Cors i Pellicer — Bernat Torra Cortada
1762' | 1802 1764-1805 1762-†1790 1791
- Esteve Vinyoles i Cors i Pellicer — Teresa Gironès
(premorti)
17. — Pau Vinyoles Gironès Cors i Pellicer
1795 | 1850
18. — Maria Vinyoles 1.^a — Pere Camps — Teresa Sempau 2.^a
†1888 †1919
19. — Rosa Sempau 1.^a — Miquel Cornellas — Balbina Blancafort 2.^a
†1931 †1936

249. De can Parera de Pimar

DES de La Doma, cap a ponent, pot trobar-se la ruta que conduïx a can Parera de Pimar; aquesta antiga casa és la més enlairada de La Garriga; és de tipus basilical, o sigui amb un cos central de major altura que els dos cossos laterals; té quatre vells finestrals amb marc de pedra; la porta principal, de mig punt, amb dovelles, presenta la data de 1788¹.

Al nom de Parera se li uní, en el segle XVII, el nom de Pimar per a contraposar el nom d'aquesta antiga casa al de can Parera de la Pinyonera². Can Parera de Pimar està situada prop de can Sous; posseeix terres de cultiu, no gaire lluny de la casa, en les quals concorren tres termes municipals: el de La Garriga, el de L'Ametlla del Vallès i el del Figaró.

De can Parera de Pimar es conserven, encara, alguns pergamins i altres documents³. D'ells extraïem, gairebé a l'atzar, les següents notes que vénen a repetir, *mutatis mutandis*, la història de cada una de les més antigues pagesies de La Garriga.

Hi ha, per exemple, el desig evident de recollir les dades relatives a la casa: *Vui que comptam els tres dels mes de agost, dia de Sant Esteve, de 1641, jo, Esteve Parera, pagès, de la parròquia de Sant Esteve de La Garriga, bisbat de Barcelona, començo lo present llibre. Hi ha notícia que els matrimonis es celebraven sempre mitjançant capítols: Los capítols de Na Maria-Angela, germana mia, són en poder de Mossèn Romaní, notari de La Garriga: dita Maria-Angela se diu Planes de nom de son marit. La dona adoptava el nom del seu marit en contraure matrimoni. En poder del Rector de La Garriga a 24 de setembre de 1669, són los capítols matrimonials fets entre Pau-Pere Queralt i Josep Queralt, son fill, pagesos, amb Eulàlia Parera, i aquells reberen, a compte del dot, cent lliures, dos caixes ab ses joies i vestits nupcials.*

1. En una restauració recent s'ha instal·lat a la façana principal una imitació industrial d'un antic finestral gòtic, partit per una columneta.

2. Actualment can Parera de la Pinyonera és coneguda per can Grau.

3. A La Garriga, a casa de la senyora Antonieta Parera, vídua de Tàpies.

Com a cosa de categoria no podia mancar-hi la corresponent causa pia: *Als 14 de gener de 1641 servei hereu dels béns i pia causa del quondam Mossèn Pau Parera, rector olim de Santa Agnès de Maranyanes, bisbat de Barcelona, jo Esteve Parera de Pimar de La Garriga; la causa pia és de pensió, cada any, vint-i-quatre lliures, vuit sous; a 1 de desembre de 1611 s'havia fet l'acte de dotació de dit personat. Anys a venir, encara, Josep Parera, ciutadà de Barcelona, féu la infundació de la causa pia de 500 lliures per les minyones ⁴, a maridar i minyons per estat sacerdotal, feta en lo any 1706 a 13 de desembre.*

Heus ací una nota curiosa: *A 27 de febrer de l'any 1789 ha mort Miquel Parera de Pimar, mon pare; i té lo testament a la rectoria de La Garriga, en poder del Doctor Anton Roquer, que és lo rector; i pagat de gastos de enterro i bé ⁵ i misses celebrades als caputxins de Granollers són cent misses, a La Doma n'han celebrades cinquanta i puja 83 lliures i cap de any, puja set pessetes, rector i tocades del campaner.*

Vui dia u de gener de l'any 1790 són fet tres establiments per plantar vinya; hi poden fer tres cortans de conreu cada un i estos són ab esta forma: que quatre anys antes de deixar perdre les vinyes han de sembrar pinyons per tota la peça de terra, cada u la seva, donant-los nosaltres los pinyons; i han de donar una cavada cada any als pins; se adverteix que lo any 1870 finiran les dites peces, que no són a rabassa morta, sinó per vuitanta anys donades ⁶.

250. Dels masos Torra de la Riba, Oliveró, Lledó i Palau

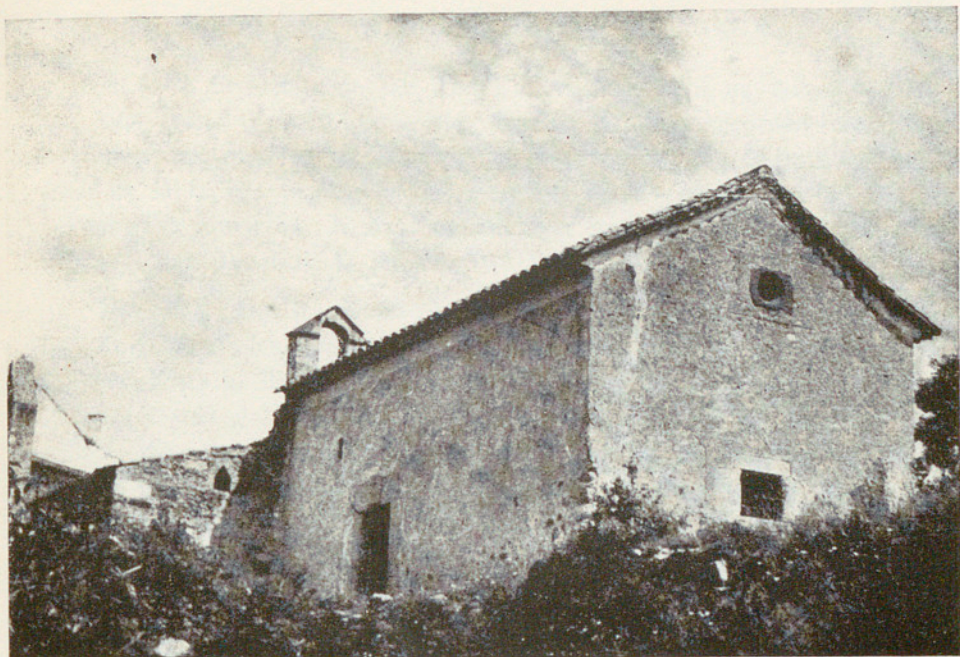
ELS antics arxius locals molt sovint es refereixen a aquestes quatre antiquíssimes masies; precisament per això han estat tan esmentades en les pàgines d'aquest llibre; ací solament podem completar aquelles notícies disperses amb les següents notes brevíssimes:

4. Noies, donzelles: no les criades.

5. Encara avui és viva l'expressió *fer bé* en el sentit de celebrar funerals o aniversaris.

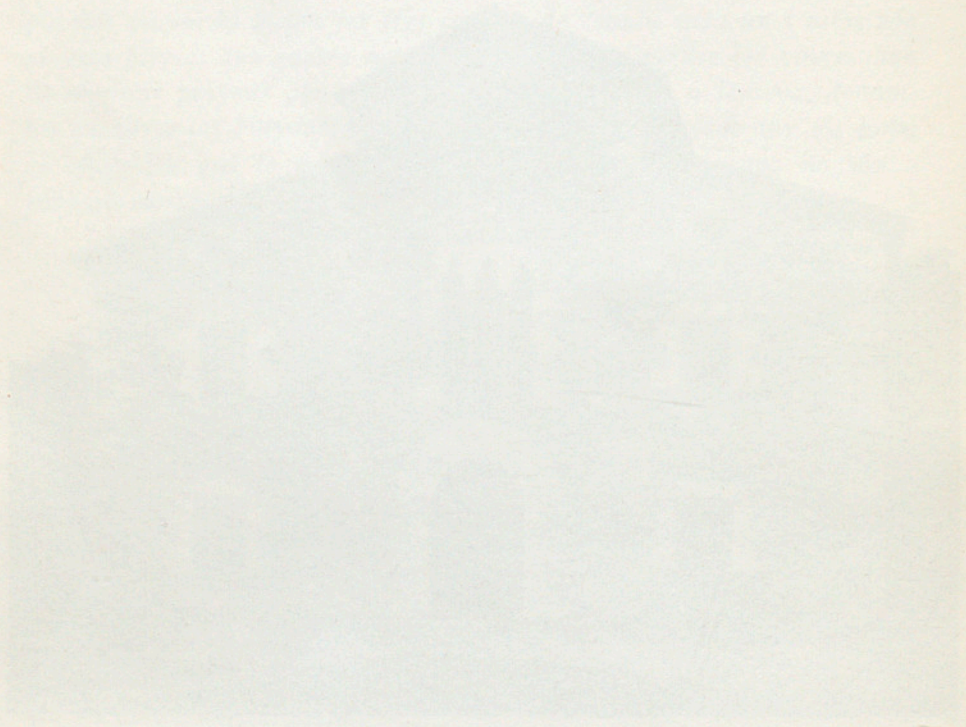
6. En època recent, el mas Parera de Pimar va ésser venut. Fou adquirit per Na Carme Raspall Ferrer.

XLIV. - 1. La capella de Blancafort [240] (*clixé Ruaix*). — 2. La masia de can Parera de Pimar [249] (*clixé Forcada-Guardis*).

A. — A la façana de can Torra de la Riba ¹ hi ha, sobre el portal, una mena d'escut que conté, de dalt a baix, successivament les següents inscripcions; IHS-1577-IOAN-TORRA ²; a la part de migjorn de la façana principal hi ha una finestra canopial molt antiga, actualment mutilada. Ens asseguruen que no es conserva pas l'antic arxiu de can Torra de la Riba ³.

B. — La gran masia de ca l'Oliveró es troba molt ben emplaçada a la falda de les muntanyes; sobre la porta principal, en una mena de medalló, s'hi llegeixen els anagrames de Jesús i de Maria: IHS - MA, i, a sota del medalló, hi ha la inscripció JAVMA - OLIO = Oliveró, 1588; la finestra principal llueix la següent inscripció: IHS - PERA PAV - OLIVARO 1635; en la mateixa façana principal hi ha un rellotge de sol, amb les següents lletres: AÑO 1850.

En una finestra que mira a tramuntana, en unes inscripcions que no hem pogut desxifrar del tot, sembla llegir-se: 1613 Oliveró. En la llinda d'una altra finestra, a la façana de llevant, es llegeix el nom de JUAN BELLAVISTA; finalment, en un altre rellotge de sol hi ha les següents lletres ANY D C II G 1680 ⁴. Ens asseguruen que l'arxiu de la casa fou destruït ja abans de la darrera guerra ⁵.

C. — De l'antiga casa de can Lledó ⁶ es conserven algunes finestres que foren traslladades a la façana de tramuntana en construir-se l'actual cos davanter de la casa; n'hi ha dues de canopials, que donen a l'exterior, i n'hi ha altres dues de rectangulars, que avui dia donen a les habitacions interiors; en una d'aquestes sembla col·legir-se l'anagrama de Maria; en l'altre d'aquestes darreres hi ha la inscripció CASA L OLIVELLA † ANY 1769.

D. — Ens asseguruen que l'arxiu de can Palau desaparegué per complet durant la darrera guerra civil. Malgrat tot, a l'Arxiu de Granollers hi ha alguns pergamins relatius a aquesta casa ⁷.

1. S'anomena can Torra de la Riba, en contraposició a can Torra de Plaça; vegeu número 198.

2. Si bé cal advertir que les dues darreres lletres, no havent cabut dins de l'escut, es posaren fora.

3. Recentment la finca ha estat adquirida pel Sr. Josep Mas Maurí.

4. Deu voler dir Any de Crist 11 de gener de 1680.

5. En època actual ha estat adquirida pel senyor Gabriel Rius i Torras

6. Que després va dir-se'n can Morull, i avui *Bon Retiro*, propietat adquirida recentment pel senyor Enric Gomis Cornet.

7. Els extractem segons les notes que ens facilità el senyor Tomàs Balbeny, de Cardedeu.

A 10 de novembre de 1323, Bernat de Palau i Elisenda establiren a favor de Bernat Ledolet i de Guillema, tots de La Garriga, una peça de terra situada en el lloc anomenat *Apapalocha*. A 9 de juliol de 1528, En Palau reconegué haver-li estat pagades unes pensions per En Poy i En Lledó. A 11 de setembre de 1541 es cancellà un cens que prestava Miquel Lledó a En Jaume Palau, del qual era senyor allodial Joan Poy. A 29 d'abril de 1543 la vídua del baró de Centelles, senyora del castell de Cànoves, firmà precari a l'esmentat Palau, per una peça de terra de regadiu situada prop del Molí de Blancafort. A 8 d'agost de 1591 En Blancafort permutà una peça de terra amb una altra d'Antoni Palau. A 20 d'abril de 1599 En Joan Palau atorgà testament i a 21 d'octubre de 1626 n'atorgà En Pere Palau. A 4 de setembre de 1627 la vídua del senyor de Centelles reconegué haver rebut el lluïisme corresponent per raó dels capítols matrimonials de l'esmentat Pere Palau ⁸.

La casa d'En Palau sembla ésser la que tanca la comarca del Vallès i la que obre la del Congost. En la seva façana hi ha dues finestres canòniques i una altra de rectangular rematada per una creu. En el seu celler havíem vist una gran bóta, avui desfeta, que lluïa orgullosament la data de 1610; la fusta tenia tres dits de gruix; els cercols eren també de fusta.

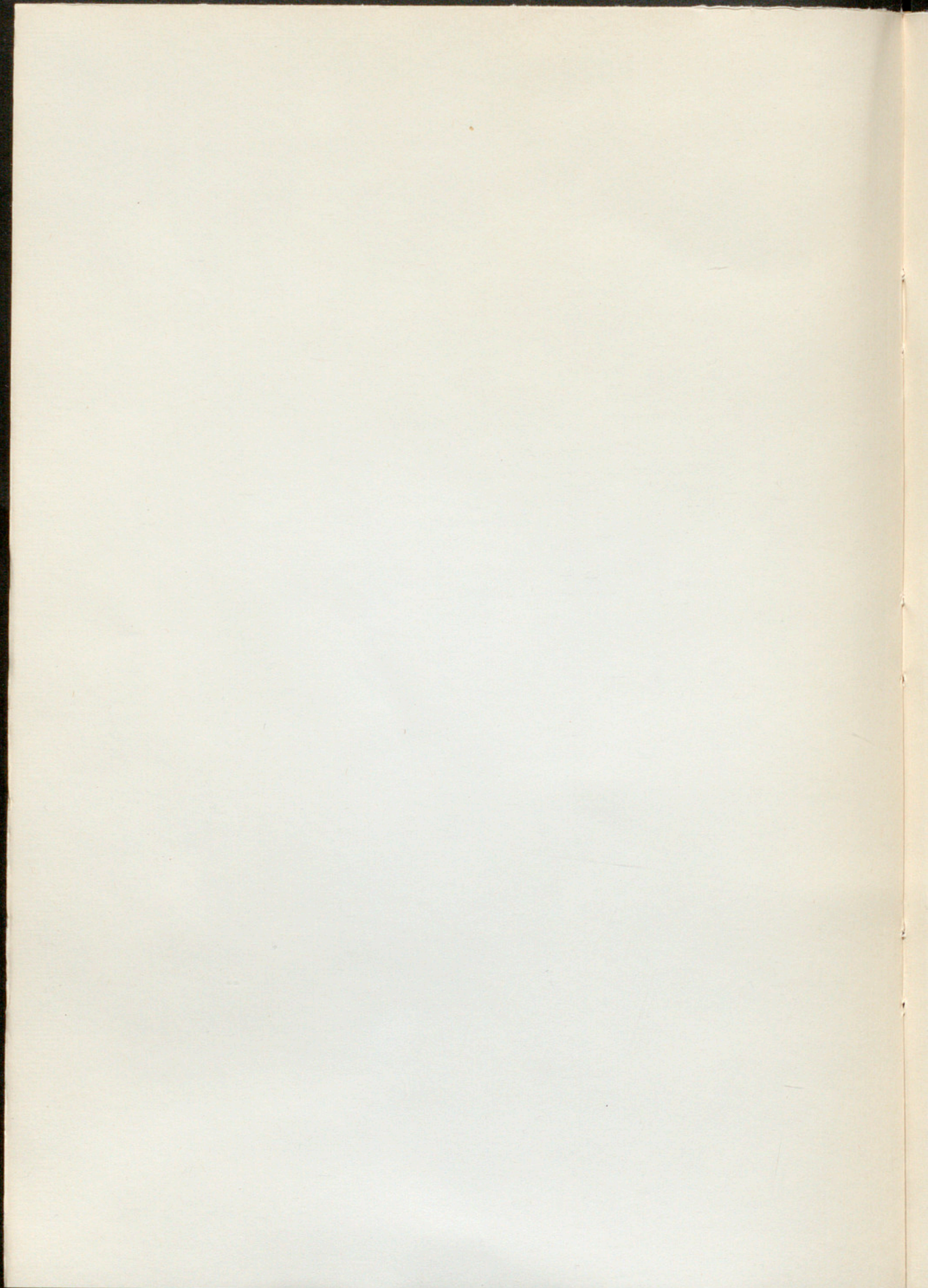
---

8. Arxiu de Granollers, pergamins 151, 159, 147, 137, 152, 155, 59, 5, del Llibre de Cardedeu. Els actuals propietaris de la casa, descendents dels Palau, s'anomenen Torra Rossell.

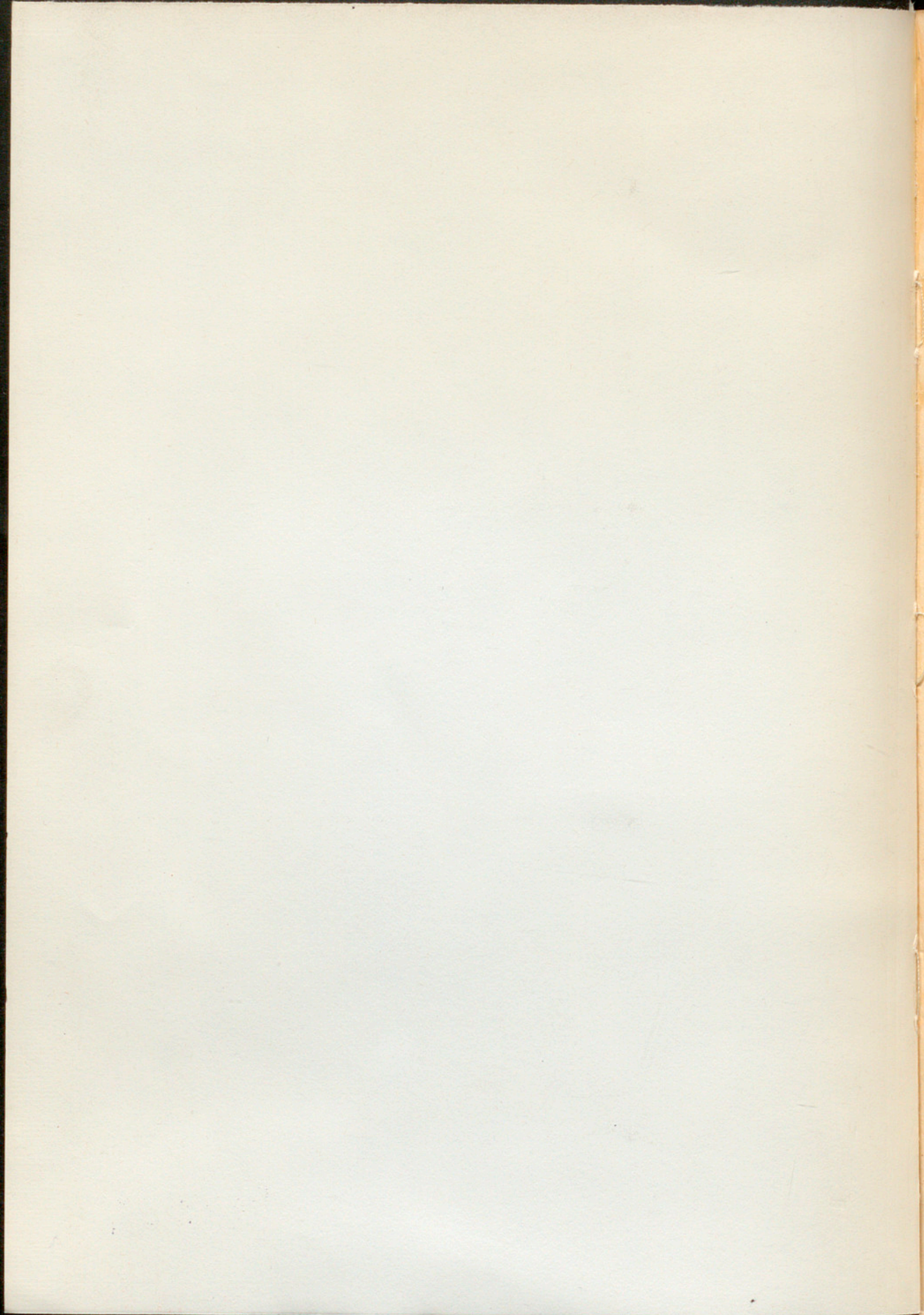

Aquest primer volum de la
HISTÒRIA DE LA GARRIGA
ha estat imprès als tallers de
«Gráficas Marina, S. A.», de Barcelona,
d'on ha sortit enllestit
el dia 23 de setembre,
vigília de la Mare de Déu de la Mercè
de l'any del Senyor
MCMXLIX

Mon. / Quies
[La GARRIGA]
Barcelona

INSTITUTO AMATLLER
DE ARTE HISPÁNICO

R: 13.955

MAURÍ SERRA

HISTÒRIA
DE
LA GARRIGA

I

MCMXLIX

